

***'No art on a dead planet'* - Klimaatprotesten en het debat over de
maatschappelijke verantwoordelijkheid van Nederlandse musea
(2020-2025)**

door

Judith Struik

Studentennummer: s1153447

Masterscriptie Geschiedenis en actualiteit (Erfgoedprofiel)

LET-GESM4100, studiejaar 2024-2025

Begeleider: dr. N. P. A. Vallen

12 juni 2025

Woorden: 16.099

“Een museum is nooit af, maar grenzeloos en altijd in beweging.”

Vrij vertaald naar Goethe, Winkelmann und sein Jahrhundert, 1805.¹

¹ Rijksmuseum Boerhave, *Strategische visie 2021-2025*, <https://www.rijksmuseumboerhave.nl/over-ons>

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Stand van zaken in het onderzoeksveld	5
<i>Museumstudies: musea als maatschappelijk betrokken actoren</i>	6
<i>Protestonderzoek: het protestparadigma</i>	9
<i>Beeldvorming: representatie en framing</i>	11
Theoretisch kader	13
<i>Conceptualisering van protest en activisme</i>	13
<i>Een alternatief voor het protestparadigma</i>	15
<i>Discoursanalyse, framing en WUNC</i>	16
Methodologie	16
<i>Onderzoeksopzet</i>	16
<i>Casestudies</i>	17
<i>Codering en data-analyse</i>	18
Hoofdstuk 1. Het geëngageerde museum sinds 1950	20
Omslag naar de nieuwe museologie	20
Nieuwe ideeën binnen eerdere museumtradities- en praktijken	23
<i>Agents of change in de klimaatcrisis</i>	25
Klimaatactie in Nederlandse musea	27
Conclusie	29
Hoofdstuk 2. Legitimiteit in klimaatprotesten – beeldvorming door activisten, musea en media	31
Smerig geld, schoon geweten: framingstrategieën van klimaatactivisten	31
<i>Dominante framing door activisten</i>	31
<i>Activistische WUNC-elementen</i>	33
Het ongemakkelijke midden van museale framing	35
<i>Framing door musea</i>	36
<i>Musea en het protestparadigma</i>	38
Het protestparadigma in praktijk: mediaframing en de legitimiteit van klimaatprotest	39
<i>Framing door de media</i>	39
<i>Elementen van het protestparadigma</i>	41
<i>WUNC-elementen in de media</i>	42
Conclusie	43
Hoofdstuk 3. Klimaatprotesten en de grenzen van museaal engagement	45
Spanningen: Nederlandse musea als agents of change in de klimaatcrisis	46
<i>Museumdefinitie, verantwoording en neutraliteit</i>	46
<i>Museale ruimte als plaats voor co-creatie en protest</i>	49
<i>Publieksverwachtingen en institutionele verantwoordelijkheid</i>	52
Conclusie	55
Bibliografie	58
Literatuur en artikelen	58
Archivalia	62
Officiële bronnen	63
Internetbronnen	63

Gecodeerd bronmateriaal	64
Bijlagen	72
Bijlage 1. Klimaatprotesten	72
Bijlage 2. Coderingen	74
Bijlage 3. Codefrequenties	76

Inleiding

Een wereldwijde klimaatramp dreigt. In dit complexe politieke-culturele vraagstuk profileren musea zich steeds vaker als maatschappelijk betrokken actoren die de noodzaak inzien van klimaatactie.² Mensen worden gedwongen na te denken over hun relatie tot de natuurlijke wereld, maar ook kritisch te kijken naar sociaal-politieke systemen. Zo kiezen klimaatactivisten de laatste jaren voor het museum als locatie voor klimaatprotesten. In 2022 waren er mondiale protestacties van Just Stop Oil, die door zich vast te lijmen aan beroemde kunstwerken aandacht vroegen voor de verwoestende werking van fossiele brandstoffen op het klimaat.³ In Nederland lijmde activisten zich vast aan het *Meisje met de parel* van Vermeer in het Mauritshuis. Al sinds 2020 houdt een andere grote klimaatbeweging, Extinction Rebellion (XR), regelmatig protestacties bij Nederlandse musea. Recentelijk reserveerden ze alle kaartjes van het Rijksmuseum in protest tegen de sponsoring van het museum door de ING, omdat deze bank investeert in de fossiele industrie.⁴

De klimaatprotesten in musea illustreren hoe musea vaker bij maatschappelijke en politieke discussies betrokken raken. In Nederland lijkt er een spanningsveld te zijn tussen de institutionele narratieven van museale instellingen, die musea als verantwoordelijke actoren in de klimaatcrisis bestempelen, en activistische verstoringen. Het zijn deze protesten door klimaatactivisten die musea, maar ook de samenleving, uitdagen kritisch te kijken naar de mogelijkheden tot klimaatactie. Maar is het museum wel een gepaste plek voor een activistisch klimaatdiscours? Dit onderzoek naar framing en representatie van klimaatprotesten door activisten, musea en media onthult hoe legitiem en effectief deze protesten worden ervaren in de klimaatcrisis, maar geeft ook inzicht in de visies op de gepastheid van klimaatprotesten in musea.

Stand van zaken in het onderzoeksveld

Al sinds het ontstaan van musea staat ter discussie wat het museum is en zou moeten zijn. De klimaatprotesten in musea zijn een relatief nieuw fenomeen die visies op het museum uitdagen,

² Elzbieta Nieroba en Robert Geisler, 'Museums and climate change discourse: the selected case studies analysis,' *Museum Management and Curatorship* (2024): 2, <https://doi.org/10.1080/09647775.2024.2393156>.

³ NOS, 'Just Stop Oil: Wie zijn deze klimaatactivisten en wat willen ze?,' *NOS*, 27 oktober 2022, <https://nos.nl/artikel/2450809-just-stop-oil-wie-zijn-deze-klimaatactivisten-en-wat-willen-ze>.

⁴ Bard van de Weijer, 'XR protesteert tegen door ING gesponsord Rijksmuseum, door tickets te reserveren voor spookbezoekers,' *De Volkskrant*, 1 maart 2025, LexisNexis Uni.

vernieuwen en debatten hierover in de publieke sfeer faciliteren. Naast deze debatten in de museumstudies is ook het sociologisch-politieke veld van onderzoek naar protesten constant in beweging door maatschappelijke veranderingen, verschuivingen in normen en waarden en de gekozen representaties van protesteerders door diverse actoren. Dit onderzoek bevindt zich op het snijvlak van onderzoek in museumstudies, activisme en protestrepresentatie. Welke vraagstukken spelen er zoal op dit moment in die disciplines in relatie tot activisme, klimaat en protest?

Museumstudies: musea als maatschappelijk betrokken actoren

De afgelopen decennia worden debatten in de museumstudies over de taken van het museum gekenmerkt door een verschuiving naar een focus op de geëngageerde positie van het museum. Dit gebeurt onder andere door de invloed vanuit de nieuwe museologie, een nieuwe manier van denken over het museum die opkwam in de jaren tachtig. Nieuwe museologie, ook bekend als *critical museum theory* of nieuwe museumtheorie, brak met de traditionele visie op musea als neutrale kennisinstituten met als hoofdtaak het bewaren van objecten gepresenteerd in een objectieve, lineaire geschiedschrijving.⁵ Musea zijn echter geen passieve bewaarplaatsen, maar betrokken bij maatschappelijke processen. De nieuwe museologie stelt namelijk dat, hoewel beleid en procedures in musea worden genaturaliseerd tot professionele museumpraktijken, gemaakte keuzes onderliggende waardesystemen weerspiegelen die zijn ingebed in institutionele verhalen.⁶ Daarnaast produceren musea kennis door het framen van objecten met bepaalde narratieven, waardoor ze niet simpelweg het verleden laten zien, maar visies van bezoekers op het verleden én de toekomst vormgeven op basis van actuele maatschappelijke normen en waarden.⁷

Het hedendaagse museum kan dan ook niet anders dan maatschappelijk betrokken zijn in de samenleving, volgens sommige theoretici. Zo schrijft cultuurhistoricus Fiona Cameron dat het hedendaagse discours over musea deze beschouwt als maatschappelijk verantwoord, als locaties die invloed kunnen uitoefenen op de samenleving en als broedplaatsen voor verandering.⁸ Jette Sandhal schrijft dat er in de museumwereld behoefte lijkt te zijn aan een raamwerk van normatieve waarden of activistische standpunten met betrekking tot mensen,

⁵ Janet Marstine, 'Introduction,' in *New Museum Theory and Practice* (Blackwell Publishing, 2006), 5.

⁶ Janet Marstine, 'Introduction,' 5.

⁷ Sharon Macdonald, 'Expanding Museum Studies: An Introduction,' in *A Companion to Museum Studies*, onder redactie van Sharon Macdonald (Blackwell Publishing Ltd, 2006), 2-3.

⁸ Fiona Cameron, 'Moral lessons and reforming agendas - History museums, science museums, contentious topics and contemporary societies,' in *Museum revolutions: How museums change and are changed*, onder redactie van Simon Knell, Suzanne MacLeod, en Sheila Watson (Routledge, 2007), 330.

mensenrechten en sociale rechtvaardigheid, waaronder ook de natuur als bedreigde vorm van leven door klimaatverandering.⁹ Karen Brown en Francois Mairesse pleiten zelfs voor de herformulering van het museum door de lens van haar sociale rol, waarbij collecties van secundair belang zijn voor de doelstellingen en waarden van het museum.¹⁰

Tegelijkertijd zijn er ook andere stemmen te horen – zoals museumprofessionals¹¹ – die de meer traditionele rol van musea als kennisinstututen en behoeders van erfgoed benadrukken. Dit kunnen we samenvatten onder de hoeder *Authorized Heritage Discours* (AHD), een discours dat door Laurajane Smith is gedefinieerd als een dominant narratief dat de aandacht vestigt op esthetisch aantrekkelijke, materiële objecten, locaties, plaatsen en/of landschappen.¹² Huidige generaties moeten deze verzorgen, beschermen en vereren zodat ze kunnen worden doorgegeven aan toekomstige generaties, waarbij de expertise van wetenschappers en erfgoed-specialisten leidend is. Hedendaagse musea worden gepositioneerd als passieve beheerders van een onveranderlijk verleden, waarbij de betekenisgeving alleen legitiem is wanneer dit gedaan wordt door experts. De conserverende logica van het AHD maakt het voor musea moeilijk om actief in te grijpen in actuele crises, waarbij de focus op continuïteit, behoud en deskundigheid het museum als maatschappelijke actor neutraliseert.¹³ Het AHD staat daarmee op gespannen voet met de nieuwe museologie, die de actieve rol van musea in de samenleving erkent, kritische reflectie aanmoedigt en ruimte maakt voor participatie en inspraak van gemarginaliseerde stemmen.¹⁴

De laatste tien jaar kregen debatten over de maatschappelijke rol van musea een nieuwe laag, namelijk in hoeverre het museum zich activistisch moet opstellen. Onderzoekers als Robert Janes¹⁵, Richard Sandell¹⁶ en Graham Black¹⁷ pleiten voor het activistische museum. Musea zijn inherent politiek geladen instituties die een prominentere rol zouden moeten spelen in de strijd tegen onrecht.¹⁸ Janes en Sandells boek, *Museum Activism* uit 2019, is het eerste

⁹ Jette Sandahl, 'The Museum Definition as the Backbone of ICOM,' *Museum International* 71, 1-2 (2019): 5, <https://doi.org/10.1080/13500775.2019.1638019>.

¹⁰ Karen Brown en Francois Mairesse, 'The definition of the museum through its social role,' *Curator: The Museum Journal* 61, 4 (2018): 525.

¹¹ Brown en Mairesse, 'The definition of the museum through its social role,' 530.

¹² Laurajane Smith, *Uses of heritage* (Routledge, 2006), 29.

¹³ Smith, *Uses of heritage*, 29.

¹⁴ Macdonald, 'Expanding Museum Studies: An Introduction,' 3.

¹⁵ Robert R. Janes en Richard Sandell, 'Posterity has arrived: The necessary emergence of museum activism,' in *Museum Activism*, onder redactie van Robert R. Janes en Richard Sandell (Abingdon, Oxon: Routledge, 2019), 1-21, <https://doi.org/10.4324/9781351251044>.

¹⁶ Richard Sandell, 'Preface,' in *Museums, Society, Inequality* (Routledge, 2002), xvii-xix.

¹⁷ Graham Black, 'The activist museum,' in *Museums and the Challenge of Change: Old Institutions in a New World*, onder redactie van Graham Black (Abingdon, Oxon: Routledge, 2021), 93-141, <https://www.taylorfrancis.com/books/9781003043010>.

¹⁸ Farhad Davatkhah, 'Art Vandalism and Heritage: Meaning-Making Processes of Climate Activists' Performance in Museums,' *Communication Studies* 75, 5 (2024): 588, <https://doi.org/10.1080/10510974.2024.2369475>.

gebundelde werk van meer dan vijftig bijdragers die de relatie van het museum met activisme onderzoekt, analyseert en bekritiseert. Alhoewel vandaag de dag het idee van activistische musea – die doelbewust te werk gaan om sociale verandering teweeg te brengen, bijvoorbeeld op het gebied van milieucrisis – controversieel blijft, erkennen de auteurs de toenemende betekenis van deze activistische trend in museumpraktijken.¹⁹ Het concept van museumactivisme gaat dan ook verder dan maatschappelijke betrokkenheid in de nieuwe museologie²⁰, wat zorgt voor debatten en spanningen in het veld van museumstudies, maar ook in de samenleving en museale instellingen. Zo bleek uit een omvangrijke literatuurstudie dat musea geneigd zijn selectief te zijn in de maatschappelijke thema's waarmee ze zich verbinden, waarbij complexe problematiek zonder consensus, zoals de klimaatcrisis wordt vermeden.²¹

Museale instellingen kunnen echter een rol spelen in het overbrengen van de urgentie van klimaatactie, een idee ondersteund door een groeiend corpus aan wetenschappelijke literatuur sinds de jaren 2000.²² Zo zou een nieuw cultureel narratief geschreven moeten worden om duurzaamheid te bereiken, waarin expliciet afstand wordt genomen van de expansionistische neigingen van de mensheid en het idee van oneindige groei: iets dat musea kunnen bereiken volgens Janes.²³ Hoewel er een toenemende aandacht is voor het thema van klimaat in musea, ligt de focus in bestaand onderzoek op de inhoud van tentoonstellingen²⁴ of duurzaamheidsstrategieën²⁵ in bedrijfsvoering. Maar hoe reageren musea wanneer ze doelwit worden van klimaatprotesten en museale ruimtes voor protest worden gebruikt? Die focus ontbreekt bijvoorbeeld in Farhad Davatkhahs onderzoek naar het performatieve karakter van erfgoed in zijn onderzoek naar klimaatprotesten in musea wereldwijd.²⁶ Bovendien ontbreekt in de bestaande onderzoeken naar klimaatactie door en in musea onderzoek naar de Nederlandse context, waar musea zich vaak expliciet als 'groen' en duurzaam profileren, maar worden aangesproken door activisten op hun banden met sponsors uit de fossiele industrie.²⁷ Musea

¹⁹ Robert R. Janes en Richard Sandell, red., *Museum Activism* (Routledge, 2019), <https://doi.org/10.4324/9781351251044>.

²⁰ Black, 'The activist museum,' 93.

²¹ Kris Morrissey e.a., 'Museums & Social Issues: A Research Synthesis of an Emerging Trend,' 2014, 1.

²² Janes en Sandell, *Museum Activism*.; Fiona Cameron, 'Moral lessons and reforming agendas. '; Henry McGhie et al., 'Engaging people with climate change through museums,' in *Handbook of Climate Change Communication: Vol. 3: Case Studies in Climate Change Communication*, (2018): 329-48.; Jenny Newell, 'Climate museums: Powering action,' *Museum Management and Curatorship* 35, 6 (2020): 599-617.; Susanne C. Moser, 'Communicating Climate Change: History, Challenges, Process and Future Directions,' *WIREs Climate Change* 1, 1 (2010): 31-53.

²³ Janes en Sandell, 'Posterity has arrived,' 7.

²⁴ Nieroba en Geisler, 'Museums and climate change discourse.'

²⁵ Newell, 'Climate museums: Powering action.'

²⁶ Davatkhah, 'Art Vandalism and Heritage.'

²⁷ 'Duurzaamheid,' Rijksmuseum, geraadpleegd op 23 april 2025, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/over-ons/wat-we-doen/duurzaamheid>.; 'Ons gebouw klaar voor de toekomst,' Naturalis Biodiversity Center, geraadpleegd 23 april 2025, <https://www.naturalis.nl/over-ons/ons-gebouw>.

presenteren zichzelf publiekelijk als *agents of change* op het gebied van duurzaamheid, maar zijn terughoudend in daadwerkelijke institutionele acties.²⁸

Dit onderzoek naar klimaatprotesten in Nederlandse musea haakt in op deze wetenschappelijke lacune. Daar waar toonaangevende historici op het gebied van klimaat en musea zoals Henry McGhie²⁹, Fiona Cameron, Bob Hodge en Juan Francisco Salazar³⁰ een educatieve en inhoudelijke voorbeeldfunctie zien voor musea waarin ze het klimaat(probleem) presenteren in tentoonstellingen, ontbreken studies naar de reacties en representaties van musea wanneer ze direct worden aangesproken via protest op hun veronderstelde maatschappelijke verantwoordelijkheid in de klimaatcrisis. Zo is bijvoorbeeld een veelvoorkomende reactie dat musea geen gepaste ruimte zijn voor klimaatprotest en roepen protestacties verontwaardiging op.³¹ Dit onderzoek brengt aan de hand van representaties van klimaatprotesten in musea de botsing tussen het institutionele en het activistische discours in kaart over wat het museum is, maar ook welke grenzen verbonden zijn aan de maatschappelijke taken van het museum. Hiervoor bieden de protesten een context waarin de botsende visies geanalyseerd kunnen worden.

Protestonderzoek: het protestparadigma

Onderzoek naar de manier waarop protesten in de media en samenleving worden gepresenteerd bestaat al lange tijd in proteststudies en sociale wetenschappen. Zo'n veertig jaar geleden identificeerden Joseph Chan en Chin-Chuan Lee een vijandig patroon in de berichtgeving van burgerprotesten.³² Dit protestparadigma stelt dat journalisten en media zich bij keuzes in berichtgeving over protesten zich grotendeels aan ongeschreven, normatieve praktijken houden.³³ Protesten worden binnen het protestparadigma gerepresenteerd als irrationeel, gewelddadig of storend, wat de aandacht afleidt van systematische verklaringen van de problemen die demonstranten aankaarten en verschuift naar oordelen over

²⁸ Janes en Sandell, 'Posterity has arrived,' 18.

²⁹ Henry McGhie, 'Evolving climate change policy and museums,' *Museum Management and Curatorship* 35, 6 (2020): 653-62, <https://doi.org/10.1080/09647775.2020.1844589>.

³⁰ Fiona Cameron et al., 'Representing climate change in museum space and places,' *WIREs Climate Change* 4, 1 (2013): 9-21, <https://doi.org/10.1002/wcc.200>.

³¹ 'Musea verontwaardigd en extra alert na actie in Mauritshuis,' *NOS*, 16 oktober 2022, <https://nos.nl/artikel/2449993-musea-verontwaardigd-en-extra-alert-na-actie-in-mauritshuis>.

³² Joseph M. Chan en Chin-Chuen Lee, 'The journalistic paradigm on civil protests: A case study of Hong Kong,' in *The news media in national and international conflict*, onder redactie van Andrew Arno en Wimal Dissanayake (Routledge, 1984), 183-202.

³³ Gina M. Masullo, Danielle K. Brown, en Summer Harlow, 'Shifting the protest paradigm? Legitimizing and humanizing protest coverage lead to more positive attitudes toward protest, mixed results on news credibility,' *Journalism* 25, 6 (2024): 1232, <https://doi.org/10.1177/14648849231200135>.

verantwoordelijkheid.³⁴ Recent onderzoek naar protesten van Danielle Brown en Summer Harlow bouwt voort op het protestparadigma en toont dat de marginaliserende berichtgeving verankerd is in journalistieke normen rond nieuwswaardigheid, waarbij spektakel en verstoring worden geprefereerd boven inhoudelijke analyses.³⁵ ‘Nieuwswaardige’ berichten zijn daarmee onderdeel van hegemonische verslaggeving die dominante machtsstructuren versterken door ‘oppervlakkig verslag te doen van gemarginaliseerde groepen, ze te negeren of te stereotyperen’.³⁶

In de huidige proteststudies is echter ook kritiek te horen op het dichotome denken in het traditionele protestparadigma van positieve en negatieve framing van protesten. Zo zijn nieuwere proteststudies het protestparadigma en de bijbehorende media-aandacht als variabele gaan behandelen in plaats van alleen te bewijzen dat media bevooroordeeld zijn tegen sociale protesten.³⁷ De onderliggende assumptie is dat het delegitimerende patroon in berichtgeving in verschillende mate aanwezig is, afhankelijk van het soort protest, de soort media en de soort samenleving. Maar ook het idee dat negatieve framing en geweld altijd delegitimerend werkt wordt bevestigd. Volgens Harlow en Brown moet onderzoek naar protestverslaggeving zich richten op manieren hoe ‘geweld in feite een legitieme manier kan zijn om media-aandacht te trekken en de grieven en tactieken van demonstranten te legitimeren’.³⁸

Een van de weinige onderzoekers van sociale bewegingen en protesten die de afgelopen twintig jaar onderzoek deed naar legitimerende kaders van protestbewegingen was Charles Tilly. De oproep van Harlow en Brown sluit aan bij de theoretische kaders zoals Tilly deze formuleerde, waarmee een alternatieve manier van het analyseren van protesten mogelijk wordt. Het WUNC-model situeert legitimiteit van protesten in vier waarneembare kenmerken: *worthiness, unity, numbers* en *commitment*.³⁹ Protesten zijn niet alleen tactieken gericht op beleidsverandering, maar zijn ook publieke performances waarin activisten hun rechtvaardiging, legitimiteit en urgentie communiceren.⁴⁰ Ondanks het analytische potentieel van het WUNC-model in proteststudies, liet de toepassing ervan lang op zich wachten. Een mogelijke verklaring hiervoor is de subjectieve aard van de WUNC-elementen die lastig te

³⁴ Thomas Poell, ‘Social media, temporality, and the legitimacy of protest,’ *Social Movement Studies* 19, 5-6 (2020): 613, <https://doi.org/10.1080/14742837.2019.1605287>.

³⁵ Summer Harlow en Danielle K. Brown, ‘A New Protest Paradigm: Toward a Critical Approach to Protest News Analyses,’ *The International Journal of Press/Politics* 28, 2 (2023): 335, <https://doi.org/10.1177/19401612231153377>.

³⁶ Masullo et al., ‘Shifting the protest paradigm?’, 1232.

³⁷ Francis L. F. Lee, ‘Triggering the Protest Paradigm: Examining Factors Affecting News Coverage of Protests,’ *International Journal of Communication* 8 (2014): 2726.

³⁸ Harlow en Brown, ‘A New Protest Paradigm,’ 336.

³⁹ Charles Tilly, *Social Movements, 1768-2004*, (Boulder: Paradigm Publishers, 2004), 53.

⁴⁰ Stephanie Geise et al., ‘“Shiny Happy People Laughing”: The Protest Paradigm, WUNC, and the Visual Framing of Political Activism,’ *Visual Communication Quarterly* 30, 2 (2023): 94, <https://doi.org/10.1080/15551393.2023.2196631>.

operationaliseren zijn. De koppeling tussen WUNC-elementen en discursieve praktijken in berichtgeving werd pas recentelijk gemaakt door Charlotte-Rose Kennedy, die de WUNC-elementen operationaliseerde en voor het eerst methodologisch combineerde met een discoursanalyse.⁴¹ Dit is opvallend omdat het protestparadigma nog steeds de voornaamste lens vormt in onderzoek naar protestrepresentatie, ondanks kritiek op het reduceren van de complexiteit van protest.⁴² Manieren om protesten via media te analyseren is dan ook een dynamisch veld dat sinds vijftien jaar steeds meer doordrongen raakt van het besef dat nieuwsmedia in staat zijn ‘een complexere relatie tot de politiek van protest te tonen’ dan voorheen werd aangenomen in het protestparadigma.⁴³

Een belangrijke lacune blijft bestaan: weinig studies richten zich op de rol van musea zelf als actieve deelnemers in het framen van protest. Daar waar groeiende academische aandacht is voor het museum als maatschappelijke actor en voor activisme⁴⁴, ontbreken studies naar de mate waarin die maatschappelijke voornemens van musea overeind blijven in confrontaties met actievoerders binnen hun muren. Musea beschikken over aanzienlijke autoriteit⁴⁵ als erfgoedinstellingen, maar hoe ze bijdragen aan de betekenisgeving van protestacties via publiek discours blijft onderbelicht. Dit onderzoek sluit zo aan bij recente benaderingen in proteststudies over de strijd om representatie in berichtgeving en legitimiteit. Door een kritisch theoretisch kader te gebruiken dat voorbijgaat aan alleen het protestparadigma in berichtgeving en dat kijkt naar context, verschillende actoren en legitimerende discourses, wordt het diachronistisch raamwerk van protest vermeden met oog voor machtsdynamiek en de complexiteit van protestrepresentaties.⁴⁶

Beeldvorming: representatie en framing

Naast dat dit onderzoek inhaakt op actuele thema's in museumstudies en theoretische ontwikkelingen in proteststudies, is onderzoek naar representaties een derde beoogd veld waaraan deze studie bijdraagt. Het proces van framen is een sleutelconcept in studies naar de

⁴¹ Charlotte-Rose Kennedy, 'Worthiness, unity, numbers and commitment: Strengthening qualitative corpus methods in the critical discourse analysis of protest press coverage,' *Discourse & Society* 33, 6 (2022): 611-30.

⁴² Harlow en Brown, 'A New Protest Paradigm,' 337.

⁴³ Simon Cottle, 'Reporting demonstrations: The changing media politics of dissent,' *Media, Culture & Society* 30, 6 (2008): 859, doi:10.1177/0163443708096097.

⁴⁴ Enkele recente publicaties over musea, activisme en protest illustreren dat maatschappelijke betrokkenheid een actueel thema is in museumstudies: Tula Giannini, 'Contested space: Activism and protest,' in *Museums and digital culture: new perspectives and research*, (2019): 91-111.; Laura Raicovich, *Culture strike: Art and museums in an age of protest*, (Verso Books, 2021).; Olga Zabalueva, "Not All Museums" *Memory, Politics, and Museum Activism on the Move*, (Linkopings Universitet, 2023). <https://public.ebookcentral.proquest.com/choice/PublicFullRecord.aspx?p=30650015>.

⁴⁵ Robert R. Janes, 'Museums, social responsibility and the future we desire,' in *Museum revolutions: How museums change and are changed*, onder redactie van Simon Knell, Suzanne MacLeod, en Sheila Watson (Routledge, 2007), 142.

⁴⁶ Harlow en Brown, 'A New Protest Paradigm,' 337.

representaties van sociale bewegingen en protesten.⁴⁷ Een van de meest bekende en invloedrijkste studies naar mediaframing stamt uit de jaren tachtig – de periode waarin ook het protestparadigma werd ontwikkeld. Todd Gitlin conceptualiseerde in *The Whole World is Watching* mediaframes als sterke, dominante structuren die journalistieke praktijken organiseren en uiteindelijk beïnvloeden op hoe en wat het nieuws bericht.⁴⁸ Het kernidee van een nieuwsbericht of element daarvan kan worden aangeduid als een frame. In deze context is een mediaframe vergelijkbaar met een fotolijst; een bepaalde versie van de werkelijkheid wordt gepresenteerd, waarbij niet alleen de media bepalen wat daarin terechtkomt. Maar ook de strijd over de representatie van een onderwerp tussen verschillende politieke actoren met concurrerende belangen is bepalend voor de framing.⁴⁹ Zowel in mediastudies als in de studie van sociale bewegingen zijn framingsprocessen invloedrijke en belangrijke concepten.⁵⁰

Het werk van Gitlin vervalft echter in de eenzijdige manier van onderzoek naar protestrepresentaties door de focus op geweld, verstoring en spektakel. Daarnaast focust dergelijk framingsonderzoek op *mediaframes*, terwijl tegenwoordig representatiestudies door digitalisering, sociale media en vele nieuwsmediaoutlets een veel dynamischer veld is geworden waar meer ruimte is ontstaan voor dissonante en alternatieve beeldvorming.⁵¹ Mediarepresentatie is een ‘symbolische wedstrijd’ waarbij de berichtgeving wordt gezien als een strijdtoneel waar meerdere partijen met uiteenlopende middelen strijden om hun eigen representatie van gebeurtenissen en thema’s.⁵² Om deze redenen blijft onderzoek naar representaties en framing van sociale bewegingen volgens Patrick McCurdy waardevol, waarbij onderzoek gericht op verschillende representaties afhankelijk van verschillende protestevenementen of de analyse van de status en middelen van een actor de representatie beïnvloedt.⁵³

Hierin vindt ook dit onderzoek haar meerwaarde in de huidige stand van zaken in de onderzoeksvelden van museumstudies, proteststudies en representaties. De klimaatprotesten in Nederlandse musea bieden een interessante casus die methodologische vraagstukken over de operationalisering van WUNC-elementen, actuele debatten over de maatschappelijke rol van

⁴⁷ Patrick McCurdy, ‘Social Movements, Protest and Mainstream Media,’ *Sociology Compass* 3, 2 (2012): 246, <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2011.00448.x>.

⁴⁸ Todd Gitlin, *The whole world is watching: Mass media in the making and un-making of the New Left*, (University of Chicago Press, 2003), 7.

⁴⁹ McCurdy, ‘Social Movements, Protest and Mainstream Media,’ 246.

⁵⁰ Robert M. Entman, ‘Framing: Toward clarification of a fractured paradigm,’ *Journal of communication* 43, 4 (1993): 52.

⁵¹ Mette Marie Roslyng en Camilla Dindler, ‘Media power and politics in framing and discourse theory,’ *Communication Theory* 33, 1 (2023): 17.

⁵² William Gamson en David Stuart. ‘Media Discourse as a Symbolic Contest: The Bomb in Political Cartoons,’ *Sociological Forum* 7 (1992): 55–86.

⁵³ McCurdy, ‘Social Movements, Protest and Mainstream Media,’ 246.

musea en klimaatactivisme samenbrengt. De centrale vraagstelling van dit onderzoek luidt dan ook als volgt:

Hoe verhouden representaties – door activisten, musea en media – van klimaatprotesten in musea sinds 2020 zich tot debatten over legitimiteit en musea als *agents of change*?

In de Nederlandse context zijn de klimaatprotesten relatief nieuw met weinig academische aandacht. Werken van internationale onderzoekers als Henry McGhie⁵⁴ en Jenny Newell⁵⁵ illustreren dat alhoewel musea de urgentie van klimaatverandering erkennen, ze meestal terughoudend zijn in het omarmen van klimaatprotesten. De representatie van klimaatprotesten door activisten, musea en media speelt een belangrijke rol in de perceptie van de rol van musea in tijden van ecologische crises. Dit onderzoek beoogt bij te dragen aan een beter begrip van hoe de representaties van klimaatprotesten legitimiteit creëren in relatie tot de maatschappelijke rol van het museum.

Theoretisch kader

Conceptualisering van protest en activisme

Protest is in brede zin een actie, handeling of verklaring waarin bezwaar wordt gemaakt.⁵⁶ Het is een actie die zowel individueel als collectief kan plaatsvinden, waarmee er geprobeerd wordt sociale, politieke of culturele veranderingen teweeg te brengen.⁵⁷ Protesten kunnen variëren van vreedzame demonstraties tot meer disruptieve, versturende acties. Volgens Donatella della Porta en Louisa Parks zijn klimaatprotesten cruciaal voor sociale bewegingen, omdat ze aandacht genereren voor het probleem en druk uitoefenen op museale instellingen om te reageren.⁵⁸ In Nederlandse musea zijn verschillende protestvormen te zien, zoals sit-ins, bezettingen, symbolische verstoringen door het vastlijmen aan kunstwerken, maar ook meer publieksgerichte interventies als een *performance*.⁵⁹ Protesten zijn een uiting van activisme:

⁵⁴ McGhie et al., 'Engaging people with climate change through museums.'

⁵⁵ Newell, 'Climate museums: Powering action.'

⁵⁶ Noel Castree et al., *A Dictionary of Human Geography* (Oxford, Eng.: Oxford University Press, 2013), <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199599868.001.0001/acref-9780199599868>.

⁵⁷ Tilly, *Social Movements, 1768-2004*.

⁵⁸ Donatella della Porta en Louisa Parks, 'Framing processes in the climate movement: From climate change to climate justice,' in *Routledge handbook of climate change movements*, onder redactie van Matthias Dietz en Heiko Garrelts (Londen: Routledge, 2014), 20.

⁵⁹ Zie bijlage 1. Klimaatprotesten voor een verdere uitleg en toelichting over de klimaatprotesten die onderdeel zijn van dit onderzoek.

directe en zichtbare acties bedoelt om een politiek of sociaal doel te bereiken.⁶⁰ Activisten willen zo anderen overtuigen van een bepaald standpunt.⁶¹ Ook musea kunnen tegenwoordig een activistische rol hebben. Janes omschrijft museumactivisme als een ethische praktijk met als doel politieke, sociale en ecologische veranderingen te faciliteren.⁶²

Media-aandacht is essentieel voor protesten. Omdat activisten met hun protest een boodschap willen communiceren, zijn ze afhankelijk van media om hun agenda publiekelijk te maken en legitimiteit te verkrijgen.⁶³ In protestverslaggeving hanteren media vaak het protestparadigma.⁶⁴ Vaste patronen in de verslaggeving kenmerken protesten waarmee ze worden gemarginaliseerd en ontkracht, waardoor de manier van framing de legitimiteit van een actiegroep beïnvloedt.⁶⁵ In dit onderzoek naar protestrepresentaties is framing daarom een cruciaal concept, omdat media, activisten en musea met hun gekozen representatie van de klimaatprotesten het debat over geëngageerde musea kunnen beïnvloeden.

De framingtheorie van Robert Entman bouwt voort op de conceptualisatie van frames van Erving Goffman in *Frame analysis: An essay on the organization of experience* uit 1974. Entman definieert framing als het selecteren van ‘bepaalde aspecten van een waargenomen realiteit en deze in een communicatieve tekst meer op de voorgrond te plaatsen, op zo’n manier dat een bepaalde probleemdefinitie, causale interpretatie, morele evaluatie, en/of behandelingsaanbeveling wordt begunstigd’.⁶⁶ Framing kent enkele functies binnen sociale functies. Zo zijn er diagnostische frames van het probleem, prognostische frames van de oplossingsrichtingen, motivationele frames die aanzetten tot actie en morele frames ter verantwoording.⁶⁷ Deze verschillende vormen van framing zijn ook terug te zien in mediaberichtgeving. Zo kunnen klimaatprotesten in musea worden gerepresenteerd als legitieme uitingen van het maatschappelijke debat over klimaatverandering.⁶⁸ Maar klimaatprotesten worden ook geframed als radicale verstoringen van de openbare orde.⁶⁹

⁶⁰ ‘Activism,’ Cambridge Dictionary, geraadpleegd op 22 februari 2025, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/activism>.

⁶¹ Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), ‘Wat is het verschil tussen activisme, extremisme en terrorisme?’, geraadpleegd op 22 februari 2025, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/vraag-en-antwoord/wat-is-het-verschil-tussen-activisme-extremisme-en-terrorisme>.

⁶² Janes en Sandell, ‘Posterity has arrived,’ 1.

⁶³ Geise et al., ‘“Shiny Happy People Laughing”,’ 92.

⁶⁴ James K. Hertog en Douglas M. McLeod, ‘Anarchists Wreak Havoc in Downtown Minneapolis: A Multi-Level Study of Media Coverage of Radical Protest,’ *Journalism and Mass Communication Monographs* 151 (1995).

⁶⁵ Geise et al., ‘“Shiny Happy People Laughing”,’ 92-93.

⁶⁶ Entman, ‘Framing: Toward clarification of a fractured paradigm,’ 52.

⁶⁷ Robert D. Benford en David A. Snow, ‘Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment,’ *Annual Review of Sociology* 26 (2000): 615.

⁶⁸ Janes en Sandell, ‘Posterity has arrived.’

⁶⁹ Davatkhah, ‘Art Vandalism and Heritage.’

Een alternatief voor het protestparadigma

Het protestparadigma ondervindt de laatste jaren kritiek vanwege de eenzijdige focus op de negatieve representatie van protesten.⁷⁰ Een van de weinige alternatieven tegenover het protestparadigma werd ontwikkeld door Charles Tilly. Volgens Tilly is de representatie van WUNC – *Worthiness, Unity, Numbers, Commitment* – onderdeel van de essentie van een sociale beweging.⁷¹ Met dit raamwerk is het mogelijk om de effectiviteit en legitimiteit van protesten te begrijpen. Hoe meer een protest de kenmerken van WUNC vertoont, hoe meer impact deze heeft.⁷² *Worthiness* gaat over de representatie van demonstranten als respectvol, vreedzaam en legitiem. *Unity* drukt de eendracht van demonstranten uit in bijvoorbeeld collectieve symbolen, kleding en slogans. *Numbers* betreft de rapportage van de opkomst van het aantal deelnemers. Tot slot gaat *Commitment* over de toewijding en volharding van demonstranten.

De WUNC-elementen kunnen zich in klimaatprotesten onder andere manifesteren in kleding, aantallen, toon en vastberadenheid. Waarnemers zoals musea en bezoekers kunnen de WUNC-elementen gebruiken om de impact van protesten te beoordelen, waarbij ze fungeren als een soort impliciete scorekaart.⁷³ WUNC is daarmee een subjectief construct voor activisten, musea en media afhankelijk van de manier waarop protesten worden gerepresenteerd.⁷⁴ Ruud Wouters en Stefaan Walgrave leverden kritiek op deze subjectiviteit en de afwezigheid van een empirische methode waarmee WUNC geoperationaliseerd kon worden.⁷⁵ In de wetenschappelijke literatuur is er namelijk debat over de effectieve toepassing van WUNC in de analyse van representaties van protesten. Tilly beweert dat de impact van een protestbeweging afhangt van de WUNC-elementen, maar biedt geen methode om WUNC te meten of in te schatten.⁷⁶ Dit onderzoek haakt hierop in door de relatief nieuwe en veelbelovende methode voor onderzoek met WUNC van Charlotte-Rose Kennedy uit 2022 toe te passen op klimaatprotesten in Nederlandse musea. Door WUNC als methodologische methode te combineren met framingtheorie, biedt dit onderzoek nieuwe inzichten in de dynamiek van klimaatprotesten en de strijd om het discours over klimaatactie in musea.

⁷⁰ Geise et al., “‘Shiny Happy People Laughing’,” 93.

⁷¹ Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment,’ 613.

⁷² Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment,’ 614.

⁷³ Erica Bailey et al. ‘What the WUNC? Perceptions of WUNC and social movement mobilization,’ *Academy of Management Proceedings* 2020, 1 (2020).

⁷⁴ Ruud Wouters en Stefaan Walgrave, ‘What Makes Protest Powerful? Reintroducing and Elaborating Charles Tilly’s WUNC Concept,’ 2017, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2909740>.

⁷⁵ Wouters en Walgrave, ‘What Makes Protest.’

⁷⁶ Geise et al., “‘Shiny Happy People Laughing’,” 92.

Discoursanalyse, framing en WUNC

Kennedy formuleerde een systematische werkwijze die WUNC toepast binnen corpus linguïstiek en kritische discoursanalyse. Hiermee wordt niet alleen het ontbreken van de operationalisering in WUNC overbrugt, maar vermindert ook de bias en subjectiviteit van een kritische discoursanalyse (CDA).⁷⁷ Discoursanalyse, van concrete en impliciete uitingen van ideologie in taal, helpt om onderliggende machtsstructuren en visies van klimaatactivisten en musea binnen de framing van klimaatprotesten te onderzoeken.⁷⁸ Volgens Kennedy is het opmerkelijk dat WUNC nog nauwelijks is toegepast in taalkundig onderzoek, waarvan discoursanalyse een veelvoorkomende methode is.⁷⁹ WUNC en CDA zouden namelijk sterke, conceptuele raakvlakken hebben.

WUNC-vertoningen in protesten kunnen gezien worden als een ‘performance’, wat overeenkomt met de perceptie dat taal en discours een performatief karakter hebben.⁸⁰ In CDA bevatten teksten en uitingen taal die een vorm zijn van sociale handelingen, welke bijdragen aan het in stand houden of juist uitdagen van machtsstructuren en dominante discourses.⁸¹ Klimaatprotesten in musea dagen de dominante discourses die musea voeren over klimaatactie uit. Door te analyseren hoe WUNC wordt gerepresenteerd door media, activisten en musea, wordt het mogelijk inzicht te krijgen in de botsing tussen diverse klimaatdiscourses. Het plaatsen van WUNC binnen een corpus ondersteunde discoursanalyse biedt een systematische, empirisch onderbouwde methode om uitingen van *worthiness*, *unity*, *numbers* en *commitment* te analyseren. Taalkundige uitingen gecategoriseerd aan de hand van de vier WUNC-elementen werden door Kennedy geoperationaliseerd voor deze systematische benadering om framing in nieuws te analyseren.⁸²

Methodologie

Onderzoeksopzet

In dit onderzoek wordt een combinatie gebruikt van kwantitatieve corpus linguïstiek en kwalitatieve discoursanalyse om te onderzoeken hoe klimaatprotesten in musea worden gerepresenteerd. Uit die representaties kunnen verschillende visies op de legitimiteit en impact

⁷⁷ Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment,’ 612.

⁷⁸ David Machin and Andrea Mayr, *How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction* (Sage, 2012), 5.

⁷⁹ Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment.’

⁸⁰ *Ibid.*, 616.

⁸¹ Mary-Lynne Gasaway Hill, *The Language of Protest: Acts of Performance, Identity and Legitimacy* (Palgrave Macmillan, 2018), 49.

⁸² Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment,’ 618.

van de klimaatprotesten worden gedistilleerd. Voor het begrijpen van die visies wordt in het eerste hoofdstuk de historische ontwikkeling van musea als maatschappelijke actoren vanaf 1950 behandeld. Begrip van hoe musea zich ontwikkelden tot platformen waar vandaag de dag protesten plaatsvinden maakt het mogelijk om de actuele dynamiek van klimaatprotesten te contextualiseren.

In het tweede hoofdstuk wordt de gecodeerde berichtgeving van negen klimaatprotesten geanalyseerd. Het beantwoordt vragen over hoe de klimaatprotesten in Nederlandse musea worden geframed en welke rol de WUNC-elementen hierin spelen. De selectie van de bronnen van de negen casestudies kwam tot stand door te zoeken in de krantenbank LexisNexis Uni op trefwoorden als ‘klimaat’, ‘museum’, ‘protest’ en te filteren op tijdsperiode waarin een protest heeft plaatsgevonden. Hierbij werd een speling van een week na datum van het protest genomen, omdat berichten, statements en krantenartikelen niet altijd direct worden gepubliceerd na een protest. Vanwege de haalbaarheid van dit onderzoek in vijf maanden beperkt het corpus aan berichtgeving zich tot Nederlandse kranten en statements van de activisten of musea.

Hoe de representaties van activisten, musea en media van elkaar verschillen en welke spanningen hierdoor ontstaan in het debat over musea als *agents of change*, wordt beantwoord in Hoofdstuk 3. Een vierde deelvraag overkoepeld zowel hoofdstuk 2 als 3, waarbij de impact en legitimiteit van de protesten doorlopend wordt bevraagd afhankelijk van de zichtbare patronen in representaties van klimaatprotesten en WUNC-elementen.

Casestudies

Negen Nederlandse klimaatprotesten tussen 2020 en maart 2025 vormen de casestudies voor het onderzoek. Een casestudy kan gedefinieerd worden als een grondige, gedetailleerde studie van een persoon, groep, gebeurtenis of eenheid die gericht is op het generaliseren over meerdere eenheden.⁸³ De negen casestudies zijn bedoeld om inzicht te verschaffen over hoe klimaatprotesten worden gerepresenteerd. Casestudies zijn een gangbare methode om complexe fenomenen en debatten in haar context te bestuderen en begrijpen.⁸⁴ Bovendien blijkt de sensationelerende weergave van protesten effect te hebben op de gevolgen van politie-inzet bij protesten, waardoor meer casestudies nodig zijn die verschillen in factoren zoals land, type sociale beweging en/of vorm van het protest analyseren.⁸⁵ Musea en de discursieve vorming

⁸³ Roberta Heale en Alison Twycross, ‘What is a case study?’, *Evidence-based nursing* 21, 1 (2018): 7-8.

⁸⁴ Heale en Twycross, ‘What is a case study?’, 7.

⁸⁵ McCurdy, ‘Social Movements, Protest and Mainstream Media,’ 251.

omtrent de klimaatprotesten zijn daarmee een complexe setting in de echte wereld met variatie in type protest en omvang, waardoor de casestudy methodologie op zijn plaats is.

Om gerepresenteerd te worden is media-aandacht nodig. De selectie van de protesten omvat dan ook alleen protesten die het nieuws behaalden. Het totale aantal klimaatprotesten in Nederlandse musea sinds 2020 ligt op ongeveer negentien. Het analyseren van meerdere casussen maakt vergelijking mogelijk en levert sterkere en betrouwbaardere inzichten op.⁸⁶ De klimaatprotesten zijn gevarieerd. Zo bevat de selectie grote musea als het Rijksmuseum in Amsterdam, maar ook musea verder verwijderd van de Randstad zoals het Drents Museum in Assen. Ook de manier waarop werd geprotesteerd, de hoeveelheid actievoerders en de verkregen media-aandacht verschilt. In het Gronings Museum protesteerde een kunstenares tijdens de opening van haar expositie met een kunstzinnige *performance*⁸⁷, in het Mauritshuis lijdten activisten zich vast⁸⁸ en bij het Rijksmuseum Boerhaave in Leiden stonden protesteers met spandoeken op de stoep toen de koning op bezoek kwam.⁸⁹ Een volledig overzicht van de casestudies en protesten staat in Bijlage 1. Klimaatprotesten.

Codering en data-analyse

Het corpus van nieuwsberichten, statements en persberichten gebaseerd op de negen klimaatprotesten omvat 103 documenten. Met behulp van het coderingsprogramma Atlas.ti⁹⁰ zijn de documenten naar casus geordend en gecodeerd. De opgestelde codes zijn gebaseerd op het protestparadigma, veelvoorkomende frames in sociale bewegingen en de WUNC-elementen, maar ook taalkundige elementen voor de discoursanalyse zijn gecodeerd. Door zowel codes van het protestparadigma als de WUNC-elementen te analyseren, kunnen waardevolle inzichten in de verschillende representaties en de effecten ervan op legitimiteit worden geanalyseerd. Op basis van de volgende kenmerken zijn de WUNC-elementen systematisch gecodeerd in de teksten⁹¹:

⁸⁶ Heale en Twycross, 'What is a case study?', 7.

⁸⁷ DvhN, 'Een protestactie van klimaativisten dreigt tentoonstelling Megalith in het Gorninger Museum te overschaduwen,' *Dagblad van het Noorden*, 18 april 2022, LexisNexis Uni.

⁸⁸ Friesch Dagblad, 'Museumwereld is woedend over klimaatactie in Mauritshuis, waar een activist zich vastplakte aan een schilderij van Vermeer,' *Friesch Dagblad*, 27 oktober 2022, LexisNexis Uni.

⁸⁹ Theo de With, 'Protest bij komst van koning naar Leiden: 'Museum Boerhaave is zelf besmet geraakt',' *Leidsch Dagblad*, 16 juli 2020, LexisNexis Uni.

⁹⁰ ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH, ATLAS.ti Mac, V. 23.2.1, 2023. <https://atlasti.com>

⁹¹ Deze geformuleerde coderingen en kenmerken zijn gebaseerd op het onderzoek van Charlotte-Rose Kennedy en Geise et al., die de WUNC-elementen operationaliseerde voor discoursanalyse. In het onderzoek van Geise, Heck en Panke uit 2023 werden de WUNC-elementen tegenover kenmerken van het protestparadigma gezet. De gebruikte codes voor het protestparadigma zijn gebaseerd op het schema dat Geise et al. presenteerden in "'Shiny Happy People Laughing": The Protest Paradigm, WUNC, and the Visual Framing of Political Activism.'

- *Worthiness*: positieve of negatieve waardering van demonstranten (vreedzaam, professioneel, radicaal, chaotisch, etc.), de benoeming van ethische of morele aspecten (rechtvaardigheid, ongewenste verstoring).
- *Unity*: verwijzingen naar collectieve symbolen (kleding, slogans), gebruik van groepstermen (wij, zij), uitingen van solidariteit (verenigd).
- *Numbers*: specifieke aantallen, vage beschrijvingen (enkele, honderden), statistische gegevens.
- *Commitment*: duur en intensiteit van het protest (urenlang, politie ingrijpen), persoonlijke offers en risico's (arrestatie), herhaling van acties.

Voor de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek is in bijlage 2 een uitgebreide lijst opgenomen van de gebruikte coderingen, die transparant maakt hoe de teksten zijn gecodeerd.

De analyse van de bronnen bestaat uit twee stappen: een kritische discoursanalyse en een analyse van de aanwezige WUNC-elementen en kenmerken uit het protestparadigma. Bij de kritische discoursanalyse wordt specifiek gekeken naar de probleemdefinitie, de causale interpretatie, morele evaluatie en de aanbevelingen voor handelingen door de drie actoren. Op deze manier kunnen dominante frames vanuit activisten, musea en media in kaart worden gebracht. Het tweede onderdeel bestaat uit een analyse van de aanwezigheid en constructie van WUNC-elementen en het protestparadigma.

Dit onderzoek erkent dat discoursanalyse en WUNC-analyse interpretatieve methoden zijn, waardoor een kleine mate van subjectiviteit in dit onderzoek onvermijdbaar is. Door de systematische, kwantitatieve methode wordt geprobeerd een deel van deze bias te vermijden. Ook beperkt deze dataset zich tot geschreven uitingen en bronnen die openbaar toegankelijk zijn. Hierdoor blijven andere vormen van de representaties van de klimaatprotesten zoals foto's, video's en interne communicatie van musea buiten beschouwing. In de kern gaat dit onderzoek over de representaties door media, musea en activisten, waardoor de reacties van het publiek op de protesten en de effectiviteit in het aansporen tot klimaatactie niet direct kunnen worden geanalyseerd. Ondanks deze beperkingen bevindt dit onderzoek zich op een uniek snijvlak van museum- en proteststudies die de vernieuwende operationalisering van de WUNC-elementen op de proef stelt. De analyse van representaties van de klimaatprotesten vormt de opmaat voor een diepere studie in het bredere debat over de rol van musea als *agents of change* in tijden van de wereldwijde klimaatcrisis, gesitueerd in de Nederlandse context.

Hoofdstuk 1. Het geëngageerde museum sinds 1950

In de nieuwe museumdefinitie van 24 augustus 2022 werd voor het eerst duurzaamheid expliciet benoemd door het International Council of Museums (ICOM). Deze definitie illustreert een verschuiving in de visie op musea: niet langer kenmerken musea zich alleen als kennisinstututen en behoeders van erfgoed, ook zijn ze instellingen met een maatschappelijke voorbeeldfunctie.⁹² Zo zijn musea ‘openbaar, toegankelijk en inclusief en bevorderen diversiteit en duurzaamheid’. Diverse Nederlandse musea, zoals het Rijksmuseum, hebben deze nieuwe doelstellingen in wisselende mate omarmd met meer aandacht voor duurzaamheid en het klimaat. Deze transformatie is niet zomaar uit de lucht komen vallen, maar voltrok zich gedurende enkele decennia vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw. Hoe heeft deze ontwikkeling tot *agents of change* plaatsgevonden, waarbij ook klimaatkwesities werden verbonden aan musea?

Omslag naar de nieuwe museologie

Het idee dat musea geen neutrale instellingen zijn, maar zichzelf positioneren binnen de bredere samenleving, ontwikkelde zich in de tweede helft van de twintigste eeuw. Musea ontwikkelden zich van elitaire instituten tot steeds meer maatschappelijk betrokken instellingen. Begin twintigste eeuw werd het ‘moderne museum’ gekenmerkt door een moderne episteme, waarbij ze diende als instituut om ons tot moderne burgers te vormen en op te voeden met beschavingsidealen.⁹³ Deze pedagogische functie van musea werd in de loop van de twintigste eeuw steeds meer bekritiseerd. Volgens critici vanuit de sociologie waren musea niet alleen elite instellingen die op chronologische wijze eenzijdig de geschiedenis vertelden, maar ook ruimtes die populaire en alternatieve verhalen konden belichten.⁹⁴ Mede gedreven door de opkomst van de vrijetijdscultuur en consumptiecultuur verschoven musea naar een actievere rol met een interactieve en publieksgerichte aanpak.⁹⁵

⁹² ICOM, ‘Museum Definition,’ 2022, geraadpleegd op 8 april 2025, via <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.

⁹³ Macdonald, ‘Expanding Museum Studies: An introduction,’ 4.

⁹⁴ Loïc Vadelorge, ‘European Museums in the Twentieth Century,’ *Contemporary European History* 10, 2 (2001): 307, 313. Loïc Vadelorge bespreekt in zijn artikel ‘European Museums in the Twentieth Century’ hoe historici voortbouwen op de ideeën van sociologen als Pierre Bourdieu en Michel Certeau over musea als publieke ruimtes, waarbij sociologen in de loop van de twintigste eeuw het publiek van het museum centraal gingen stellen en niet het instituut zelf. Vadelorge citeert direct uit het werk van Bourdieu en Darbel uit 1969 om de invloed van sociologie op museumideeën in de jaren zeventig te duiden: Pierre Bourdieu en Alain Darbel, *L'amour de l'art. Les musées d'art européen et leur public*.

⁹⁵ Marstine, ‘Introduction.’

In de loop van de jaren zeventig ontwikkelden zich de eerste nieuwe museologie ideeën, formeel geïntroduceerd door Peter Vergo's *The New Museology* in 1989.⁹⁶ Deze stroming in museumstudies verwierp traditionele museumpraktijken en pleitte voor een inclusieve en reflectieve benadering. De nieuwe museologie ontstond in de context van de jaren zeventig waarin academici bestaande machtsstructuren en waarheden ter discussie stelden. Maatschappelijke verschuivingen, de opkomst van burgerbewegingen en politieke discussies uit die tijd waren een broedplaats voor nieuwe theoretische stromingen. Zoals genderstudies en *postcolonial* studies die kritiek leverden op de marginalisering van onvertegenwoordigde groepen in de geschiedschrijving.⁹⁷ Historici spreken zelfs over *the cultural turn* in de jaren tachtig binnen de geesteswetenschappen: een paradigmaverschuiving die fundamenteel veranderde hoe onderzoekers keken naar cultuur, kennis en representatie.⁹⁸ Niet langer was cultuur een passieve afspiegeling van sociale structuren, maar iets dat actief betekenis produceert en macht uitoefent.⁹⁹ Musea binnen de nieuwe museologie zijn geen neutrale ruimtes, maar instellingen die culturele verhalen en identiteiten creëren, vormgeven en bevestigen.¹⁰⁰ Individuele museumwerkers maken beslissingen die onderliggende waardesystemen en maatschappelijke structuren weerspiegelen. Daarom zijn musea subjectief en niet neutraal. Een kritische herziening van de rol van musea volgde, specifiek in relatie tot historische processen die hebben bijgedragen aan maatschappelijke crises zoals klimaatverandering.¹⁰¹

Ook in Nederland werkten internationale discussies over de taken van het museum door. We zien dat de Nederlandse politiek zich vanaf de jaren zeventig actief ging bemoeien met museum- en cultuurbeleid, waarbij visies op de taken van musea doorschemeren in de nota's. De beleidsnota *Naar een nieuw museumbeleid* uit 1976 stelde dat musea veranderlijk zijn en dat er in Nederland een verschuiving was van alleen de gerichtheid op collecties en beheer naar een meer publieksgerichte aanpak.¹⁰² Niet langer was alleen de collectie van een musea bepalend voor haar taken. Zo zou het maatschappelijke belang van het museum liggen in zowel een verantwoord als een zinvol gebruik van de aanwezige verzameling.¹⁰³ Hierin kwamen

⁹⁶ Marstine, 'Introduction,' 5.

⁹⁷ John Tosh, 'Gender history and postcolonial history,' in *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of history, 6th edition* (Routledge, 2015), 239.

⁹⁸ Peter Burke, 'Hoofdstuk IV: Een nieuw Paradigma,' in *Wat is cultuurgeschiedenis?* (Bijleveld, 2018).

⁹⁹ John Tosh, 'Cultural Evidence and the cultural turn,' in *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of history, 6th edition* (Routledge, 2015).

¹⁰⁰ Marstine, 'Introduction,' 4.

¹⁰¹ Rodney Harrison en Colin Sterling, 'Rethinking museums for the climate emergency,' in *Critical Heritage Studies and the Futures of Europe*, onder redactie van Rodney Harrison, Nélia Dias, en Kristian Kristiansen (UCL Press, 2023), 15.

¹⁰² Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Nota «Naar een nieuw Museumbeleid»*, Kamerstuk 14290, zittingsjaar 1976-1977, 18-19, geraadpleegd 7 april 2025.

¹⁰³ Tweede Kamer, *Nota «Naar een nieuw Museumbeleid»*, 28.

ideeën over musea als maatschappelijk verantwoorde instellingen terug; een echo van de impulsen vanuit de nieuwe museologie. Hoe die taak er dan precies uitzag voor musea, werd niet verder gespecificeerd in de nota van 1976.

De nota *Museumbeleid* uit 1985 bouwde voort op eerdere ideeën over musea en de cultuursector. De doelstelling van beide nota's kan worden samengevat als het 'op gang brengen van openbare discussies over de plaats en betekenis van de musea in het bredere verband van de cultuurpolitiek, en onderkenning van de waarde van musea bij de verwezenlijking van culturele doeleinden'.¹⁰⁴ Opvallend is dat de nota voor het eerst de legitimatie voor het bestaan van musea verbindt met haar publiekstaken.¹⁰⁵ De omslag naar een nieuwe museologie drong kortom in de jaren zeventig en tachtig door in de Nederlandse context. Niet langer legitimeren musea hun bestaan door hun taken van verzameling, collectiebeheer en onderzoek. Musea hadden een verantwoordelijkheid naar het publiek toe collecties op een betekenisvolle manier te gebruiken. Bijvoorbeeld door het interpreteren van objecten en het bieden van context aan haar bezoekers, rekening te houden met een divers bezoekerspubliek en het waarborgen van inclusieve representatie.¹⁰⁶ De verhouding tussen het publiek en musea bleef echter nog erg top-down, waarbij de omgang met erfgoed via beheer en tentoonstellingen bepalend was voor de narratieven die er werden verteld.¹⁰⁷

Ook in de nota *Toegankelijkheid en behoud van het museale erfgoed* uit 1990 staan ideeën van de overheid die overlappen met de nieuwe museologie op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid, neutraliteit en kritische reflectie. Het museum is geen statisch instituut, maar heeft een cultuurscheppende functie.¹⁰⁸ Ze geeft het verleden niet objectief weer, maar draagt actief bij aan het vormgeven en interpreteren van cultuur: 'vanuit een steeds veranderend heden telkens opnieuw zicht op het verleden te creëren, [...] maken van het proces van cultuurbehoud tevens een daad van cultuurschepping'.¹⁰⁹ Daarmee waren musea maatschappelijke actoren die door de overheid werden aangespoord uit hun 'ivoren toren' te treden¹¹⁰; in de nieuwe museologie ook een belangrijk punt waar betrokkenheid met gemeenschappen centraal staat. Tot slot sluit een van de hoofddoelstellingen van het beleid in de jaren negentig aan bij de kritiek vanuit de nieuwe museologie op het elitaire, top-down model

¹⁰⁴ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Museumbeleid; Nota*, Kamerstuk 19066, zittingsjaar 1984-1985, 5 geraadpleegd 7 april 2025.

¹⁰⁵ Tweede Kamer, *Museumbeleid; Nota*, 7.

¹⁰⁶ Macdonald, 'Expanding Museum Studies: An Introduction,' 2-3.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 4.

¹⁰⁸ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Toegankelijkheid en behoud van het museale erfgoed*, Kamerstuk 21973, zittingsjaar 1990-1991, geraadpleegd 7 april 2025.

¹⁰⁹ Tweede Kamer, *Toegankelijkheid en behoud*, 6.

¹¹⁰ *Ibid.*, 26.

van traditionele musea.¹¹¹ In de nota ligt de nadruk op culturele democratisering van musea, met actieve participatie van mensen: ‘Het bevorderen van maatschappelijke integratie door het versterken van de participatie van burgers [...] als een van de hoofddoelstellingen’.¹¹²

Nieuwe ideeën binnen eerdere museumtradities- en praktijken

De nieuwe museologie presenteerde de maatschappelijke taak van het museum als ogenschijnlijk nieuw, maar sinds de openstelling van musea in de negentiende en twintigste eeuw voor een breder publiek beargumenteerd Fiona Cameron overtuigend dat musea altijd al functioneerden als *‘moralising and reforming technologies’*.¹¹³ De hedendaagse wens van musea om de samenleving te verbeteren en om te dienen als plekken waar waarden worden gevormd, herinneren aan de oudere en inmiddels onaanvaardbare moraliserende werking van musea.¹¹⁴ Moderne musea – eind negentiende en twintigste eeuw – uitten dominante morele codes via tentoonstellingen: ze selecteerden wat gezien werd als beschaafd, gepast of normatief gedrag. Deze moraliserende werking gebeurde vroeger impliciet, waardoor het was genaturaliseerd in museumpraktijken.

De nieuwe museologie erkende expliciet de reeds bestaande illusie van neutraliteit in musea, hoewel er tegenwoordig nog steeds museumwerkers, musea en instellingen zijn die vasthouden aan het meer traditionele, neutrale beeld van musea. De spanning tussen een moraliserende, maatschappelijke taak van musea en het beeld van musea als neutrale, apolitieke instellingen bestaat ondanks de ideeën van subjectiviteit uit de nieuwe museologie dus nog steeds. Mensen verwachten enerzijds dat musea ruimte zijn voor discussies en diverse meningen, maar anderzijds verwachten ze juist een neutrale, pedagogische taak van musea in het laten zien wat goed gedrag is en hoe de samenleving eruit zou moeten zien.¹¹⁵ Vanuit die pedagogische doelstelling komt ook de overtuiging voort dat musea apolitieke instituten zijn. Traditionele praktijken van musea presenteren informatie op een deskundige en betrouwbare manier, waardoor mensen deze informatie als waarheid aanvaardden en musea vertrouwen.¹¹⁶ Het beeld van neutrale musea begon met de nieuwe museologie te veranderen en de studie van Fiona Cameron onder ruim vijfhonderd museummedewerkers en -bezoekers toont aan dat steeds meer mensen zich afvragen of musea daadwerkelijk neutraal kunnen en moeten zijn. Dit

¹¹¹ Smith, *Uses of heritage*, 34.

¹¹² Ibid., 7.

¹¹³ Cameron, ‘Moral lessons and reforming agendas,’ 330.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid., 340.

¹¹⁶ Ibid.

hernieuwde bewustzijn van de niet-neutrale rol van musea past binnen de nieuwe museologie. Tegelijkertijd lijken hedendaagse tentoonstellingen over bijvoorbeeld klimaat die gedrag willen beïnvloeden of bewustzijn willen creëren geen radicale breuk met eerdere musea – zoals veel onderzoekers beweren – maar een voortzetting van de sociale, maatschappelijke en culturele taak van musea.

Het concept van het *post-museum*, geïntroduceerd door museumtheoreticus Eilean Hooper-Greenhill, kan worden gezien als de hedendaagse invulling van diezelfde taak, met meer aandacht voor transparantie, machtsverhoudingen en participatie:

Het *post-museum* articuleert haar agenda's, strategieën en besluitvormingsprocessen duidelijk en evalueert deze voortdurend op een manier die de politiek van representatie erkent; het werk van museummedewerkers wordt nooit genaturaliseerd, maar gezien als een bijdrage aan deze agenda's. Het *post-museum* streeft er actief naar om macht te delen met de gemeenschappen die het bedient, inclusief de brongemeenschappen. Het erkent dat bezoekers geen passieve consumenten zijn en leert zijn doelgroep kennen. In plaats van kennis over te dragen aan een geëssentialiseerd massapubliek, luistert en reageert het *post-museum* gevoelig, terwijl het diverse groepen aanmoedigt om actief deel te nemen aan het museumdiscours.¹¹⁷

Die actieve deelname is mogelijk, omdat het *post-museum* fungeert als een publieke ruimte met ruimte voor maatschappelijk debat.¹¹⁸ Janet Marstine benadrukt dat musea instituten zijn geworden waaruit sociale ongelijkheid aangekaart en bestreden kan worden.¹¹⁹ In een recentelijk adviesrapport van de Nederlandse Museumvereniging uit 2024 wordt die maatschappelijke rol en verwevenheid met de samenleving ook benoemt, waardoor musea verantwoordelijkheden dragen tegenover de maatschappij.¹²⁰ Volgens filosoof John Ralston Saul vergt het kritisch bevragen van de maatschappelijke positie van musea de acceptatie van ongemak – voor echte democratische participatie is emotioneel en intellectueel ongemak nodig.¹²¹ De acceptatie van dat ongemak lijkt nog een kloof te vormen tussen musea en museumwerkers die de ideeën uit het *post-museum* omarmen en anderen die zich nog vasthouden aan de oude, traditionele museologie.¹²²

¹¹⁷ Marstine, 'Introduction,' 19.

¹¹⁸ Richard Watermeyer, 'A conceptualisation of the post-museum as pedagogical space,' *Journal of Science Communication* 11, 1 (2012): 5.

¹¹⁹ Marstine, 'Introduction,' 19.

¹²⁰ Museumvereniging, 'Adviesrapport Duurzaamheid en Musea,' december 2024, 4, <https://museumvereniging.nl/werkgroep-duurzaamheid-musea/>.

¹²¹ Marstine, 'Introduction,' 17.

¹²² Vic Bervoets, Hélène Verreyke, en Marc Jacobs, 'Contact zones, participatie, agonisme en moeilijk erfgoed: De impulsen uit het veld van New Museology,' *Volkskunde* 123, 3 (2022): 299.

Uit de praktijk blijkt dus dat de realisatie en implementatie van ideeën uit de nieuwe museologie stroef en onregelmatig verlopen.¹²³ Hoewel de maatschappelijke taak – van informeren, perspectief bieden en een voorbeeld zijn voor de samenleving – voortbouwt op eerdere taken van musea, richten deze ideeën zich hoofdzakelijk op tentoonstellingen en wat musea doen met hun objecten en onderwerpen. Met de klimaatprotesten lijkt een nieuwe weg te worden ingeslagen in de nieuwe museologie. Naast aandacht voor publieksparticipatie en de inhoud van tentoonstellingen, worden musea actief uitgedaagd zich ook op een verantwoorde manier te gedragen in hun bestuurlijke taken, institutionele doelstellingen, energiegebruik en uitstoting van schadelijke broeikasgassen. Maar hoe kwam die verbinding tussen klimaat en musea tot stand?

Agents of change in de klimaatcrisis

Mondiaal gezien is de verbinding tussen klimaatbeleid en musea de afgelopen dertig jaar sterker geworden. Eind jaren tachtig werd klimaat voor het eerst benoemd als ‘gedeeld mondiaal erfgoed’ door professor David Attard.¹²⁴ De koppeling met erfgoedinstellingen zoals musea werd gemaakt, omdat zij naast zorg voor erfgoed voor toekomstige generaties ook zorg zouden moeten dragen voor de natuurlijke omgeving van mensen. In internationale klimaatakkoorden consolideerde deze koppeling vanaf de jaren negentig. In eerste instantie werden musea niet expliciet benoemt. Zowel het VN-klimaatverdrag (UNFCCC) uit 1992 en het Parijsakkoord uit 2012 benadrukken het belang van onderwijs, bewustwording en participatie in de klimaatcrisis.¹²⁵ In 2016 – hetzelfde jaar dat het Parijsakkoord en de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDGs) werden opgesteld – deed UNESCO een aanbeveling voor musea en culturele instellingen in het licht van de klimaatcrisis.¹²⁶ UNESCO riep musea op tot het beschermen van natuurlijk erfgoed, het bevorderen van mensenrechten en het vervullen van een positief sociaal doel, wat indirect refereerde aan de klimaatdoelstellingen van dat jaar.¹²⁷ Het VN-klimaatverdrag uit 2018 erkende musea voor het eerst formeel als sleutelactoren in het tegengaan van klimaatverandering.¹²⁸

¹²³ Bervoets et al., ‘Contact zones,’ 299.

¹²⁴ McGhie, ‘Evolving climate change policy and museums,’ 653.

¹²⁵ Ibid., 654.

¹²⁶ UNESCO, *Recommendation Concerning the Protection and Promotion of Museums and Collections, Their Diversity and Their Role in Society*, Aangenomen op 7 November 2015, UNESCO, Parijs, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246331>.

¹²⁷ McGhie, ‘Evolving climate change policy and museums,’ 655.

¹²⁸ Ibid., 655-656.

De urgentie van de klimaatcrisis blijft echter een moeilijk onderwerp om te communiceren naar een breed publiek, omdat dit probleem voor veel mensen moeilijk waarneembaar is in hun dagelijkse leven. Andere problemen voelen dan altijd urgenter dan de klimaatcrisis.¹²⁹ Voor musea ligt hierin een uitdaging in het faciliteren van emotionele betrokkenheid en klimaatactie door de ontwikkeling van effectieve communicatiestrategieën. Volgens Henry McGhie, Sarah Mander en Ralph Underhill kunnen musea, als vertrouwde instellingen, de kloof overbruggen door het thema klimaat persoonlijk en relevant te maken.¹³⁰ Door het bevorderen van bewustwording, educatie en publieke betrokkenheid, sluiten musea aan op internationale klimaatakkoorden zoals het UNFCCC en het Parijsakkoord.¹³¹ Tegelijkertijd beperken obstakels – zoals angst voor politisering, een gebrek aan leiderschap, beperkte middelen en een te sterke focus op alleen bewustwording – musea in het effectief bijdragen aan klimaatactie.¹³² De financiële afhankelijkheid van musea brengt de angst met zich mee om politiek onwelgevallige boodschappen te verkondigen. Maar waarom zijn juist erfgoedinstellingen zo geschikt voor het bevorderen van klimaatactie?

Diverse academici zien de waarde in een verbinding tussen erfgoed en het klimaatdiscours. Zo zijn er wereldwijd activiteiten ontstaan in musea, zoals tentoonstellingen, publieksprogramma's en nieuwe ontwikkelingsstrategieën, die de gevolgen van klimaatverandering communiceren naar bezoekers.¹³³ Nieuwe perspectieven op de relatie tussen de mens en natuur zijn nodig om de noodzakelijke en grootschalige attitudeverandering voor klimaatactie teweeg te brengen. Volgens Fiona Cameron moeten we, en musea, afstappen van een narcistische focus op alleen mensen in duurzaamheid, waarbij mensen niet langer de natuurlijke wereld domineren.¹³⁴ Onderdeel van deze lijn van denken is de kritiek op het constante vooruitgangdenken en drang naar groei in westerse samenlevingen. Zo schrijft Robert Janes dat voortdurende economische groei een belachelijk idee is: "Groei betekent consumptie, en ongebreidelde consumptie vernietigt de planeet".¹³⁵ Het idee dat groter altijd beter is – volgens ecolinguïsten diepgeworteld in westers discours – is in de klimaatcrisis desastreus.¹³⁶ Musea met hun erfgoed kunnen een nieuw narratief vertellen dat mensen

¹²⁹ Moser, 'Communicating Climate Change,' 33-35.

¹³⁰ McGhie et al., 'Engaging people with climate change through museums,' 330-331.

¹³¹ McGhie, 'Evolving climate change policy and museums.'

¹³² Ibid., 657-658.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Fiona Cameron, *Museum Practices and the Posthumanities: Curating for Planetary Habitability* (Routledge, 2024), 107.

¹³⁵ Janes en Sandell, 'Posterity has arrived,' 7.

¹³⁶ Peter Mühlhäusler en Adrian Peace, 'Environmental Discourses,' *Annual Review of Anthropology* 35 (2006): 462.

emotioneel betreft bij klimaatactie, omdat emoties en affecten een sleutelrol spelen in de ervaringen van bezoekers en wat ze met erfgoed doen.¹³⁷

Omdat musea fungeren als plekken waar betekenissen over het heden, het verleden én de toekomst worden geconstrueerd, bezitten musea de potentie om als *agents of change* in de klimaatcrisis te fungeren. Binnen de museumstudies is het *Authorized Heritage Discourse* (AHD) van Laurajane Smith een veelbesproken theorie, die verwijst naar de dominante narratieven vormgegeven door experts waarin de nadruk ligt op betekenisgeving aan materiële objecten die als belangrijk worden gezien voor educatie, identiteit en toekomstige generaties.¹³⁸ Opmerkelijk is de overlap met het discours over klimaatverandering. Ook in het klimaatdiscours staat wetenschappelijke expertise centraal die mitigatie- en adaptatiestrategieën rechtvaardigen.¹³⁹ De retoriek van rentmeesterschap komt terug in zowel discours over klimaat als discours over erfgoed. Als vertrouwde instituties kunnen musea een brug slaan tussen erfgoed, discours en klimaatbewustzijn. Hoe musea aandacht besteden aan klimaat, in bijvoorbeeld tentoonstellingen of duurzame bedrijfsvorming, bepaalt of ze daadwerkelijk kunnen dienen als *agents of change*. Hiervoor is een herpositionering vereist, een ontwikkeling die is gestart met impulsen uit de nieuwe museologie en het post-museum paradigma.

Klimaatactie in Nederlandse musea

Alhoewel er in de internationale context al langer aandacht is voor musea en klimaatmusea, is de verbinding tussen klimaat en de actieve rol die musea hierin kunnen spelen relatief nieuw in de Nederlandse context. In Nederland is het gebruikelijk dat musea hun doelen en missies delen en communiceren met het publiek. Sinds een paar jaar worden ook doelstellingen over duurzaamheid en klimaat opgenomen, zoals bij het Groninger Museum waar in ze in 2025 een warmtepomp willen installeren.¹⁴⁰ En in de aankondiging van een lezing in het Amsterdamse Stedelijk Museum klinkt het groeiende besef over de verbinding tussen de maatschappij en musea ook door: ‘Een consequentie van deze meer publieke rol is dat musea steeds vaker

¹³⁷ Patricia Lundy, ‘Redress, memorials and activism: can heritage be activism?’, *International Journal of Heritage Studies* 30, 11 (2024): 1280, <https://doi.org/10.1080/13527258.2024.2324105>.

¹³⁸ Laurajane Smith, ‘Chapter 1. The Discourse of Heritage,’ In *The Uses of Heritage* (London: Routledge, 2006), 11.

¹³⁹ Janna oud Ammerveld, ‘From climate victim to climate action: heritage as agent in climate change mitigation discourse,’ in *Critical Heritage Studies and the Futures of Europe*, onder redactie van Rodney Harrison, Nélia Dias, en Kristian Kristiansen (2023), 34.

¹⁴⁰ Groninger Museum, ‘Mission Statement,’ geraadpleegd 13 april 2025, <https://www.groningermuseum.nl/organisatie#:~:text=Mission%20Statement&text=De%20kwalitatief%20hoogstaande%20collecties%20en,tot%20vaak%20en%20gevarieerd%20gebruik.>

worden gevraagd zich uit te spreken over maatschappelijke en politieke kwesties.’¹⁴¹ Het Stedelijk Museum stelt de ‘neutrale’ positie van musea ter discussie. Maar juist met deze positie lijken Nederlandse musea te worstelen, omdat ze hun verbindende factor in de samenleving niet willen verliezen door stelling te nemen. Daarnaast is de museumsector veelal een gesubsidieerde sector met plannen voor de korte termijn, wat verduurzamen belemmert.¹⁴² Al in 2016 werd er in het museumtijdschrift voor kunstmusea *Metropolis M* gesproken van het politieke karakter van musea en de rol die ze kunnen spelen in de samenleving: ‘Het museum heeft de ambitie een reflectie te bieden op wat er zich in de maatschappij afspeelt, en daar soms zelf direct in te interveniëren.’¹⁴³ Een opvallend statement binnen de Nederlandse museumsector, waar die rol voorheen niet zo direct werd genoemd. Hoewel dit sentiment niet over de klimaatcrisis ging, geldt het weerspiegelen van maatschappelijke ontwikkelingen zoals klimaatmitigatie als een belangrijk thema voor musea.

Pas in 2023 startte een werkgroep van de Nederlandse Museumvereniging die voor musea een verantwoordelijkheid ziet in de klimaat- en biodiversiteitscrisis.¹⁴⁴ In december 2024 werd het adviesrapport *Duurzaamheid & Musea* gepubliceerd. Het idee dat musea *agents of change* zijn in de klimaatcrisis, illustreert de visie op waarom musea iets moeten en kunnen doen: ‘Kunst en cultuur hebben de kracht om duurzaamheid te bevorderen, zowel binnen de sector als in de bredere samenleving. Musea zijn diep verweven met de maatschappij en hebben direct contact met mensen in heel Nederland’.¹⁴⁵ De kerntaak van musea is het bewaren van erfgoed voor huidige en toekomstige generaties, waardoor ‘niets logischer is dan te zorgen dat er een leefbare planeet is voor deze generaties’.¹⁴⁶ De Museumvereniging verwerpt met dit rapport de visie van neutrale musea en benadrukt dat musea stelling mogen nemen en dat alle Nederlandse musea duurzaamheid prioriteit moeten geven in hun organisaties.

Naast het opnemen van duurzaamheid in beleid, waren er recent ook enkele voorbeelden van kunstenaars en instellingen die klimaat gebruiken als thema in tentoonstellingen. Begin 2025 creëerde visueel kunstenaar Jonas Staal een installatie in het Noord-Brabants Museum, waarmee hij aantoont hoe kunst de verbeelding kan aanspreken in klimaatrechtvaardigheid. Een half jaar eerder schreef hij een boek waarin hij het idee van ‘transformatieve klimaatpropaganda’ introduceerde, waarbij kunst wordt ingezet om radicaal andere

¹⁴¹ Stedelijk Museum, ‘In Context: The Museum is Apolitical,’ geraadpleegd 13 april 2025, <https://www.stedelijk.nl/nl/evenementen/in-context-the-museum-is-apolitical/>.

¹⁴² Museumvereniging, ‘Adviesrapport Duurzaamheid en Musea,’ 6.

¹⁴³ Vincent van Velsen, ‘Kunst als diplomatie,’ *Metropolis M*, 15 juni 2016, geraadpleegd 14 april 2025, <https://metropolism.com/nl/feature/kunst-als-diplomatie/>.

¹⁴⁴ Museumvereniging, ‘Adviesrapport Duurzaamheid en Musea,’ 3.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 4.

¹⁴⁶ *Ibid.*, 9.

toekomstscenario's te verbeelden.¹⁴⁷ Ook de apocalyptische Megalith tentoonstelling van Marit Westerhuis in het Groninger Museum uit 2022 weerspiegelt dit idee van een wereld aangetast door het klimaat.¹⁴⁸ Dit zijn echter kunstenaars die exposeren in het museum en niet musea die zich actief inzetten voor verduurzaming en klimaatactie. In Nederland blijft de implementatie van duurzaam beleid achter bij de geëngageerde inhoud. Bovendien zijn de genoemde kunstenaars uitzonderingen in het Nederlandse museumlandschap die klimaat expliciet hebben verweven in hun werk.

Het adviesrapport van de Museumvereniging uit 2024 was het eerste sector brede rapport dat stelt dat musea duurzaamheid centraal moeten stellen in hun beleid en missie. Hiertoe behoren interne activiteiten gericht op verduurzaming binnen het museum en externe activiteiten gericht op het publiek activeren en het creëren van bewustzijn.¹⁴⁹ Maar al sinds 2019 ontwikkelde een werkgroep van Nederlandse museummedewerkers uit de sector van kunstmusea een Climate Justice Code (CJC), die in 2023 digitaal werd gepubliceerd. Deze gedragscode nodigt kunstbeoefenaars- en organisaties uit om hun verantwoordelijkheidsgevoel te verbreden naar de ecosystemen waarbinnen ze zich bevinden, om zo de urgentie van de klimaatcrisis te erkennen en ernaar te handelen.¹⁵⁰ Aan een pilotstudie deden zes tot tien kleine kunstinstituten mee, waarbij grotere musea zich nog afwachtend opstelden tegenover de CJC.¹⁵¹ En hoewel deze Code praktisch een spiegel kan zijn voor de duurzaamheid van musea, werd deze niet genoemd of opgenomen in het adviesrapport *Duurzaamheid & Musea* van de Museumvereniging. De afgelopen jaren groeide dus het bewustzijn en besef dat Nederlandse musea een rol moeten en kunnen spelen in de klimaatcrisis, maar een echte praktische realisatie van de rol als *agents of change* ontbreekt voorsnog: structurele en institutionele verankering van klimaatactie blijft achter.

Conclusie

Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw hebben musea zich ontwikkeld van traditionele, top-down instituten naar geëngageerde instellingen die erkennen een maatschappelijke taak en

¹⁴⁷ Stella Kummer, 'Wij zijn allen aardwerkers – Jonas Staals transformatieve klimaatpropaganda,' *Metropolis M*, 1 maart 2025, geraadpleegd 14 april 2025, <https://metropolism.com/nl/feature/wij-zijn-allen-aardwerkers-jonas-staals-transformatieve-klimaatpropaganda/>.

¹⁴⁸ Groninger Museum, 'MEGALITH: Marit Westerhuis,' geraadpleegd 14 april 2025, <https://www.groningermuseum.nl/kunst/tentoonstellingen/marit-westerhuis-megalith>.

¹⁴⁹ Museumvereniging, 'Adviesrapport Duurzaamheid en Musea,' 6.

¹⁵⁰ Casco Art Institute, *Climate Justice Code: For Artists, Art Workers, and Arts Organisations Situated in the Global North*, geraadpleegd 14 april 2025, <https://casco.art/activity/climate-justice-code/>.

¹⁵¹ Zoë Dankert, 'De daad bij het klimaat,' *Metropolis M*, 1 december 2023, geraadpleegd 14 april 2025, <https://metropolism.com/nl/feature/de-daad-bij-het-klimaat/>.

verantwoordelijkheid te hebben. Ook het verantwoordelijkheidsgevoel van musea in de klimaatcrisis nam toe, aangespoord door de internationale context van UNESCO, het ICOM en diverse klimaatakkoorden. En alhoewel ideeën over de taak van musea als opvoeder en een voorbeeld zijn in de samenleving niet geheel nieuw zijn, is de manier waarop dit wordt ingevuld en aangevuld vanuit de nieuwe museologie en het *post-museum* wel vernieuwend. Met meer aandacht voor het politieke karakter van musea, publieksparticipatie en inspraak en verantwoording, presenteren musea zichzelf als *agents of change*.

Het toe-eigenen van deze rol in de klimaatcrisis in de Nederlandse context lijkt vooralsnog stroef te verlopen. Er zijn enkele tentoonstellingen en in missies van musea wordt duurzaamheid steeds meer benoemt. Maar dat de Museumvereniging pas eind 2024 is gekomen met een eerste adviesrapport kan geïnterpreteerd worden als teken dat Nederlandse musea achterlopen op de internationale context in duurzaamheid en klimaatactie. Nederlandse museale instellingen lijken de urgentie van klimaatactie te erkennen en zien daarin een rol in zowel bedrijfsvoering als inhoudelijke bewustwording van bezoekers, maar in hoeverre hebben Nederlandse musea daadwerkelijk al verandering teweeggebracht en dit vertaalt naar de praktijk? Musea beschikken over unieke troeven die aanzetten tot klimaatactie, zoals hun geloofwaardigheid, communicatievaardigheden, kennis en maatschappelijke positie. De praktische invulling van klimaatkwesties in de Nederlandse context blijken vooralsnog gefragmenteerd en voorzichtig. Dit creëert een spanningsveld tussen ontwikkelingen in museumstudies over het museum als geëngageerde en toonaangevende instelling, gecommuniceerde waarden naar het publiek toe in missiestatements over duurzaamheid en de daadwerkelijke praktische handelingen van musea. Aan de hand van concrete Nederlandse klimaatprotesten in musea, waarin visies op musea en klimaat tot uiting komen, wordt dit spanningsveld in kaart gebracht in de volgende hoofdstukken.

Hoofdstuk 2. Legitimiteit in klimaatprotesten – beeldvorming door activisten, musea en media

Sinds enkele jaren richten activistische groepen in klimaatprotesten hun kritiek op de fossiele sponsoring van musea en hun maatschappelijke verantwoordelijkheid in de klimaatcrisis. In de protesten speelt taal een belangrijke rol: hoe de protesten worden geframed door activisten, musea en media bepaalt mede de legitimiteit. Maar hoe framen activisten, musea en media de klimaatprotesten en welke rol spelen de legitimerende WUNC-elementen daarin? 103 nieuwsberichten, statements en persberichten, gecodeerd in ATLAS.ti, bieden inzicht in de frames, dominante discoursen en legitimeringsstrategieën. Voor de analyse vormt het theoretisch kader bestaande uit Entmans framingtheorie¹⁵², het WUNC-model¹⁵³ en het protestparadigma¹⁵⁴ de basis. De analyses per actor onthullen verschillende patronen in de representatie van klimaatprotesten in Nederlandse musea, die de legitimiteit en impact ervan beïnvloeden.

Smerig geld, schoon geweten: framingstrategieën van klimaatactivisten

Dominante framing door activisten

De framing van de klimaatprotesten door klimaatactivisten vertonen een sterk normatief karakter, waarbij vrijwel in alle geanalyseerde documenten het klimaatprobleem in relatie tot musea duidelijk wordt gearticuleerd. Dit is niet geheel onverwachts, activisten willen immers met hun protest aandacht vragen voor de klimaatcrisis en mensen overtuigen van de nodige actie. 110 keer komt een diagnostisch frame terug in de 103 gecodeerde bronnen in Atlas.ti.¹⁵⁵ Het dominante discours dat naar voren komt in de diagnostische framing door activisten is dat musea zich niet langer moeten laten sponsoren of moeten samenwerken met partners uit de fossiele industrie. Musea fungeren volgens de activisten als een verlengstuk van de fossiele industrie. Bij het protest waarbij activisten van Extinction Rebellion (XR) de fietstunnel en ingangen onder het Rijksmuseum in Amsterdam blokkeerden, schreven ze op Instagram: ‘Door geld aan te nemen van ING, poetst het Rijksmuseum het imago van de grootste fossiele viezerik van Nederland.’¹⁵⁶ Dit sentiment van viezigheid door banden met de fossiele industrie komt

¹⁵² Entman, ‘Framing: Toward clarification of a fractured paradigm.’

¹⁵³ Kennedy, ‘Worthiness, unity, numbers and commitment.’

¹⁵⁴ Harlow en Summer, ‘A New Protest Paradigm.’

¹⁵⁵ In Bijlage 3. Frequentietabellen is een compleet overzicht van de frequenties van de codes per actor opgenomen.

¹⁵⁶ Extinction Rebellion (@extinctionrebellionnl), ‘RIJKS, ZEG NEE TEGEN ING!’ Instagram, 11 oktober 2024, https://www.instagram.com/extinctionrebellionnl/reel/DA_tOULoiQD/.

ook terug in het protest door XRDrenthe bij het Drents Museum in Assen: ‘Het Drents Museum is erg smerig geworden door al het oliegeduld en heeft dringend een wasbeurt nodig.’¹⁵⁷

De banden die musea hebben met de fossiele industrie worden dus negatief geframed door activisten. In 94 documenten wordt aan het diagnostische frame ook een moreel frame gehangen die verklaard waarom activisten vinden dat het huidige samenwerkingsbeleid van musea desastreus is in de klimaatcrisis. XR houdt bijvoorbeeld sponsors als ING, Shell en de Nederlandse Aardolie Maatschappij verantwoordelijk voor de gevolgen van klimaatverandering. Door stevig taalgebruik en woorden als ‘belachelijk’¹⁵⁸, ‘misdadige praktijken’¹⁵⁹, en ‘moreel verwerpelijk’¹⁶⁰ worden samenwerkingen tussen musea en partners uit de fossiele industrie geframed als misdadig.

Om mensen hiervan te overtuigen geven activisten vaak rationele argumenten of spelen ze in op emoties. Zo schrijft XRDrenthe over de sponsoring door de NAM: ‘Dit vinden wij onbegrijpelijk. Misschien een idee om als museum niet alleen naar het verleden maar juist ook naar de toekomst te kijken?’¹⁶¹ En activisten van *Fossil Free Culture NL* (FFCNL) richten zich specifiek op de Groningers in hun protest tegen de sponsoring van het Groninger Museum door de gasindustrie: ‘Hoe ironisch: van alle musea in Nederland is het uitgerekend het Groninger museum dat vasthoudt aan klimaatmisdadigers als sponsors. De aarde hier in Groningen beeft letterlijk door het geweld van deze fossiele giganten.’¹⁶²

Deze sterke diagnostische en morele framing door activisten vormen de basis voor het bijbehorende prognostische frame van activisten. De meest aangedragen oplossingsrichting is het verbreken van de banden met de fossiele industrie. Opvallend is dat maar in 33 van de 103 documenten duidelijk een prognostisch frame wordt gebruikt. Activisten lijken dus meer bezig te zijn met het definiëren van het probleem en mensen daarvan overtuigen via morele framing, sterke argumentatie en intens taalgebruik. FFCNL beschrijft helder het algemeen geldende sentiment onder activisten die hun protesten richten op musea: ‘De culturele sector moet zich niet laten gebruiken als marketingtool van de fossiele industrie, want zo houd je de sociale

¹⁵⁷ ‘Personalia: Nazaa’s, Extinction Rebellion & Froukje en S10,’ *Trouw*, 2 december 2022, LexisNexis Uni.

¹⁵⁸ Theo de With, ‘Extinction Rebellion dwingt gesprek met museum af en eist vertrek Shell als sponsor,’ *De Telegraaf*, 11 september 2020, LexisNexis Uni.

¹⁵⁹ Joris Hanse, ‘Museum Boerhaave stopt sponsorrelatie met Shell, onder druk van activisten,’ *Doorbraak.eu*, 24 september 2021, <https://www.doorbraak.eu/museum-boerhaave-stopt-sponsorrelatie-met-shell-onder-druk-van-activisten/>.

¹⁶⁰ Extinction Rebellion Nederland, ‘Honderden rebellen, onder wij tientallen kinderen, voeren actie in Rijksmuseum: stop sponsorrelatie met ING,’ *Extinction Rebellion*, 16 december 2024, <https://extinctionrebellion.nl/honderden-rebellen-onder-wie-tientallen-kinderen-voeren-actie-in-rijksmuseum-stop-sponsorrelatie-met-ing/>.

¹⁶¹ Extinction Rebellion Drenthe (@xrdrenthe), ‘Op zaterdag 3 december staan wij weer voor de deur...’, Instagram, 24 november 2022, <https://www.instagram.com/p/CIWsakZlhBp/>.

¹⁶² Roos van der Lint, ‘Een rubberen handschoen en een jerrycan; Kan het Groninger Museum zonder zijn fossiele sponsors?’, *De Groene Amsterdammer*, 2 juni 2022, LexisNexis Uni.

acceptatie van hun destructieve praktijken in stand.’¹⁶³ Door middel van motivationele framing proberen de activisten mensen en musea te overtuigen van deze stelling en aan te sporen tot actie. Ze sprak XR tijdens een rustig protest met honderden activisten in de Eregalerij van het Rijksmuseum: ‘Wij willen een leefbare aarde voor alle kinderen,’¹⁶⁴ waarbij ze bezoekers die het museum een warm hart toedragen opriepen in solidariteit iets geels aan te trekken.¹⁶⁵ De toon van hun motivationele framing is meestal uitnodigend met een activerende ondertoon die inspeelt op de rationaliteit van mensen. Er is immers ‘No art on a dead planet.’¹⁶⁶ Niet alleen via inhoudelijke argumentatie proberen activisten het beeld van hun protesten te versterken – dit gebeurt ook via de representatie van vorm, symboliek en inzet. In dat kader spelen de WUNC-elementen een cruciale rol in de manier waarop activisten zich presenteren en hoe hun acties worden ontvangen.¹⁶⁷

Activistische WUNC-elementen

Activisten maken vrijwel geen gebruik van frames uit het protestparadigma, zoals marginalisering en verstoring. Daarentegen maken ze in verhouding met musea en media consistentere gebruik van de WUNC-elementen: *Worthiness* (25 keer), *Unity* (40 keer), *Numbers* (12 keer), *Commitment* (38 keer).¹⁶⁸ Wanneer activisten een protest als waardig inkaderen, gebruiken ze een vreedzame toon, beroepen ze zich op ethiek en verwijzen ze naar rechtvaardigheid. Zo stelde XR dat ze bij het protest bij Museum Boerhaave – waar een expositie werd geopend door de koning – bezoekers en omstanders ‘verwelkomden’.¹⁶⁹ En de drie Belgische activisten die namens Just Stop Oil zich vastlijmde aan het *Meisje met de parel* in het Mauritshuis verklaarden later dat ze voorzichtig en respectvol te werk zijn gegaan: ‘We hebben ons ervan vergewist dat we het schilderij niet zouden beschadigen. Ik heb er zelf voor

¹⁶³ ‘Actievoerders projecteren scheur op Groninger Museum,’ *Groninger Internet Courant*, 29 januari 2022, <https://www.gic.nl/nieuws/actievoerders-projecteren-scheur-op-groninger-museum>.

¹⁶⁴ Anne de Vries, ‘XR in Rijksmuseum dit keer zeer kinderrijk,’ *IJmuider Courant*, 23 december 2024, LexisNexis Uni.

¹⁶⁵ Extinction Rebellion Nederland, ‘Honderden rebellen, onder wij tientallen kinderen, voeren actie in Rijksmuseum: stop sponsorrelatie met ING.’

¹⁶⁶ ‘Tien jongeren van Extinction Rebellion voeren actie bij Nachtwacht,’ *Hart van Nederland*, 5 maart 2023, <https://www.hartvannederland.nl/algemeen-nieuws/artikelen/tien-jongeren-van-extinction-rebellion-voeren-actie-bij-nachtwacht>.

¹⁶⁷ Geise et al., “‘Shiny Happy People Laughing’”, 93.

¹⁶⁸ Bijlage 3. Frequentietabellen.

¹⁶⁹ Extinction Rebellion Nederland, ‘Persbericht: Klimaativisten protesteerden bij opening expo Boerhaave door koning,’ *Extinction Rebellion*, 16 juli 2020, <https://extinctionrebellion.nl/persbericht-klimaativisten-protesteerden-bij-opening-expo-boerhaave-door-koning/>.

gezorgd dat de namaaksoep niet schadelijk was.’¹⁷⁰ Ondanks alle ophef in de media en in de cultuursector over het ‘aanvallen’ van kunst, was de actie het in hun ogen waard. Zo vertelde de Vlaamse activist later dat hij protesteert ‘voor een hoger doel’.¹⁷¹

Ook eenheid brengen activisten sterk naar voren. Zo gebruiken ze collectieve termen als ‘Wij’, ‘de beweging’, en verwijzen ze expliciet naar de namen van de actiegroep. Daarnaast verwijzen activisten naar gedeelde symbolen zoals het dragen van gele kleding en worden leuzen herhaald. In meerdere protesten komt de uitspraak ‘No art on a dead planet’ terug, de kenmerkende leus van Just Stop Oil.¹⁷² ‘Rijks, zeg nee tegen de ING,’ wordt door XR vrijwel altijd gebruikt bij protesten bij het Rijksmuseum.¹⁷³ Maar activisten benadrukken niet alleen de eenheid van de beweging. Zo positioneren ze zichzelf als gelijk aan de samenleving, als vertegenwoordigers van maatschappelijke belangen, en maken ze gebruik van verbindende termen die burgers onderdeel maken van de ‘slachtoffers’ van het museale beleid en de fossiele industrie. XR schrijft over de reserveringsactie waardoor het Rijksmuseum vrijwel leeg was in maart 2025 het volgende: ‘Op 1 maart is het stil in het Rijks. Stil in solidariteit met alle mensen die nu al slachtoffer zijn van de klimaat- en ecologische crisis. Stil uit angst voor de verschrikkingen die ons allemaal te wachten staan.’¹⁷⁴

Daarentegen rapporteren activisten minder over exacte aantallen van de deelnemers tijdens protesten. *Numbers* wordt in tegenstelling tot media, die wel vaak exacte aantallen aangeven, gerepresenteerd door steun vanuit het publiek. Zo benadrukken leden van XR bij het protest bij Museum Boerhaave dat ze in gesprek gingen met voorbijgangers¹⁷⁵ en wordt bij het protest door jongeren van XR in het Rijksmuseum expliciet de steun vermeld van ouders en grootouders.¹⁷⁶

Het meest overtuigende WUNC-element is *Commitment* dat in vijf van de negen casestudies sterk wordt benadrukt. Persoonlijke offers, arrestaties of herhalingen van acties framen de protesten als volhardend en erkennen de vastberadenheid van de activisten. Termen

¹⁷⁰ ‘Activist die zich vastplakte bij Meisje met de parel heeft spijt, maar moet wel de cel in,’ *Tubantia*, 4 november 2022, LexisNexis Uni.

¹⁷¹ Mathias Mariën, ‘Nee, ik heb geen spijt en zou het zo opnieuw doen. Wij zijn niet de criminelen!’, klimaatactivist Wouter (45) praat voor het eerst na drie weken in de cel,’ *PZC.nl*, 20 november 2022, LexisNexis Uni.

¹⁷² ‘NO ART ON A DEAD PLANET,’ Just Stop Oil, geraadpleegd op 24 april 2025, <https://juststopoil.org/no-art-on-a-dead-planet/>.

¹⁷³ Extinction Rebellion Nederland (@extinctionrebellionnl), ‘Rijks, zeg nee tegen ING!’ Instagram, 16 december 2024, <https://www.instagram.com/extinctionrebellionnl/p/DDodEcoiSHZ/>.

¹⁷⁴ Extinction Rebellion Nederland (@extinctionrebellionnl), ‘Op zaterdag 1 maart vanaf 9.00 uur demonstreren wij...’ Instagram, 18 februari 2025, <https://www.instagram.com/p/DGNODI8tym5/>.

¹⁷⁵ Extinction Rebellion Nederland, ‘Persbericht: Klimaatactivisten protesteerden bij opening expo Boerhaave door koning.’

¹⁷⁶ Hart van Nederland, ‘Tien jongeren van Extinction Rebellion voeren actie bij Nachtwacht.’

als ‘opnieuw’¹⁷⁷, ‘afgelopen jaren’¹⁷⁸, ‘weer’¹⁷⁹ illustreren dat activisten vaker actievoeren en volhouden: ‘We geven de strijd niet op.’¹⁸⁰ Door hun klimaatprotesten als een strijd te representeren, rechtvaardigen ze impliciet dat het klimaat iets is om een actief standpunt over in te nemen.

Samenvattend worden klimaatprotesten in musea door activisten geframed als noodzakelijke acties binnen een bredere context van de strijd tegen klimaatverandering en de invloed van de fossiele industrie in de culturele sector. Activisten gebruiken hierbij morele taal, solidariteitssymbolen en verwijzingen naar volharding om hun acties te presenteren als gerechtvaardigd, vreedzaam en vertegenwoordigend voor klimaatzorgen in de bredere samenleving. De aanwezige WUNC-elementen in de framing door activisten wijst op een bewustzijn van het belang van legitimiteit en benodigde publieke steun voor de protesten in musea. Alhoewel verwijzingen naar exacte aantallen soms ontbreken, compenseert de nadruk op verbondenheid, eenheid en persoonlijke inzet dit minder gerepresenteerde WUNC-element. Volgens de framingtheorie en het WUNC-model versterkt de aanwezigheid van deze elementen de effectiviteit en morele overtuigingskracht van protesten. Activistische frames vormen zo een krachtig tegengewicht voor de negatievere framing door media en musea – een dynamiek die in de volgende paragrafen verder uiteengezet zal worden.

Het ongemakkelijke midden van museale framing

De framing die musea gebruiken voor de klimaatprotesten verschilt sterk van de activistische beeldvorming. Bovendien valt het op dat in representaties door musea geen WUNC-elementen voorkomen, terwijl frames uit het protestparadigma wel gebruikt worden. Voor de analyse van frames van musea is het belangrijk om op te merken dat deze analyse grotendeels gebaseerd is op berichtgeving van nieuwsmedia. Musea reageren namelijk zelden publiekelijk op de klimaatprotesten: hun perspectief op de protesten komt voornamelijk naar voren via mediakaders of in het geval van het Drents Museum in een algemeen statement over de sponsoring.¹⁸¹ De frames van musea zijn daardoor onderhevig aan een filtering door

¹⁷⁷ With, ‘Extinction Rebellion dwingt gesprek met museum af en eist vertrek Shell als sponsor.’

¹⁷⁸ Hanse, ‘Museum Boerhaave stopt sponsorrelatie met Shell, onder druk van activisten.’

¹⁷⁹ ‘Activisme bij museum. Klimaatprotest bij Drents Museum om sponsoring NAM.,’ *NRC*, 6 december 2022, LexisNexis Uni.

¹⁸⁰ Theo de With, ‘Protest bij komst van koning naar Leiden: ‘Museum Boerhaave is zelf besmet geraakt’,’ *Leidsch Dagblad*, 16 juli 2020, LexisNexis Uni.

¹⁸¹ Tot april 2025 was er op de website van het Drents Museum een statement te lezen over hun hoofdsponsor de NAM. In mei is deze verantwoording van de hoofdsponsor niet meer terug te vinden op de site. Ook is het onduidelijk of de NAM nog steeds hoofdsponsor is van het museum. Op een mail (3-5-2025) die de sponsorrelatie van het museum navroeg, kwam geen reactie van het museum.

redactionele keuzes van nieuwsmedia, waardoor de analyse minder direct is. Desalniettemin geven museale interviews, statements en direct overgenomen quotes inzicht in dominante discoursen over en framing van de klimaatprotesten.

Framing door musea

Musea balanceren in hun diagnostische framing tussen het erkennen van het klimaatprobleem en het bewaken van hun neutrale, institutionele rol. Die spanning zorgt ervoor dat ze de ernst van klimaatverandering benoemen, maar tegelijkertijd geen duidelijk verantwoordelijkheidsgevoel uiten. Dit leidt tot wat Entman zou typeren als een selectieve probleemdefinitie, waarbij bepaalde aspecten van het probleem worden benadrukt, maar andere aspecten naar de achtergrond verdwijnen.¹⁸² Het klimaatprobleem wordt erkend door musea, maar de eigen bijdrage of noodzaak tot structurele verandering binnen de sector ontbreekt.

Het Naturalis reageerde als enige museum via een statement direct op het klimaatprotest van XR waarbij drie activisten naakt in een expositieruimte gingen staan en het publiek toespraken.¹⁸³ In dit statement erkennen ze de urgentie van het klimaatprobleem, maar blijven onduidelijkheden over de rol van het museum in de klimaatcrisis bestaan: 'De biodiversiteit staat onder hoge druk, onder meer door klimaatverandering. Naturalis werkt dag in dag uit om die biodiversiteit te beschermen. De natuur zit te springen om meer aandacht en actie.' Naast het Naturalis erkennen de meeste musea dat het klimaatprobleem wel degelijk een maatschappelijk urgent vraagstuk is. Tegelijkertijd distantiëren ze zich van directe betrokkenheid. De directeur van het Groninger Museum ging niet in op de activistische kritiek op de sponsoring door de NAM: 'En het morele gevoel dat wij Groningen op deze manier verraden, ik zie dat niet zo. Wij zijn bewust van wat er allemaal speelt.'¹⁸⁴ Ook museumdirecteur Benno Tempel erkent dat klimaatverandering urgent is, maar reageert inhoudelijk niet op de kritiek op fossiele sponsoring: 'In Nederland en het Westen is er geen tekort aan aandacht voor klimaatverandering. Het publiek weet het ondertussen echt wel.'¹⁸⁵

Deze diagnostische framing van de klimaatcrisis als buiten de verantwoordelijkheid van musea gaat in tegen visie van musea als *agents of change*. Het probleem wordt gemaakt tot iets buiten het museum: bij het publiek, de overheid of de industrie. Musea selecteren bewust

¹⁸² Entman, 'Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm,' 52.

¹⁸³ Naturalis Biodiversity Center, 'Actie Extinction Rebellion,' *Naturalis*, 23 november 2022, <https://www.naturalis.nl/volgonze-verhalen/actie-extinction-rebellion>.

¹⁸⁴ Luuk Sporrel, 'Fossil Free Culture blijft actievoeren,' *Dagblad van het Noorden*, 31 januari 2022, LexisNexis Uni.

¹⁸⁵ Paola van de Velde, 'Klimaatkabaal 'pure ijdelheid': onbegrip en woede in cultuursector over milieuactivisten; 'Jezelf aan een schilderij vastlijmen maakt geen betere wereld',' *De Telegraaf*, 3 november 2022, LexisNexis Uni.

bepaalde aspecten, zoals het erkennen van klimaatverandering, maar mijden expliciete verantwoordelijkheid of een oproep tot actie in de museumsector. Prognostische frames zijn dan ook schaars in de dataset, met zo'n 15 gevallen waarin werd gesproken over de richtingen voor oplossingen.

De nadruk ligt op educatie, dialoog en langzame institutionele processen. Voordat de sponsoring door Shell stopte in Rijksmuseum Boerhaave per 1 januari 2022, werd de sponsoring gerechtvaardigd als noodzakelijk financieel middel die programma's en tentoonstellingen mogelijk maakte.¹⁸⁶ De omgang met deze sponsor zou moreel in orde zijn, omdat het museum aandacht besteedde aan de energietransitie en omdat ze 'ook veel aandacht' hadden 'voor duurzame energie en bedrijven als Tesla.'¹⁸⁷ Het Drents Museum noemde de NAM-sponsor een 'trouwe, onmisbare partner' en zag de sponsoring als herverdeling van fossiele winsten naar de cultuursector.¹⁸⁸ Hierin klinkt het AHD door: musea zijn beheerders van kennis en maatschappelijk toonaangevend, maar bovenal politiek neutrale instellingen die financiële middelen nodig hebben in het uitvoeren van hun taken als educatie, erfgoedbeheer en tentoonstellingen. Vanuit praktische overwegingen wordt sponsoring gelegitimeerd, niet vanuit een ideologisch standpunt over de gepastheid van fossiele sponsoring in de klimaatcrisis.

Van motivationele framing door musea is nauwelijks sprake. In slechts twee documenten wordt direct opgeroepen tot actie vanuit musea; oproepen die betrekking hebben tot het protesteren in musea zelf, niet tot klimaatactie. Deze oproepen waren defensief en afremmend. 'Laat ons gezamenlijk erfgoed met rust,' klonk een reactie op het protest in het Mauritshuis bij het *Meisje met de parel*.¹⁸⁹ En het Rijksmuseum oordeelde scherp over de blokkering van de tunnel door XR: 'Acties die veiligheid in gevaar brengen zijn onacceptabel.'¹⁹⁰ Musea roepen niet op tot mobilisatie voor klimaatrechtvaardigheid zoals de activisten, maar benadrukken rust, orde en het beschermen van erfgoed tegen 'vandalisme'.¹⁹¹ De reserveringsactie van XR bij het Rijksmuseum 'belemmert ons in het uitvoeren van onze publieke taak,' zegt een woordvoerder.¹⁹² Die framing bevestigt het beeld van het museum als een plek van beschouwing, niet van confrontatie en protest.

¹⁸⁶ Jelle Kuiper, 'Acties tegen Rijksmuseum Boerhaave: 'Verbreek banden met Shell'', *Sleutelstad*, 11 november 2020, LexisNexis Uni.

¹⁸⁷ Theo de With, 'Protest tegen relatie Shell en Boerhaave,' *Leidsch Dagblad*, 16 juli 2020, LexisNexis Uni.

¹⁸⁸ 'Hoofdsponsor. NAM,' website Drents Museum, geraadpleegd 5 april 2025. Deze webpagina over de hoofdsponsor is sinds mei 2025 niet meer beschikbaar op hun website.

¹⁸⁹ 'Bewindsvrouw: laat ons gezamenlijk erfgoed met rust,' *Friesch Dagblad*, 28 oktober 2022, LexisNexis Uni.

¹⁹⁰ NOS Nieuws, 'Protest Extinction Rebellion in Rijksmuseum beëindigd door politie,' *NOS*, 21 december 2024, <https://nos.nl/artikel/2549188-protest-extinction-rebellion-in-rijksmuseum-beeindigd-door-politie>.

¹⁹¹ Lorianne van Gelder en Bas Soetenhorst, 'Amsterdamse musea over klimaatacties: 'Voor geen enkele aanval op kunst begrip'', *Het Parool*, 28 oktober 2022, LexisNexis Uni.

¹⁹² 'Actiegroep Extinction Rebellion blokkeert Rijksmuseum door massareserveringen,' *Het Laatste Nieuws*, 1 maart 2025, LexisNexis Uni.

Morele framing komt sterk naar voren bij musea, waarin de protesten worden gedelegeerd op basis van vorm, stijl of timing. Musea bestempelen de acties vaak als ‘schandalig’¹⁹³, ‘pure ijdelheid’¹⁹⁴, of zelfs als ‘kidnapping’¹⁹⁵ bij de blokkade van de tunnel onder het Rijksmuseum. Veelal wordt het doel erkent en tonen ze begrip voor de klimaatcrisis, maar wordt het middel veroordeeld. Zo luidt een reactie op het protest van Just Stop Oil in het Mauritshuis: ‘Het doel is te verdedigen, maar het middel is niet goed. Jezelf aan een schilderij vastlijmen of een concert verstoren maakt geen betere wereld.’¹⁹⁶

In de framing van musea ontstaat zo een patroon waarbij de inhoudelijke boodschap van de activisten opzij wordt geschoven vanwege de gebruikte middelen of de vorm van het protest, zelfs bij rustige en vreedzame protesten als het schoonwassen van het Drents Museum. Een woordvoerder reageert op de vorm, niet de inhoud: ‘Qua vorm zou je kunnen zeggen dat het behoorlijk creatief is.’¹⁹⁷ Ook de *performance art* van Marit Westerhuis bij de opening van haar tentoonstelling Megalith in het Groninger Museum werd afgewezen, ondanks de creatieve en rustige vorm: ‘Wat voegde die performance eigenlijk toe?’¹⁹⁸ Het is een delegitimering gericht op de vorm die een bredere institutionele weerstand weerspiegelt tegen disruptieve vormen van participatie in musea.

Musea en het protestparadigma

Musea gebruiken elementen van het protestparadigma, in tegenstelling tot activisten die juist de positieve WUNC-elementen inzetten om hun protesten als legitiem te representeren. Protesten worden in dit paradigma gerepresenteerd als verstorend, waarbij de achterliggende boodschap wordt geminimaliseerd.¹⁹⁹ Regelmatig framen musea de protesten als verstoring van de dagelijkse gang van zaken of als een bedreiging voor de museale collectie en veiligheid van bezoekers. Zo was het vastlijmen aan het *Meisje met de parel* ‘verontrustend’ en ‘zorgwekkend, want cultureel erfgoed kan er door beschadigd raken.’²⁰⁰ En het feit dat XR massaal kaartjes van het Rijksmuseum had gereserveerd belemmerde de ‘publieke taak’ van het museum.²⁰¹

¹⁹³ Friesch Dagblad, ‘Museumwereld is woedend over klimaatactie in Mauritshuis.’

¹⁹⁴ Paola van de Velde, ‘Klimaatkabaal ‘pure ijdelheid’: onbegrip en woede in cultuursector over milieuactivisten; ‘Jezelf aan een schilderij vastlijmen maakt geen betere wereld,’ *De Telegraaf*, 3 november 2022, LexisNexis Uni.

¹⁹⁵ Anna Herter, ‘Klimaatactivisten blokkeren Rijksmuseum: ‘Dit was de enige kans in mijn leven om Rembrandts te zien,’ *Het Parool*, 7 september 2024, LexisNexis Uni.

¹⁹⁶ van de Velde, ‘Klimaatkabaal ‘pure ijdelheid.’

¹⁹⁷ Jasmijn Wijnbergen, ‘Drents Museum over actie Extinction Rebellion: ‘We begrijpen maatschappelijke discussie,’ *RTVDrenthe*, 20 augustus 2022, LexisNexis Uni.

¹⁹⁸ Groninger Internet Courant, ‘Actievoerders projecteren scheur op Groninger Museum.’

¹⁹⁹ Hertog en McLeod, ‘Anarchists Wreak Havoc in Downtown Minneapolis: A Multi-Level Study of Media Coverage of Radical Protest.’

²⁰⁰ Arjan van Westen, ‘Klimaatactivisten verdoen kostbare tijd in musea,’ *BN De Stem*, 18 november 2022, LexisNexis Uni.

²⁰¹ HLN, ‘Actiegroep Extinction Rebellion blokkeert Rijksmuseum door massareserveringen.’

Negatief en afstandelijk taalgebruik kenmerkt de framing van klimaatprotesten door musea. Activisten worden beschreven als demonstranten of als milieclubs die vanwege ijdelheid en ‘gemakzucht’ uit zijn op publiciteit met verstorende acties.²⁰² De focus op de vorm en impact van een protest op de werking van het museum legitimeert het institutioneel afwijzen van de protesten zonder inhoudelijk in debat te gaan. Musea positioneren zichzelf vooral als beschermers van erfgoed met een publieke taak naar bezoekers toe, waarbij klimaatprotesten een bedreiging vormen in plaats van een maatschappelijk signaal dat musea ook mee kunnen werken aan klimaatactie.

Het protestparadigma in praktijk: mediaframing en de legitimiteit van klimaatprotest

De klimaatprotesten – variërend van radicale, verstorende acties tot rustigere protestvormen – van de afgelopen jaren trekken niet altijd evenveel media-aandacht. Zo ontving het protest in het Mauritshuis veel meer aandacht dan het rustigere protest door jongeren van XR in het Rijksmuseum bij *De Nachtwacht*. De vergaarde media-aandacht lijkt daarmee samen te hangen met de radicaliteit van het protest: disruptievere acties vergroten de kans op berichtgeving en ophef in de media. Sterker nog, radicalere acties roepen vaker het protestparadigma op in berichtgeving.²⁰³ De framing in berichtgeving over protesten is daarmee afhankelijk van de perceptie van de radicaliteit door de media. Massamedia functioneren hierin als instituties die de status quo versterken door het reproduceren van dominante maatschappelijke normen over protesten.²⁰⁴ Klimaatprotesten dagen bestaande ideeën over de benodigde actie in de museumwereld uit. In de meeste berichtgeving vervallen journalisten, bewust of onbewust, in een negatieve framing van de protesten als verstorend met het protestparadigma. Tegelijkertijd zijn er ook enkele andere, positievere geluiden te horen in media in de vorm van opiniestukken, interviews en ingezonden brieven. Een complexe realiteit ontvouwt zich daarmee in de framing en representatie van de protesten door media.

Framing door de media

Het klimaatprobleem en de protesten framen media overwegend vanuit het perspectief van de activisten. Met afstandelijk taalgebruik en verwoordingen als ‘XR wil’²⁰⁵, ‘Volgens de

²⁰² van de Velde, ‘Klimaatkabaal ‘pure ijdelheid’.

²⁰³ Lee, ‘Triggering the Protest Paradigm,’ 2725.

²⁰⁴ Gitlin, *The whole world is watching*, 3. Gitlin betoogt dat massamedia een belangrijke rol spelen in het in stand houden van de heersende orde, en sociale bewegingen vaak reduceren tot spektakel of overlast.

²⁰⁵ Hilbrand Polman, ‘Actie tegen oliegeld voor museum,’ *Dagblad van het Noorden*, 5 december 2022, LexisNexis Uni.

activisten'²⁰⁶, creëren media een afstand tussen het standpunt van de activisten en de 'neutrale' berichtgeving over een klimaatprotest door de journalist. Activisten worden zo tot de ander gemaakt in het debat, waarbij de media duidelijk een conflict schetst tussen musea en klimaatgroepen.

Radicalere, disruptievere protestacties genereren meer media-aandacht. De actie waarbij een activist zich vastlijmde aan het *Meisje met de parel* en een ander soep worp over het beroemde kunstwerk opende in Nederland een breed maatschappelijk debat over klimaatprotesten in musea en vergaarde van alle klimaatprotesten in Nederland verreweg de meeste aandacht. Media representeren deze actie als een bedreiging voor culturele waarden en de publieke orde. De nadruk in berichtgeving ligt op eventuele schade aan het kunstwerk, de arrestatie van de activisten en hun daaropvolgende gevangenisstraf. De verbindende activistische slogan van 'No art on a dead planet' wordt genoemd, maar verdwijnt in een sterker discours van verstoring en bedreiging. Musea zouden worden 'aangevallen', waarbij 'weerlose kunst' machteloos is tegenover radicale activisten.²⁰⁷

Dat de nadruk ligt op verstoring betekent niet dat media geen aandacht besteden aan de boodschap van de activisten. In hun diagnostische framing schrijven ze dat activisten tegen de banden zijn tussen Nederlandse musea en fossiele sponsors. Het daarbij horende prognostische frame – het verbreken van die banden – wordt echter gepresenteerd als iets dat de activisten 'vinden'²⁰⁸ of 'eisen'²⁰⁹. Het debat dat klimaativisten willen faciliteren in de cultuursector wordt daarmee niet serieus genomen, omdat de externaliserende formulering van de media het probleem bij de activisten legt en niet ingaat op bredere maatschappelijke discussies over de rol van musea in de klimaatcrisis.

De toon van de berichtgeving is net als de framing in het protestparadigma afhankelijk van de waargenomen radicaliteit van een klimaatprotest. In veel artikelen worden de activisten neutraal benoemd als activisten, leden van XR of actievoerders. Maar er zijn ook woordkeuzes die de activisten zeer negatief neerzetten, waardoor het gehele protest wordt gedelegeitmeerd. De activist die zichzelf vastplakte aan het *Meisje met de parel* wordt zeer negatief neergezet in de media: 'Parelplakker'²¹⁰, 'Een grote vent met zijn kanis'²¹¹, 'gehersenspoelde

²⁰⁶ Polman, 'Actie tegen olieged voor museum.'

²⁰⁷ Van Gelder en Soetenhorst, 'Amsterdamse musea over klimaatacties.'

²⁰⁸ NU, 'Politie houdt 33 XR-klimaativisten aan omdat ze weigeren te vertrekken bij Rijksmuseum,' *NU*, 7 september 2024, LexisNexis Uni.

²⁰⁹ ANP, 'Activisten Extinction Rebellion hebben in eregalerij Rijksmuseum betoogd tegen sponsoring ING,' *Nationale Recreatiegids*, 23 december 2024, <https://www.nationaalerecreatiegids.nl/cultuur/nieuws/945717-activisten-extinction-rebellion-hebben-in-eregalerij-rijksmuseum-betoogd-tegen-sponsoring-ing>.

²¹⁰ Eric Nederkoorn, 'Bekladden en lijmen, dank u,' *Dagblad van het Noorden*, 29 oktober 2022, LexisNexis Uni.

²¹¹ Nederkoorn, 'Bekladden en lijmen, dank u.'

klimaatactivisten²¹². Zulke termen reduceren de actie tot een spektakel en de omschrijving van de reserveringsactie door XR als ‘stunt’²¹³ ondermijnt het protest als legitieme uiting in een democratie. Tegenover deze negatieve framing staat de neutralere beschrijving van activisten bij meer ingetogen protesten, zoals ‘jongeren van XR’.²¹⁴ Opiniestukken en columns over de protesten versterken dit patroon van negatieve framing van radicalere protesten. Hierbij leggen ze de nadruk op de vorm van het protest en bespotten ze de activisten: ‘Echt bloot zijn ze niet eens’²¹⁵ en ‘En wie weet levert een relletje als dat van nu extra publiek op’.²¹⁶

Elementen van het protestparadigma

Vrijwel alle berichtgeving van media bevatten elementen van het protestparadigma, waarin de nadruk ligt op verstoring, conflict en het delegitimeren van de protesten.²¹⁷ In 96 van de 103 gecodeerde bronnen is een vorm van delegitimering te zien, die de acties als onwettig en storend framen. De klimaatprotesten in musea worden regelmatig omschreven als ‘aanvallen’²¹⁸ en ‘incident’²¹⁹, of de activiteiten van XR worden met bepaalde woordkeuzes als illegaal geframed, zoals ‘ze smokkelden’²²⁰. De overlast voor bezoekers wordt vermeld, omstanders worden geïnterviewd en de ‘lawaaiactie’ in het Groninger Museum overvalt ‘nietsvermoedende bezoekers’.²²¹ In elk van de negen geanalyseerde protesten wordt de rol van politie of beveiliging vermeld, ook bij rustigere protesten als bij het Drents Museum.

Een andere manier van delegitimering in het protestparadigma is door individuele reductie of door het marginaliseren van de protestacties. In 19 gevallen werd de aandacht gelegd op individuele actievoerders, die er meestal ongunstig vanaf komen wanneer een columnist wat schrijft. Zo schrijft een columnist over de speech van een naakte activist in *Naturalis*: ‘stamelt een zenuwachtige dame zonder veel zeggingskracht.’²²² En ook een interview met de activist die zichzelf vastplakte in het Mauritshuis nadat hij in de cel had gezeten bevat een sterk moreel oordeel: ‘Een gesprek met een man met principes, die zijn lesje blijkbaar nog niet geleerd

²¹² Westen, ‘Klimaatactivisten verdoen kostbare tijd in musea.’

²¹³ HLN, ‘Actiegroep Extinction Rebellion blokkeert Rijksmuseum door massareserveringen.’

²¹⁴ Pepijn de Lange, ‘Jonge actievoerders Extinction Rebellion dringen met spandoek door tot de Nachtwacht,’ *De Volkskrant*, 5 maart 2023, LexisNexis Uni.

²¹⁵ Sjaak Bral, ‘Echt bloot zijn ze niet eens,’ *AD/Haagsche Courant*, 24 november 2022, LexisNexis Uni.

²¹⁶ ‘Kunstenaar Marit Westerhuis overvalt Groninger Museum tijdens de opening van haar expositie met een protestactie tegen de band van het museum met Gasunie en GasTerra,’ *Dagblad van het Noorden*, 11 april 2022, LexisNexis Uni.

²¹⁷ Hertog en McLeod, ‘Anarchists Wreak Havoc in Downtown Minneapolis.’

²¹⁸ Nederkoorn, ‘Bekladden en lijmen, dank u.’

²¹⁹ van de Velde, ‘Klimaatkabaal 'pure ijdelheid': onbegrip en woede in cultuursector over milieuactivisten.’

²²⁰ Malika Sevil, ‘Opeens honderden actievoerders in het museum,’ *Het Parool*, 23 december 2024, LexisNexis Uni.

²²¹ Emiel Hakkenes, ‘Actiegroep tegen Groninger Museum: 'Nare vriendschap met de Gasunie moet stoppen',’ *Trouw*, 24 oktober 2024, LexisNexis Uni.

²²² Bral, ‘Echt bloot zijn ze niet eens.’

heeft.’.²²³ De focus op sensatie, conflict en acties als eenmalige incidenten marginaliseert de protesten. De actie in Naturalis door de naakte activisten wordt niet als moedig of noodzakelijk geportretteerd, maar juist met sensatie en grof taalgebruik: ‘Hoewel: echt naakt was het niet. Op hun eigen sociale-mediakanalen hebben ze de poes en de pik weggemoffeld en zijn de tepels – ook die van de man – zwart afgelakt. En dat noemt zich dan activistisch. Preuts, puberaal gedrag.’.²²⁴ Toch is het protestparadigma niet in ieder mediabericht aanwezig en zijn er uitzonderingen afhankelijk van de krant of journalist. Zo zijn er ook mediabronnen die ruimte bieden voor WUNC-elementen.

WUNC-elementen in de media

In tegenstelling tot framing door musea, gebruiken media wel WUNC-elementen. Zo rapporteren ze over exacte aantallen, volharding, herhalingen van acties, verwijzen ze naar de gehele actiegroep en beschrijven ze eenheid in kleding en boodschap. Deze positievere representaties van de protesten geven ze in sommige gevallen wél een legitiem karakter. Vooral *Commitment* representeert de media. In 66 bronnen wordt herhaling genoemd of de volharding van de activisten benadrukt: ‘De demonstranten zeggen dat ze niet vertrekken voordat hun eis wordt ingewilligd.’.²²⁵ In enkele gevallen mondt de representatie van herhaling van de protesten in musea uit in het benoemen van de effectiviteit van protest: ‘Het rommelt binnen de museumwereld.’.²²⁶ Ook *Unity* komt voor in de berichtgeving, waarbij uniforme gele kleding, samenwerkingen met anderen groepen of gedeelde slogans worden genoemd. En het expliciet benoemen van *Numbers*, 46 keer waargenomen, illustreert de schaal en omvang van de protesten. *Worthiness* komt door media sporadisch aan bod en hoofdzakelijk bij de minder radicale acties. Het verloop van de actie op de eregalerij in het Rijksmuseum door XR wordt bijvoorbeeld geframed als rustig: ‘Er deden zich geen ongergeldheden voor.’.²²⁷

De berichtgeving over de klimaatprotesten blijft echter overwegend negatief, ondersteund met elementen uit het protestparadigma. De nadruk ligt op verstoring, criminalisering en individualisering. Een verklaring voor deze negatieve framing kan worden gevonden in de theorie van Francis Lee. Zij stelt dat mainstream media fungeren als *agents of social control*.²²⁸ Bewust of onbewust houden media bestaande dominante sociale normen en

²²³ Mariën, ‘Nee, ik heb geen spijt en zou het zo opnieuw doen.’

²²⁴ Bral, ‘Echt bloot zijn ze niet eens.’

²²⁵ AT5, ‘XR-demonstranten aan elkaar vastgelijmd in Rijksmuseum,’ *NHNieuws*, 21 december 2024, LexisNexis Uni.

²²⁶ ‘Musea, kijk ook eens naar uw fossiele sponsors,’ *Het Parool*, 18 november 2022, LexisNexis Uni.

²²⁷ ANP, ‘Activisten Extinction Rebellion hebben in eregalerij Rijksmuseum betoogd tegen sponsoring ING.’

²²⁸ Lee, ‘Triggering the Protest Paradigm: Examining Factors Affecting News Coverage of Protests,’ 2727.

waarden in stand. Mediabedrijven zijn in de maatschappij verweven met bredere politieke-economische structuren en worden beïnvloed door redactionele normen en de routine van nieuwsproductie waarbij media elkaars berichtgeving overnemen.²²⁹ In de berichtgeving komt die sociale controle terug, waarbij media dominante perspectieven van musea en autoriteiten overnemen, zoals die van politie of bewaking die acties als storend ervaren. Eerder dan in te gaan op de klimaatboodschap van actievoerders, gebruiken media delegitimerende termen en benadrukken ze de impact op bezoekers, het museum en de kunstobjecten.

Conclusie

De framing en representatie van de museale klimaatprotesten door activisten, musea en media hebben een impact op de legitimiteit van de protesten. De mate waarin ze als gerechtvaardigd, geloofwaardig of democratisch worden ervaren, hangt af van de framing van de protesten. Uit onderzoek blijkt dat negatieve frames publieke steun ondermijnt.²³⁰ Daarentegen kunnen positieve frames bijdragen aan de erkenning van de klimaatprotesten als legitiem. Het is dan ook niet onverwachts dat activisten sterk de WUNC-elementen gebruiken om hun protest als waardig te representeren, met inhoudelijke framing gericht op morele waarden, empathie en rationele argumenten over klimaatverandering. Musea – als ‘slachtoffer’ van de protesten – framen deze als negatief, verstorend en onjuiste uiting van klimaatzorgen waarmee ze de protesten delegitimeren. Mediaberichtgeving is tot slot duidelijk beïnvloed door het protestparadigma wat leidt tot een overwegende negatieve framing. Toch bevatten sommige nieuwsbronnen signalen van legitimatie door de WUNC-elementen bij minder radicale protesten.

Uit deze analyse blijkt dat de legitimiteit van klimaatprotesten afhankelijk is van de aard van het protest, de toon en framing per actor en de bredere context van de actie. WUNC-elementen geven het klimaatprotest een legitiem karakter, maar in media kan dit al snel overschaduwde raken door negatieve framing en het protestparadigma. Dit sluit aan bij recente wetenschappelijke inzichten die stellen dat de toepassing van het protestparadigma niet uniform is, maar varieert per medium, situatie en actor.²³¹ Maar hoe dragen de verschillen in representatie van museale klimaatprotesten door activisten, musea en media bij aan actuele

²²⁹ Chan en Lee, ‘Journalistic paradigms on civil protests.’

²³⁰ Maxwell T. Boykoff, en Jules M. Boykoff, ‘Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage,’ *Geoforum* 38, 6 (2007).

²³¹ Harlow en Brown, ‘A New Protest Paradigm,’ 335.

debatten in museumstudies over de rol van musea in de klimaatcrisis als *agents of change*? Het volgende hoofdstuk zet de actoren met elkaar in debat en legt spanningen bloot.

Hoofdstuk 3. Klimaatprotesten en de grenzen van museaal engagement

Activisten, musea en media representeren de klimaatprotesten op verschillende manieren, waardoor spanningen ontstaan in het debat over musea als *agents of change*. Hoewel de actoren niet expliciet verwoorden of en hoe musea sociale verandering kunnen faciliteren, illustreren de gekozen frames, de visies op musea en de reacties op de protestacties bredere onderliggende debatten. Het gaat niet om de klimaatprotesten zelf, maar hoe de positionering van de verschillende actoren hierin een diepere maatschappelijke discussie blootlegt over wat het museum is en wat het zou moeten zijn. Hoe verschillen die representaties van klimaatprotesten – en musea – en welke spanningen ontstaan hierdoor in het debat over musea als *agents of change*? Dit hoofdstuk maakt de stap van de geanalyseerde representaties uit hoofdstuk 2 naar het interpreteren van die representaties in relatie tot normatieve verwachtingen over de sociale rol van musea.

Maar voordat een drietal thema's in het debat over musea als *agents of change* uiteengezet wordt, is het belangrijk om de grootste verschillen in de representaties van de klimaatprotesten te benoemen. Allereerst representeren activisten musea als moreel medeverantwoordelijk voor het klimaat. Ze eisen een actieve positionering van het museum in het klimaatdebat, wat aansluit bij het idee van het museum als *agent of change*. Het museum is en kan daarom ook niet neutraal zijn.²³² Musea daarentegen positioneren zichzelf vaak als neutrale, culturele bemiddelaar en behoeders van kunst en erfgoed, niet als politieke actor. In hun framing van de protesten is het verstorende frame uit het protestparadigma dominant.

Hierin zit een spanningsveld met het activistische frame. Het museum is zich enerzijds bewust van de maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar is anderzijds ook gebonden aan institutionele belangen van bezoekers en sponsors. De representaties van media sluiten aan bij die van het museum, waarbij ze protesten via de lens van verstoring of incidenten representeren. Ook is er weinig ruimte voor reflectie op de onderliggende vragen over museale verantwoordelijkheid in de klimaatcrisis. Musea versterken daarmee vaak de tegenstelling tussen het protest en het museum, wat de spanning tussen activisten en musea verscherpt. Welke weerslag hebben deze verschillende visies en representaties op het debat over musea als *agents of change*?

²³² Black, 'The activist museum,' 93.

Spanningen: Nederlandse musea als *agents of change* in de klimaatcrisis

Museumdefinitie, verantwoording en neutraliteit

Nederlandse musea opereren in een professioneel veld waarin toetsing, verantwoording en transparantie centraal staan. Om zichzelf een museum te mogen noemen, moet een museum voldoen aan De Museumnorm van het Museumregister Nederland. Deze norm kent enkele uitgangspunten, zoals de ICOM-museumdefinitie, de Ethische Code en de Governance Code Cultuur die museumpraktijken in een normatief kwaliteitskader plaatst.²³³ De Nederlandse Museumvereniging noemt de museumdefinitie een ‘belangrijke graadmeter voor wat het museum is en wat het museum betekent voor de maatschappij’²³⁴, die de basis vormt van de Nederlandse Museumnorm. Omdat de huidige Museumnorm stamt uit 2020 en in 2023 formeel de nieuwe museumdefinitie van ICOM uit 2022 door de Museumvereniging werd overgenomen, beoogt de Museumvereniging in 2025 met een verrijking van de huidige Museumnorm te komen zodat deze relevant blijft voor de branche.²³⁵ Eén van de genoemde redenen voor deze herziening zijn debatten in de samenleving over polarisatie en duurzaamheid.²³⁶

De verantwoordelijkheden in de nieuwste museumdefinitie echoën ideeën van musea als *agents of change*. Zo schrijft Jette Sandhal in aanloop naar het herformuleringsproces van de definitie tussen 2019-2022 dat er naast aandacht voor museumcollecties en historische monumenten behoefte lijkt te zijn aan ‘een kader van waardengedreven pleitbezorging of activistische standpunten ten aanzien van mensen, mensenrechten en sociale rechtvaardigheid, en de natuur als de – steeds meer bedreigde – bron van leven.’²³⁷ Daarnaast ontbreekt het in de definitie voor 2019 aan enige verantwoordingsplicht van musea tegenover samenlevingen en de gemeenschappen die zij dienen en naar de manier waarop maatschappelijke behoeften tot uiting komen in museumbeleid.²³⁸ Sandhal schrijft: ‘Musea zijn geen zelfstandige, soevereine, ongebonden instellingen, maar worden gevormd door en zijn diepgeworteld in diverse economische en politieke doelstellingen.’²³⁹ De nieuwe museumdefinitie uit 2022 plaatst

²³³ Museumvereniging, ‘Museumnorm 2020,’ 2020: 4, <https://museumvereniging.nl/kennisbank/museumnorm/>.

²³⁴ ‘Museumnorm 2020,’ Museumvereniging, geraadpleegd op 16 mei 2025, via <https://museumvereniging.nl/kennisbank/museumnorm/>.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Sandahl, ‘The Museum Definition as the Backbone of ICOM,’ 5.

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Sandahl, ‘The Museum Definition as the Backbone of ICOM,’ 5.

musea dan ook ‘in dienst van de samenleving’ en als openbare, toegankelijke en inclusieve instellingen die diversiteit en duurzaamheid bevorderen.²⁴⁰

De museumdefinitie zou moeten gelden als graadmeter voor ieder museum, maar in Nederland lijkt de maatschappelijke rol en verantwoording tegenover het publiek voor spanningen te zorgen. Omdat Nederlandse musea in dienst staan van de samenleving moeten ze verantwoording afleggen. De Museumnorm hanteert hierbij de principes van de Governance Code Culture, een instrument dat goed bestuur en toezicht waarborgt. Zo zijn er acht leidende principes die gaan over het gehele besturingsproces van een museum, waaronder besluitvorming, toezicht en verantwoording.²⁴¹ Culturele instellingen moeten bewust handelen en reflecteren op hun keuzes met vragen over het hoe, waarom en wanneer het goed genoeg is.²⁴² Reflectie, gesprek en verantwoording zijn daarmee verweven in de institutionele praktijken van musea, alhoewel dit hoofdzakelijk over de interne bedrijfsvoering en de museale sector zelf gaat. De maatschappelijke rol en reflectie daarop zijn geïntegreerd in museale praktijken, maar ook de verantwoording is geïnternaliseerd in musea zelf. Jaarverslagen en beleidsplannen zijn achteraf terug te lezen voor een breder publiek; inspraak en gesprekken hierover hebben al lang intern plaatsgevonden.

Deze internalisering van de verantwoording in musea kan een van de verklaringen zijn voor de spanningen die de klimaatprotesten veroorzaken. De klimaatprotesteers leveren kritiek op de bestuurlijke keuzes van het museum of roepen op tot meer klimaatactie door musea, maar verantwoording over hun gemaakte keuzes zoals vastgelegd in de Governance Code Culture ontbreekt. Over de klimaatprotesten binnen eigen muren houden musea zich stil, ontbreken er officiële statements of reacties en wordt het gesprek met activisten grotendeels uit de weg gegaan. Musea zoals het Groninger Museum²⁴³ of het Rijksmuseum²⁴⁴ schuwen het om inhoudelijk in te gaan op de aangekaarte punten van activisten. Een sentiment dat we ook terugzien bij het Drents Museum. Zo zegt een woordvoerder: ‘We begrijpen de maatschappelijke discussie over duurzaamheid, klimaat enzovoort. Maar we hebben inhoudelijk over deze zaak geen standpunt.’²⁴⁵

Op deze manier profileren musea zich als neutrale instellingen, wat past in de lang bestaande, traditionele visie op wat het museum is. De aarzeling en terughoudendheid waarmee

²⁴⁰ ‘Museumdefinitie,’ Museumvereniging, geraadpleegd 16 mei 2025, via <https://museumvereniging.nl/kennisbank/museumdefinitie/>.

²⁴¹ Governance Code Cultuur 2019, ‘Versie voor het bestuur-directie-model: Governance Code Cultuur 2019’, 2019: 3.

²⁴² Ibid.

²⁴³ van der Lint, ‘Een rubberen handschoen en een jerrycan.’

²⁴⁴ Herter, ‘Klimaatactivisten blokkeren Rijksmuseum.’

²⁴⁵ Wijnbergen, ‘Drents Museum over actie Extinction Rebellion.’

musea zich uitspreken over maatschappelijke dilemma's zijn dan ook geworteld in de epistemologische tradities van musea en de historische posities die ze hebben ingenomen in de machtsstructuren van de samenleving.²⁴⁶ De *agents of change* visie op musea, die we zowel terugzien bij internationale impulsen uit de museumwereld en de klimaatactivisten, daagt het traditionele beeld van het museum als objectief kennisinstituut uit en zorgt voor spanningen en wringende visies op wat een museum moet zijn.

Het Groninger Museum benoemt in het *Beleidsplan 2021-2028* haar kerntaken – met een sterke top-down focus – gericht op het 'behoud en beheer van de collectie, presentaties en educatie.'²⁴⁷ Dit traditionele beeld van het museum werd iets eerder in het beleidsplan bijgesteld: 'Het Groninger Museum is echter meer dan een klassiek kunstmuseum en nodigt ook uit tot meningsvorming over actuele onderwerpen.'²⁴⁸ Het is opvallend dat dit museum uitnodigt tot meningsvorming, maar wanneer meningen over een actueel onderwerp als het klimaat worden gedeeld via een protest deze worden afgedaan als 'een soort aanklacht tegen degenen die haar [Marit Westerhuis] net het podium hadden geboden.'²⁴⁹ Om alleen te zeggen dat de vorm waarin de mening wordt gebracht zulke museale reacties legitimeren zou de complexiteit van de klimaatprotesten in musea tekortdoen. Nederlandse musea lijken te worstelen met hun sociale rol die de veranderingen in de museumdefinitie en Museumnorm van ze verwachten. Op bepaalde momenten wordt vastgehouden aan het traditionele beeld van musea en op andere momenten wordt dit beeld meer losgelaten, zoals in beleidsplannen voor de toekomst.

Klimaatactivisten stellen de sponsoring en banden met de fossiele industrie ter discussie en vragen om een activistische houding van musea, gegrond in de overtuiging dat musea een voorbeeldfunctie hebben.²⁵⁰ Musea zijn echter terughoudend in actieve veranderingen of sterke, inhoudelijke statements over hun rol als *agents of change* in de klimaatcrisis. Kunnen Nederlandse musea zich dan wel uitspreken over de klimaatproblematiek zonder hun zo gewilde neutraliteit en legitimiteit te verliezen door te activistisch te worden? Volgens vooruitstrevende academici als Robert Janes en Richard Sandell zou het museum juist een activistische rol moeten vervullen, waarbij het 'mindful' museum voortgekomen uit de nieuwe museologie niet anders dan activistisch kan zijn.²⁵¹ Zo'n sterk activistische visie op het museum is niet algemeen aanvaard en lijkt een uiterste van een maatschappelijk betrokken museum,

²⁴⁶ Sandahl, 'The Museum Definition as the Backbone of ICOM,' 6.

²⁴⁷ Groninger Museum, 'Beleidsplan 2021-2028,' 2020: 5.

²⁴⁸ Ibid., 4.

²⁴⁹ van der Lint, 'Een rubberen handschoen en een jerrycan.'

²⁵⁰ Davatkhah, 'Art Vandalism and Heritage,' 588.

²⁵¹ Janes en Sandell, 'Posterity has arrived,' 1.

maar wakkert desalniettemin betekenisvolle debatten aan over het museum. In Nederland ontvouwt zich een complexe dynamiek tussen musea die zich bewust zijn van het in dienst staan van de samenleving, dit internaliseren in museumpraktijken opgedragen vanuit De Museumnorm, maar zich afzijdig houden in publieke verantwoording wanneer protesteers bij hen op de stoep staan.

Museale ruimte als plaats voor co-creatie en protest

Een volgend spanningsveld dat de klimaatprotesten blootleggen in de Nederlandse museumwereld, is de spanning tussen de traditionele visie op musea als ‘tempels van kennis’²⁵² en musea als platform voor maatschappelijk debat. De reacties van musea op de klimaatprotesten en de representaties daarvan als verstorend, niet passend of illegaal, maakt elke poging tot inhoudelijk debat over de aangekaarte klimaatproblematiek onmogelijk. Dit terwijl er juist impulsen zijn die dialoog en gelijkwaardigheid benadrukken. Pragmatische verschuivingen in de museumwereld naar een relationeel kader, zoals beschreven in de nieuwe museumdefinitie, moeten gepaard gaan met betrokkenheid, wederkerigheid, uitwisseling, gelijkwaardig partnerschap, samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid.²⁵³

Om deze verschuiving naar een maatschappelijk betrokken museum mogelijk te maken, is een nieuw soort museum nodig. Janes beargumenteert dat hiervoor een nieuwe manier van denken over museumwerk nodig is, namelijk systeemdenken.²⁵⁴ Systeemdenken gaat over ‘onderlinge verbondenheid en onderlinge afhankelijkheid – een collaboratieve organisatiestructuur, gedeelde autoriteit en sterke betrokkenheid van de gemeenschap.’²⁵⁵ In deze context van participatieve museale praktijken is het belangrijk dat externe actoren, waaronder activisten, meeschrijven aan het verhaal dat een museum vertelt en betrokken zijn bij museumpraktijken. De klimaatprotesten tonen dat activisten en musea tegenover elkaar staan in plaats van dat ze elkaar als samenwerkingspartners zien. Maar juist musea hebben het potentieel om iemands levensbeschouwing te beïnvloeden en een toonbeeld te worden in de klimaatcrisis.²⁵⁶ Musea kunnen zo zichzelf vanuit maatschappelijke betrokkenheid met het oog op duurzaamheid vernieuwen.

²⁵² Vadelorge, ‘European Museums in the Twentieth Century,’ 307.

²⁵³ Sandahl, ‘The Museum Definition as the Backbone of ICOM,’ 9.

²⁵⁴ Janes en Sandell, ‘Posterity has arrived,’ 7.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Janes, ‘Museums, social responsibility and the future we desire,’ 143.

Veel musea doen dit al of zijn hiermee bezig, zoals het Rijksmuseum die het BREAAM-NL duurzaamheidscertificaat behaalde.²⁵⁷ Het Drents Museum benoemt in haar *Strategische visie 2025-2028* een hernieuwde visie op het museum die getuigd van sterke maatschappelijke betrokkenheid:

We zijn ons ervan bewust dat al onze activiteiten van invloed zijn op onze omgeving en de maatschappij. We blijven daarom streven naar maatschappelijk betrokken ondernemen op sociaal, ecologisch en economisch vlak. Als cultureel ondernemer zullen we de balans moeten vinden tussen de impact die we willen maken op mens, maatschappij en milieu en de economische opgave waar we óók voor staan.²⁵⁸

Het Drents Museum situeert zichzelf hiermee als actor in de samenleving in plaats van als traditioneel instituut dat top-down haar publiek onderwijst. Ze ‘zien het museum als forum, waarbij meerstemmigheid een belangrijke plek heeft.’²⁵⁹ De zin die volgt lijkt een indirecte reactie op de protesten die eerder hebben plaatsgevonden bij het museum: ‘Een open debat faciliteren we graag zolang het respectvol gevoerd wordt.’²⁶⁰ Maar in de publieke framing van klimaatprotesten door het Drents Museum en andere Nederlandse musea wordt niet ingegaan op dit maatschappelijke potentieel of ruimte geboden voor dialoog met externe actoren.

Het is essentieel om te nuanceren dat niet alle musea zich identificeren met of aansluiten bij deze visie op co-creatie en maatschappelijke betrokkenheid. Musea zijn zeer divers en de wijze waarop ze als protestlocaties dienen kan aanzienlijk verschillen. Bepaalde musea accepteren de functie van protestplaats en geven ruimte aan activistische stemmen, terwijl anderen zich meer richten op klassieke tentoonstellingen en educatieve activiteiten. Zo heeft het Rijksmuseum Boerhaave als doelstelling in de themazaal *Grote Vragen* maatschappelijke uitdagingen op het gebied van aarde en klimaat te agenderen, waarbij bezoekers aan het denken worden gezet over de grote vragen van dit moment.²⁶¹ Zij zien het als hun opdracht om mensen te betrekken en te onderwijzen in de geschiedenis van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen²⁶², maar verdere plannen voor inspraak, debat en klimaatactie ontbreken in de *Strategische visie 2021-2025* of het *Activiteitenplan 2025-2028*. Dit onderscheid in het vertalen

²⁵⁷ ‘Duurzaamheid,’ Rijksmuseum, geraadpleegd op 12 mei 2025, via <https://www.rijksmuseum.nl/nl/over-ons/wat-we-doen/duurzaamheid>.

²⁵⁸ Drents Museum, ‘Strategische visie 2025-2028,’ september 2024: 14.

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Rijksmuseum Boerhaave, ‘Activiteitenplan 2025-2028,’ november 2024: 6.

²⁶² Rijksmuseum Boerhaave, ‘Activiteitenplan 2025-2028,’ 6.

van maatschappelijke verantwoordelijkheid in beleid kan resulteren in conflicten tussen de verwachtingen van activisten en de institutionele verantwoordelijkheden van musea.

Het idee van agonisme, zoals toegelicht door Chantal Mouffe, houdt in dat diverse perspectieven op de samenleving naast elkaar kunnen bestaan in politiek debat zoals over de klimaatcrisis.²⁶³ Aanhangers van verschillende perspectieven moeten niet op vijandige voet met elkaar staan, maar in gesprek gaan. Publieke ruimtes spelen hierin een cruciale rol. Er hoeft geen consensus bereikt te worden, maar er moet wel ruimte zijn waarin het klimaatdebat in permanent conflict kan zijn waarbij verschillende interpretaties en meningen naast elkaar bestaan – een idee dat Mouffe doortrekt tot de werking van musea.²⁶⁴ Hierbij is het doel om respectvol met elkaar gedachten uit te wisselen en te allen tijde het recht te hebben om ideeën te uiten en verdedigen, binnen bepaalde parameters.²⁶⁵ Het geëngageerde museum vormt zo een contact zone waarin ideeën, visies en conflicterende perspectieven uitgewisseld worden.²⁶⁶ Het punt van ‘binnen bepaalde parameters’ lijkt in Nederlandse musea een breekpunt in het vervullen van hun sociale rol, wat te maken heeft met normatieve waarden over de gepastheid van klimaatprotesten in een museum.

Uiteindelijk is en blijft protest een verstorende manier van aandacht vragen voor een bepaalde kwestie. Hierdoor ontstaat een spanningsveld tussen de manier waarop klimaatactivisten musea als platform gebruiken en de manier waarop musea voornamelijk op de vorm en niet de inhoud focussen van de protesten. Is klimaatprotest dan wel de juiste manier om musea aan te sporen tot klimaatactie? Aan aandacht voor de klimaatkwestie ontbreekt het niet in de representaties door activisten, terwijl dit in de representaties door media en musea naar de achtergrond verdwijnt. De inhoudelijke kritiek van activisten zouden musea serieuzer moeten nemen, waarbij ze een rol kunnen spelen in het faciliteren van dialoog tussen verschillende visies op een gelijkwaardige manier, wat aansluit bij het museum als contact zone.²⁶⁷ Dit brengt ons terug bij de spanning die ontstaat door de traditionele machtsposities van musea als kennisinstututen en de daarbij gehanteerde top-down aanpak.²⁶⁸ In de museumstudies is er een verschuiving zichtbaar naar meer participatie en bottom-up modellen, waarbij rekening wordt gehouden met stemmen van diverse gemeenschappen en actoren door deze te integreren in het museale narratief.²⁶⁹ Nederlandse musea gaan deels mee met deze

²⁶³ Chantal Mouffe, *Agonistics: Thinking the world politically*, (Verso, 2013), 6-7.

²⁶⁴ Bervoets et al., ‘Contact zones, participatie, agonisme en moeilijk erfgoed,’ 308.

²⁶⁵ Ibid., 307.

²⁶⁶ Ibid., 308.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Lundy, ‘Redress, memorials and activism: can heritage be activism?,’ 1278.

²⁶⁹ Lundy, ‘Redress, memorials and activism: can heritage be activism?,’ 1280.

verschuivingen die ook uitdagingen met zich meebrengen in de praktische implementatie van maatschappelijke idealen over inclusie, democratie en inspraak.²⁷⁰ Het museum balanceert hierin tussen publieksverwachtingen, de institutionele verantwoordelijkheden en ontwikkelingen in de internationale museumwereld.

Publieksverwachtingen en institutionele verantwoordelijkheid

Activisten confronteren musea op een hele directe en uitdagende manier via protest, waardoor een spanningsveld ontstaat tussen de activistische verwachtingen en musea die zich aangevallen voelen op hun eigen zelfbeeld – zij zien zichzelf vaak al als maatschappelijk betrokken. In de klimaatprotesten zien we een discours terug die actie door musea representeert als noodzakelijk en als de maatschappelijke verantwoordelijkheid van musea: ‘Dat het museum er toch voor kiest grootvervuiler ING de hand boven het hoofd te houden valt niet te begrijpen.’²⁷¹ en ‘Bijna alle musea in Nederland hebben inmiddels gebroken met de fossiele industrie, op drie na waaronder het Drents Museum. Het Drents Museum is daarmee een achterblijver.’²⁷² In de representatie van museale verantwoordelijkheid door activisten lijken musea dus geworteld in een ethisch kader dat vraagt om transparantie en verantwoording naar de samenleving toe. Waarden moeten duidelijk en actief bepleit worden door musea.²⁷³ Maar musea blijven hierin terughoudend, die het maatschappelijke debat overlaten aan media en activisten, wat zorgt voor wrijving tussen de maatschappelijke verantwoording van musea in de klimaatcrisis en het streven naar institutionele neutraliteit.

Een verklaring voor deze terughoudendheid kan deels worden gevonden in de institutionele reflexiviteit van musea. Omdat musea zich bewust zijn van hun verwevenheid met de samenleving, economische en politieke structuren, trachten ze die belangen te balanceren met de maatschappelijke taak van het museum.²⁷⁴ Uit de discoursanalyse van het klimaatdiscours in musea door Elzbieta Nieroba en Robert Geisler blijkt dat musea zich in hun communicatie en hun missie presenteren als leiders op het gebied van duurzaamheid en klimaatverandering, maar dat ze tegelijkertijd vasthouden aan technocratische en ‘business-as-usual’-kaders die de status quo niet fundamenteel bevragen.²⁷⁵ Ook in de representaties door

²⁷⁰ Peter Dahlgren en Joke Hermes, ‘The Democratic Horizons of the Museum: Citizenship and Culture,’ in *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*, onder redactie van Andrea Witcomb en Kylie Message (John Wiley & Sons, Ltd., 2015), 117-118.

²⁷¹ NRC, ‘33 arrestaties na blokkade Rijks,’ *NRC*, 9 september 2024, LexisNexis Uni.

²⁷² Rosanne Rootert, ‘Museum heeft nieuw moreel kompas nodig,’ *Dagblad van het Noorden*, 7 december 2022, LexisNexis Uni.

²⁷³ Sandhal, ‘The Museum Definition as the Backbone of ICOM,’ 5.

²⁷⁴ Ibid.; Janes en Sandell, ‘Posterity has arrived,’ 8.

²⁷⁵ Nieroba en Geisler, ‘Museums and climate change discourse,’ 7-8.

musea zien we dit beeld terug, waarbij het museum zegt al bezig te zijn met het thema klimaatverandering – en dus in hun ogen al maatschappelijk verantwoord bezig zijn – zonder inhoudelijk in te gaan op de kritiek op bijvoorbeeld de fossiele sponsoring: ‘De roep om ander beleid en gedragsveranderingen laat ons niet koud. Zowel op persoonlijk als museaal vlak nemen wij dit mee in onze strategische visie en tijdens gesprekken met stakeholders.’²⁷⁶ Ook het Groninger Museum is in gesprek met hun sponsoren uit de fossiele industrie, maar laat de huidige gang van zaken voortbestaan:

We praten er natuurlijk met Gasunie en GasTerra over, dat zijn gewoon burgers die de krant lezen en de berichten zien. Zij werken eraan, om minder afhankelijk te worden van het gas, van Rusland, van de fossiele industrie, maar dat gaat niet zomaar. Dus liever mét dan zonder hen.²⁷⁷

Het museale zelfbeeld lijkt daarmee niet te stroken met publieke verwachtingen van engagement en transparantie.

Deze spanningen worden ook weerspiegeld in de representatie van publieksreacties op de klimaatprotesten. Enerzijds wordt verwacht dat musea morele richting bieden en aandacht besteden aan de klimaatcrisis, zoals ook Janes en Sandell stellen in hun oproep tot het activistische museum.²⁷⁸ Anderzijds roepen de klimaatprotesten weerstand op bij bezoekers die door de verstorende actie niet naar het museum kunnen of omdat een actie in hun ogen veel te ver gaat, zoals bij het *Meisje met de parel*. De link tussen de klimaatcrisis, sponsoring door fossiele industrieën en de verantwoordelijkheid van musea daarin wordt niet echt gezien of erkend door de gerepresenteerde publieksreacties. Bezoekers kunnen bijvoorbeeld bang zijn dat musea hun neutraliteit verliezen en hun legitimiteit ondermijnen door zich met politieke kwesties bezig te houden.²⁷⁹ Uiteindelijk is de klimaatcrisis maar één sociale kwestie waarmee musea zich bezig kunnen houden. De sociale rol van musea kan gaan over meer dan alleen klimaat, zoals armoede, ongelijkheid of racisme. Dat Nederlandse musea veelal terughoudend zijn in het ingaan op hun sociale rol in de klimaatcrisis, hoeft nog niet direct iets te zeggen over de algehele sociale rol van het museum.

²⁷⁶ Drents Museum, ‘Hoofdsponsor. Nam.’

²⁷⁷ van der Lint, ‘Een rubberen handschoen en een jerrycan.’

²⁷⁸ Janes en Sandell, *Museum Activism*.

²⁷⁹ Janes en Sandell, ‘Posterity has arrived,’ 8.

Conclusie

De representaties van de klimaatprotesten in Nederlandse musea botsen niet alleen, maar maken ook zichtbaar waar de grenzen liggen van het huidige museale discours in museumstudies over maatschappelijke betrokkenheid van het museum. De fundamentele vraag die al de spanningen omvat is wat het museum is en zou moeten zijn. Deze discussie is altijd onderhevig aan context en locatie, waardoor beargumenteerd kan worden dat er geen universele museumdefinitie kan volstaan voor alle musea.²⁸⁰ Sommige musea omarmen een maatschappelijke, activistische rol, maar veel musea blijven hangen in de traditionele positie van musea in de samenleving.

De klimaatprotesten belichamen zo de frictie tussen de traditionele rol van musea als neutrale behoeders van kennis en erfgoed en de hedendaagse verwachting vanuit de museumdefinitie en activisten dat zij functioneren als *agents of change*. Zoals ook Dahlgren en Hermes stellen, bevinden musea zich in een krachtenveld tussen kennis en burgerlijke verantwoordelijkheden – domeinen die steeds meer overlappen en musea dwingen tot kritische zelfreflectie.²⁸¹ In Nederland bewegen musea zich mee met internationale museale debatten over maatschappelijke verantwoordelijkheid, zoals te zien in toekomstplannen en ontwikkelingen in de Museumnorm. Tegelijkertijd zijn die ontwikkelingen van de taken van het museum volop in beweging en pas enkele jaren officieel vastgelegd voor Nederlandse musea vanuit de Museumvereniging. Beleidsveranderingen en institutionele veranderingen kosten nu eenmaal tijd, waardoor de praktische implementatie van veranderende normen en waarden over het museum achterloopt en er spanningen ontstaan wanneer klimaatactivisten huidige museumpraktijken bekritisieren in de context van de klimaatcrisis.

²⁸⁰ Brown en Mairesse, 'The definition of the museum through its social role,' 533.

²⁸¹ Dahlgren en Hermes, 'The Democratic Horizons of the Museum,' 117.

Conclusie

Zolang musea bestaan, zijn er al debatten over de rol van het museum in de samenleving en de daarbij horende verantwoordelijkheden. Dit onderzoek beoogde dit debat uit de museumstudies te doorgronden aan de hand van klimaatprotesten in Nederlandse musea. Door een discoursanalyse op basis van kwantitatief gecodeerd bronmateriaal werden het protestparadigma en de WUNC-elementen geanalyseerd, waarmee dit onderzoek zich op een uniek snijvlak bevindt van museumstudies, protestonderzoek en representaties in mediastudies. Het centrale thema waarop deze disciplines elkaar kruisen is klimaatverandering. De klimaatcrisis brengt ongekende uitdagingen met zich mee en vraagt om ingrijpende maatregelen. Ook binnen culturele instellingen is verandering nodig. De mate waarin musea zich positioneren als *agents of change*, de opgelegde druk van klimaatactivisten via protest en de bijbehorende representaties in de media van die uiteenlopende visies zorgen voor een complexe dynamiek in debatten over de maatschappelijke rol van het museum.

Op het eerste oog lijkt alleen de vorm waarmee de activisten aandacht vragen voor klimaatverandering via protest in musea ze op gespannen voet met het museum te plaatsen. Maar op een dieperliggend niveau illustreert dit onderzoek een paradox kenmerkend voor de Nederlandse museale context. De problematiek van klimaatverandering is bekend bij musea, waar aandacht voor bedrijfsvoering, inhoud van tentoonstellingen en duurzaamheid worden gecommuniceerd in plannen en toekomstvisies. Er is internationale en binnenlandse consensus dat musea een maatschappelijke verantwoordelijkheid en voorbeeldfunctie vervullen waarin er ruimte moet zijn voor open debat over actuele onderwerpen. Tegelijkertijd houden Nederlandse musea vast aan het traditionele beeld van musea als neutrale, apolitieke instellingen, waardoor het haast onmogelijk wordt om op een inhoudelijk en publiekelijk niveau in te gaan op de kritiek die de klimaatactivisten leveren.

De ontwikkelingen in museumstudies en overkoepelende museale organisaties over musea als *agents of change* zijn daarmee momenteel nog te abstract en theoretisch voor sommige Nederlandse musea, terwijl de klimaatprotesteers vragen om een praktischere, actievere uitvoering van die hernieuwde visie op musea vanuit de nieuwe museologie. Dit zorgt voor frictie, omdat musea zich voordoen en zich uiten als maatschappelijk betrokken, maar wanneer wordt gevraagd om kritische reflectie op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid in de klimaatcrisis, ze afstappen van die rol en vervallen in de traditionele rol van musea als neutrale bewaarders van erfgoed. Om hier verandering in te brengen zou de Nederlandse Museumvereniging meer richting en praktische handvatten moeten bieden over wat het

betekent voor musea om zich op een maatschappelijke en duurzame manier in te zetten voor klimaatactie. Een speciale klimaat- of duurzaamheidscode opstellen als onderdeel van de Museumnorm, waarmee het museum getoetst kan worden naar professionele maatstaven, zou de visie van klimaatactivisten en de nieuwe museologie kunnen vertalen naar de Nederlandse context. Het moment daarvoor is nu, omdat de Museumvereniging in 2025 de Museumnorm zal herzien in het licht van museale én maatschappelijke ontwikkelingen.

Musea spelen zo een rol in bredere maatschappelijke spanningsvelden met betrekking tot klimaatactie, activisme en publieke verantwoordelijkheid, ongeacht hoe neutraal ze zichzelf ook representeren in de media. Voor klimaatactivisten moeten musea als morele spelers hun impact op de samenleving benutten in de klimaatcrisis. Daarentegen worstelen musea met die groeiende geëngageerde roeping, waarbij ze de balans moeten vinden tussen het behouden van hun legitimiteit, economische financiering en museale kernpraktijken. Media compliceren dit spanningsveld, doordat zij de protesten hoofdzakelijk representeren als verstorend in plaats van een signaal dat vraagt om inhoudelijk debat en fundamentele verandering.

Naast dat deze bevindingen bijdragen aan museumstudies, verrijken ze ook onderzoek naar representatie en protest. De praktische toepassing van het protestparadigma in combinatie met de WUNC-elementen illustreert hoe culturele instellingen betrokken raken bij de discursieve strijd om legitimiteit en verantwoordelijkheid in berichtgeving. Ook toont dit onderzoek aan dat de hernieuwde toepassing van het protestparadigma die focust op legitimatie in plaats van delegitimatie protesten met een nieuwe lens kan onderzoeken, waarbij de kwantitatieve methode van Charlotte-Rose Kennedy een verrijking is voor concretere discoursanalyse. De urgente ecologische uitdagingen van nu tonen aan dat onderzoek naar de rol van musea als actieve spelers in de samenleving niet alleen nuttig is, maar ook op een waardevolle manier kan bijdragen aan protestonderzoek en inzicht biedt in de impact klimaatactivisme.

Dit onderzoek is daarmee niet vrij van beperkingen. Zo geeft de gekozen methode van gecodeerde data en discoursanalyse alleen indirect toegang tot de denkbeelden van activisten en musea, daar waar interviews directere reacties kunnen opleveren. Daarnaast bevatten de geanalyseerde klimaatprotesten overwegend meer representaties door media en activisten, omdat musea niet altijd publiekelijk reageren op klimaatprotesten. Om een nog genuanceerder beeld te krijgen van de visie van musea op hun rol als *agents of change* – in de klimaatcrisis of bij andere maatschappelijke problemen – zouden interviews daarom een waardevolle methodologische aanvulling zijn in vervolgonderzoek. Inhoudelijk kan vervolgonderzoek zich meer richten op museumbezoekers en hoe ook zij de rol van het museum in de samenleving

zien. Ook onderzoek naar hoe het discours rondom museaal klimaatactivisme internationaal verschilt kan inzicht bieden in de relatie tussen het type samenleving en de visie op een geëngageerd museum.

Desalniettemin vult dit onderzoek door de combinatie van de disciplines museumstudies, protestonderzoek en mediastudies een belangrijke lacune op in het huidige onderzoek naar activisme en museale verantwoordelijkheid in Nederland. Studies naar klimaatprotesten en maatschappelijke betrokkenheid van Nederlandse musea ontbraken namelijk in de huidige literatuur. Klimaatverandering is een gelaagd, complex vraagstuk dat ook musea dwingt tot nadenken over de relatie tussen sociaal-politieke systemen en de natuurlijke wereld. Stilstand is daarmee geen optie voor het museum in een tijd waarin het zich moet verhouden tot urgente, maatschappelijke kwesties.

Bibliografie

Literatuur en artikelen

- Ammerveld, Janna oud. 'From climate victim to climate action: heritage as agent in climate change mitigation discourse'. In *Critical Heritage Studies and the Futures of Europe*, onder redactie van Rodney Harrison, Nélia Dias, en Kristian Kristiansen, 33-49, 2023.
- Bailey, Erica, Dan Jun Wang, Hayagreeva Rao, en Sarah A. Soule. 'What in the WUNC? Perceptions of WUNC and social movements mobilization.' *Academy of Management Proceedings* 1 (2020). <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2020.21130abstract>.
- Benford, Robert D., en David A. Snow. 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment.' *Annual Review of Sociology* 26 (2000): 611-639. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611>.
- Bervoets, Vic, H el ene Verreyke, en Marc Jacobs. 'Contact zones, participatie, agonisme en moeilijk erfgoed: De impulsen uit het veld van New Museology'. *Volkskunde* 123, 3 (2022): 296-316.
- Black, Graham, red. 'The activist museum.' In *Museums and the Challenge of Change: Old Institutions in a New World*. Routledge, 2021. <https://doi.org/10.4324/9781003043010>.
- Boykoff, Maxwell T., en Jules M. Boykoff. 'Climate change and journalistic norms: A case study of US mass-media coverage.' *Geoforum* 38, 6 (2007): 1190-1204.
- Brown, Karen, en Francois Mairesse. 'The definition of the museum through its social role.' *Curator: The Museum Journal* 61, 4 (2018): 525-539. <https://doi.org/10.1111/cura.12276>.
- Burke, Peter. 'Hoofdstuk IV: Een nieuw Paradigma.' In *Wat is cultuurgeschiedenis?* Bijleveld, 2018.
- Cameron, Fiona, Bob Hodge, en Juan Francisco Salazar. 'Representing climate change in museum space and places.' *WIREs Climate Change* 4, 1 (2013): 9-21. <https://doi.org/10.1002/wcc.200>.
- Cameron, Fiona. *Museum Practices and the Posthumanities: Curating for Planetary Habitability*. Routledge, 2024.
- Cameron, Fiona. 'Moral lessons and reforming agendas – History museums, science museums, contentious topics and contemporary societies.' In *Museum revolutions: How museums change and are changed*, onder redactie van Simon Knell, Suzanne MacLeod, en Sheila Watson. Routledge, 2007.

- Castree, Noel, Rob Kitchen, en Alisdair Rogers. *A dictionary of Human Geography*. Oxford University Press, 2013.
- Chan, Joseph M., en Chin-Chuen Lee. 'The journalistic paradigm on civil protests: A case study of Hong Kong.' In *The news media in national and international conflict*, onder redactie van Andrew Arno en Wimal Dissanayake. Routledge, 1984.
- Cottle, Simon. 'Reporting demonstrations: The changing media politics of Dissent.' *Media, Culture & Society* 30, 6 (2008): 853-872. <https://doi.org/10.1177/0163443708096097>.
- Dahlgren, Peter, en Joke Hermes. 'The Democratic Horizons of the Museum: Citizenship and Culture.' In *The International Handbooks of Museum Studies: Museum Theory*, onder redactie van Andrea Witcomb en Kylie Message. John Wiley & Sons, Ltd., 2015.
- Davatkah, Farhad. 'Art Vandalism and Heritage: Meaning-Making Processes of Climate Activists' Performance in Museums.' *Communication Studies* 75, 5 (2024): 578-591. doi:10.1080/10510974.2024.2369475.
- Entman, Robert M. 'Framing: Toward clarification of a fractured paradigm.' *Journal of Communication* 43, 4 (1993): 51-58.
- Gamson, William, en David Stuart. 'Media Discourse as a Symbolic Contest: The Bomb in Political Cartoons.' *Sociological Forum* 7 (1992): 55-86. <https://doi.org/10.1007/BF01124756>.
- Gasaway Hill, Mary-Lynne. *The Language of Protest: Acts of Performance, Identity and Legitimacy*. Palgrave Macmillan, 2018.
- Geise, Stephanie, Axel Heck, en Diana Panke. "'Shiny Happy People Laughing": The Protest Paradigm, WUNC, and the Visual Framing of Political Activism.' *Visual Communication Quarterly* 30, 2 (2023): 90-105. doi:10.1080/15551393.2023.2196631.
- Giannini, Tula. 'Contested space: Activism and protest.' In *Museums and digital culture: new perspectives and research*. Springer, 2019.
- Gitlin, Todd. *The whole world is watching: Mass media and the making and un-making of the New Left*. University of Chicago Press, 2007.
- Harrison, Rodney, en Colin Sterling. 'Rethinking museums for the climate emergency.' In *Critical Heritage Studies and the Futures of Europe*, onder redactie van Rodney Harrison, Nélia Dias, en Kristian Kristiansen. UCL Press, 2023.

- Heale, Roberta, en Alison Twycross. 'What is a case study?' *Evidence-based nursing* 21, 1 (2018): 7-8. <https://doi.org/10.1136/eb-2017-102845>.
- Hertog, James K., en Douglas M. McLeod. 'Anarchists Wreak Havoc in Downtown Minneapolis: A Multi-Level Study of Media Coverage of Radical Protest.' *Journalism and Mass Communication Monographs* 151 (1995).
- Janes, Robert R. 'Museums, social responsibility and the future we desire.' In *Museum revolutions: How museum change and are changed*, onder redactie van Simon Knell, Suzanne MacLeod en Sheila Watson. Routledge, 2007.
- Janes, Robert R., en Richard Sandell, red. 'Posterity has arrived: The necessary emergence of museum activism.' In *Museum Activism*. Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9781351251044>.
- Janes, Robert R., en Richard Sandell, red. *Museum Activism*. Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9781351251044>.
- Kennedy, Charlotte-Rose. 'Worthiness, unity, numbers and commitment: Strengthening qualitative corpus methods in the critical discourse analysis of protest press coverage.' *Discourse & Society* 33, 6 (2022): 611-630. <https://doi.org/10.1177/09579265221093650>.
- Lee, Francis L. F. 'Triggering the Protest Paradigm: Examining Factors Affecting News Coverage of Protests.' *International Journal of Communication* 8 (2014): 2725-2746.
- Lundy, Patricia. 'Redress, memorials and activism: can heritage be activism?' *International Journal of Heritage Studies* 30, 11 (2024): 1277-90. <https://doi.org/10.1080/13527258.2024.2324105>.
- Macdonald, Sharon, red. 'Expanding Museum Studies: An Introduction.' In *A Companion to Museum Studies*. Blackwell Publishing Ltd, 2006.
- Machin, David, en Andrea Mayr. *How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction*. Sage, 2012.
- Marstine, Janet. 'Introduction.' In *New Museum Theory and Practice*. Blackwell Publishing, 2006.
- Masullo, Gina M., Danielle K. Brown, en Summer Harlow. 'Shifting the protest paradigm? Legitimizing and humanizing protest coverage lead to more positive attitudes toward protest, mixed results on news credibility.' *Journalism* 25, 6 (2023): 1230-1251. <https://doi.org/10.1177/14648849231200135>.

- McCurdy, Patrick. 'Social Movements, Protest and Mainstream Media.' *Sociology Compass* 3, 2 (2012): 244-255. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2011.00448.x>.
- McGhie, Henry, Sarah Mander, en Ralph Underhill. 'Engaging people with climate change through museums'. In *Handbook of Climate Change Communication: Vol. 3: Case Studies in Climate Change Communication*. Springer, 2018: 329-348.
- McGhie, Henry. 'Evolving climate change policy and museums.' *Museum Management and Curatorship* 35, 6 (2020): 653-662. doi:10.1080/09647775.2020.1844589.
- McGhie, Henry. 'Evolving climate change policy and museums'. *Museum Management and Curatorship* 35, 6 (2020): 653-62. <https://doi.org/10.1080/09647775.2020.1844589>.
- Morrissey, Kris, Kaylan Petrie, Katherine Canning, Travis W. Windleharth, en Patricia Montano. 'Museums & Social Issues: A Research Synthesis of an Emerging Trend.' 2014. <https://informalscience.org/research/museums-social-issues-research-synthesis-emerging-trend/>.
- Moser, Susanne C. 'Communicating Climate Change: History, Challenges, Processes and Future Directions.' *WIREs Climate Change* 1, 1 (2010): 31-53. <https://doi.org/10.1002/wcc.11>.
- Mouffe, Chantal. *Agonistics: Thinking the world politically*. Verso, 2013.
- Mühlhäusler, Peter, en Adrian Peace. 'Environmental Discourses'. *Annual Review of Anthropology* 35 (2006): 457-79.
- Newell, Jenny. 'Climate museums: Powering action.' *Museum Management and Curatorship* 35, 6 (2020): 599-617. doi:10.1080/09647775.2020.1842236.
- Nieroba, Elzbieta, en Robert Geisler. 'Museums and climate change discourse: the selected case studies analysis.' *Museum Management and Curatorship* (2024): 1-21. doi:10.1080/09647775.2024.2393156.
- Poell, Thomas. 'Social media, temporality, and the legitimacy of protest.' *Social Movements Studies* 19, 5-6 (2020): 609-624. doi:10.1080/14742837.2019.1605287.
- Porta, Donatella della, en Louisa Parks. 'Framing Processes in the climate movement: From climate change to climate justice.' In *Routledge handbook of climate change movements*, onder redactie van Matthias Dietz en Heiko Garrelts. Routledge, 2014.
- Raicovich, Laura. *Culture strike: Art and museums in an age of protest*. Verso Books, 2021.
- Roslyng, Mette M., en Camilla Dindler. 'Media power and politics in framing and discourse theory.' *Communication Theory* 33, 1 (2023): 11-20. <https://doi.org/10.1093/ct/qtac012>.

- Sandahl, Jette. 'The Museum Definition as the Backbone of ICOM.' *Museum International* 71, 1-2 (2019): vi-9. doi:10.1080/13500775.2019.1638019.
- Sandell, Richard. 'Preface.' In *Museums, Society, Inequality*. Routledge, 2020: xvii-xix.
- Smith, Laurajane. 'Chapter 1. The Discourse of Heritage,' In *The Uses of Heritage*. London: Routledge. 2006.
- Tilly, Charles. *Social Movements, 1768-2004*. Paradigm Publishers, 2004.
- Tosh, John. 'Gender history and postcolonial history.' In *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of history, 6th edition*. Routledge, 2015.
- Tosh, John. 'Cultural Evidence and the cultural turn.' In *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of history, 6th edition*. Routledge, 2015.
- Vadelorge, Loïc. 'European Museums in the Twentieth Century,' *Contemporary European History* 10, 2 (2001): 307-316. <https://doi.org/10.1017/S0960777301002077>.
- Watermeyer, Richard. 'A conceptualisation of the post-museum as pedagogical space'. *Journal of Science Communication* 11, 1 (2012): 1-8.
- Wouters, Ruud, en Stefaan Walgrave. 'What Makes Protest Powerful? Reintroducing and Elaborating Charles Tilly's WUNC Concept.' (2017): 1-23.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2909740>.
- Zabalueva, Olga. "*Not All Museums*" *Memory, Politics and Museum Activism on the Move*. Linkopings Universitet, 2023.

Archivalia

- Tweede Kamer der Staten-Generaal. *Museumbeleid; Nota*. Kamerstuk 19066, zittingsjaar 1984–1985. Geraadpleegd 7 april 2025. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19841985/0000131163/1/pdf/SGD_1984_1985_0008735.pdf.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. *Nota «Naar een nieuw Museumbeleid»*. Kamerstuk 14290, zittingsjaar 1976–1977. Geraadpleegd 7 april 2025. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19761977/0000191664/1/pdf/SGD_1976_1977_0003976.pdf.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. *Toegankelijkheid en behoud van het museale erfgoed*. Kamerstuk 21973, zittingsjaar 1990-1991 0000033155. Geraadpleegd 7 april 2025. https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19901991/0000033155/1/pdf/SGD_1990_1991_0006587.pdf.

Officiële bronnen

Drents Museum. 'Strategische visie 2025-2028.' September 2024.

https://drentsmuseum.nl/media/1/pdf.-bestanden/DEF-Strategische-Visie-2025_2028_Spread-2.pdf?v=1731318381.

Governance Code Cultuur. 'Versie voor het bestuur-directie-model: Governance Code Cultuur 2019.' 2019: 3. <https://www.cultuur-ondernemen.nl/storage/media/Bestuur-versie-GCC2019.pdf>.

Groninger Museum. 'Beleidsplan 2021-2028.' 2020.

https://www.groningermuseum.nl/media/2/Downloads/GM-2020-beleidsplan_DEF.pdf.

Museumvereniging. 'Adviesrapport Duurzaamheid en Musea.' december 2024.

<https://museumvereniging.nl/werkgroep-duurzaamheid-musea/>.

Rijksmuseum Boerhaave. 'Activiteitenplan 2025-2028.' November 2024.

<https://www.rijksmuseumboerhaave.nl/over-ons>.

UNESCO. *Recommendation Concerning the Protection and Promotion of Museums and Collections, Their Diversity and Their Role in Society*. Aangenomen op 7 November 2015. UNESCO, Parijs. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246331>.

Internetbronnen

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). 'Wat is het verschil tussen activisme, extremisme en terrorisme?' Geraadpleegd op 22 februari 2025, via

<https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/vraag-en-antwoord/wat-is-het-verschil-tussen-activisme-extremisme-en-terrorisme>.

Casco Art Institute. *Climate Justice Code: For Artists, Art Workers, and Arts Organisations Situated in the Global North*. Geraadpleegd op 14 april 2025, via

<https://casco.art/activity/climate-justice-code/>.

Dankert, Zoë. "De daad bij het klimaat." *Metropolis M*, 1 december 2023. Geraadpleegd op 14 april 2025, via <https://metropolism.com/nl/feature/de-daad-bij-het-klimaat/>.

Groninger Museum. 'Mission Statement.' Geraadpleegd op 13 april 2025, via

<https://www.groningermuseum.nl/organisatie#:~:text=Mission%20Statement&txt=De20kwalitatief%20hoogstaande%20collecties%20en,tot%20vaak%20en%20gevarieerd%20gebruik>.

Groninger Museum, 'MEGALITH: Marit Westerhuis,' geraadpleegd op 13 april 2025, via <https://www.groningermuseum.nl/kunst/tentoonstellingen/marit-westerhuis/megalith>.

ICOM. "Museum Definition." 2022. Geraadpleegd op 8 april 2025, via <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.

Kummer, Stella. 'Wij zijn allen aardwerkers – Jonas Staals transformatieve klimaatpropaganda.' *Metropolis M*, 1 maart 2025. Geraadpleegd 14 april 2025. <https://metropolism.com/nl/feature/wij-zijn-allen-aardwerkers-jonas-staalstransformatieve-klimaatpropaganda/>.

'Museumnorm 2020.' Museumvereniging. Geraadpleegd op 16 mei 2025, via <https://museumvereniging.nl/kennisbank/museumnorm/>.

Naturalis Biodiversity Center. 'Ons gebouw klaar voor de toekomst.' Geraadpleegd op 23 april 2025, via <https://www.naturalis.nl/over-ons/ons-gebouw>.

Rijksmuseum. 'Duurzaamheid.' Geraadpleegd op 23 april 2025, via <https://www.rijksmuseum.nl/nl/over-ons/wat-we-doen/duurzaamheid>.

Stedelijk Museum. 'In Context: The Museum is Apolitical.' Geraadpleegd 13 april 2025. <https://www.stedelijk.nl/nl/evenementen/in-context-the-museum-is-apolitical>.

Velsen, Vincent van. 'Kunst als diplomatie.' *Metropolis M*, 15 juni 2016. Geraadpleegd 14 april 2025. <https://metropolism.com/nl/feature/kunst-als-diplomatie/>.

Gecodeerd bronmateriaal

AD. 'Extinction Rebellion blokkeert Rijksmuseum, politie arresteert demonstranten.' *AD/Algemeen Dagblad*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

AD. 'Jongeren voeren actie voor klimaat bij 'De Nachtwacht'.' *AD/Algemeen Dagblad*, 6 maart 2023. LexisNexis Uni.

ANP. 'Activisten Extinction Rebellion hebben in eregalerij Rijksmuseum betoogd tegen sponsoring ING.' *Nationale Recreatiegids*, 23 december 2024. <https://www.nationalerecreatiegids.nl/cultuur/nieuws/945717-activisten-extinction-rebellion-hebben-in-eregalerij-rijksmuseum-betoogd-tegen-sponsoring-ing>.

AT5. 'Politie maakt einde aan sit-in van XR-demonstranten in Rijksmuseum.' *AT5*, 21 december 2024. <https://www.at5.nl/nieuws/230156/politie-maakt-einde-aan-sit-in-van-xr-demonstranten-in-rijksmuseum>.

- AT5. 'XR-demonstranten aan elkaar vastgelijmd in Rijksmuseum.' *NHNieuws*, 21 december 2024. LexisNexis Uni.
- Augustijn, Marinus. 'Protestactie van kunstenaar is moedig.' *Dagblad van het Noorden*, 15 april 2022. LexisNexis Uni.
- Bral, Sjaak. 'Echt bloot zijn ze niet eens.' *AD/Haagsche Courant*, 24 november 2022. LexisNexis Uni.
- Code Rood (@code_rood_). 'Museum Boerhaave, gesponsord door Shell, wil jongeren enthousiasmeren voor wetenschap...' Instagram, 11 november 2020. <https://www.instagram.com/p/CHa6MP1n1MP/>.
- Code Rood. 'Solidariteitsacties Ogoni 9 – November 2020.' *Code Rood*. <https://code.rood.org/nl/archief/>.
- Derbali, Naïm, en Jet Schouten. 'Rijksmuseum weer open na blokkade Extinction Rebellion, 33 arrestaties.' *NRC*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.
- Drents Museum. 'Hoofdsponsor. NAM.' Website Drents Museum, geraadpleegd 5 april 2025.
- Duin, Roelf Jan. 'Rijksmuseum vrijwel zonder bezoekers na truc XR.' *Het Parool*, 3 maart 2025. LexisNexis Uni.
- Duparc, Frits. 'Kunst en klimaat L'art pour l'art.' *NRC*, 5 november 2022. LexisNexis Uni.
- DvhN commentaar. 'Kunst is op haar best als ze durft te bijten in de hand die het voedt. Jammer dat het Groninger Museum op Marit Westerhuis en Fossil Free Culture NL reageert alsof ze een misdrijf hebben begaan.' *Dagblad van het Noorden*, 14 april 2022. LexisNexis Uni.
- DvhN. 'Een protestactie van klimaatactivisten dreigt tentoonstelling Megalith in het Groninger Museum te overschaduwen.' *Dagblad van het Noorden*, 18 april 2022. LexisNexis Uni.
- DvhN. 'Fossil Free Culture blijft hameren op ander sponsorbeleid Groninger Museum. 'Protestbrieven sturen schiet niet op.' *Dagblad van het Noorden*, 6 augustus 2022.
- DvhN. 'Is jezelf vastplakken aan kunstwerken geoorloofd in de tijd tegen de klimaatcrisis? Dit vindt het DVHN Jongerenpanel.' *Dagblad van het Noorden*, 6 november 2022. LexisNexis Uni.
- DvhN. 'Kunstenaar Marit Westerhuis overvalt Groninger Museum tijdens de opening van haar expositie met een protestactie tegen de band van het museum met Gasunie en GasTerra.' *Dagblad van het Noorden*, 11 april 2022. LexisNexis Uni.
- DvhN. 'Sponsoring NAM.' *Dagblad van het Noorden*, 8 december 2022. LexisNexis Uni.
- Ephimenco, Sylvain. 'Als je een titatenstrijd tegen ING voert, stel dan een daad.' *Trouw*, 9 september 2024. LexisNexis Uni.

Extinction Rebellion Nederland. 'Extinction Rebellion blokkeert fietstunnel Rijksmuseum.' *Extinction Rebellion*, 7 september 2024. <https://extinctionrebellion.nl/extinction-rebellion-blokkeert-fietstunnel-rijksmuseum/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Honderden rebellen, onder wij tientallen kinderen, voeren actie in Rijksmuseum: stop sponsorrelatie met ING.' *Extinction Rebellion*, 16 december 2024. <https://extinctionrebellion.nl/honderden-rebellen-onder-wie-tientallen-kinderen-voeren-actie-in-rijksmuseum-stop-sponsorrelatie-met-ing/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Persbericht: Klimaatactivisten protesteerden bij opening expo Boerhaave door koning.' *Extinction Rebellion*, 16 juli 2020. <https://extinctionrebellion.nl/persbericht-klimaatactivisten-protesteerden-bij-opening-expo-boerhaave-door-koning/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Pop-up tentoonstelling Naturalis.' *Extinction Rebellion*, 23 november 2022. <https://extinctionrebellion.nl/pop-up-tentoonstelling-naturalis/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Rijks, zeg nee tegen ING!' Instagram, 16 december 2024. <https://www.instagram.com/extinctionrebellionnl/p/DDodEcoiSHZ/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'XR voert naakt actie in Naturalis!' Instagram, 23 november 2022. <https://www.instagram.com/reel/CITnzYyPzTp/>.

Extinction Rebellion. 'RIJKS, ZEG NEE TEGEN ING!' Instagram, 11 oktober 2024. https://www.instagram.com/extinctionrebellionnl/reel/DA_tOULOiQD/.

Extinction Rebellion. 'Rijksmuseum massa-actie, 21 december.' *Extinction Rebellion*. <https://extinctionrebellion.nl/events/geheime-massa-actie/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Bezoekersstaking!' Instagram, 1 maart 2025. https://www.instagram.com/extinctionrebellionnl/p/DGp0z27icmM/?img_index=1.

Extinction Rebellion Nederland. 'Op zaterdag 1 maart vanaf 9.00 uur demonstreren wij...' Instagram, 18 februari 2025. <https://www.instagram.com/p/DGNODl8tym5/>.

Extinction Rebellion Nederland. 'Rijks, ze NEE tegen ING!' Instagram, 21 februari 2025. https://www.instagram.com/p/DGVFm9KNyS0/?img_index=1.

Fossil Free Culture NL. 'It Is the Sound of Your World Collapsing.' *Fossil Free Culture NL*, 29 januari 2022. <https://fossilfreeculture.nl/portfolio/groningen/>.

Fossil Free Culture NL (@Fossilfreeculturenl). 'Groninger Museum the gift of gas.' Instagram, 16 september 2022. <https://www.instagram.com/p/Cik77AGo4cS/>.

Fossil Free Culture NL (@Fossilfreeculturenl). 'We love you...' Instagram, 28 januari 2022. <https://www.instagram.com/p/CZSQhsxMlTr/>.

Friesch Dagblad. 'Bewindsvrouw: laat ons gezamenlijk erfgoed met rust.' *Friesch Dagblad*, 28 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Friesch Dagblad. 'Museumwereld is woedend over klimaatactie in Mauritshuis, waar een activist zich vastplakte aan een schilderij van Vermeer.' *Friesch Dagblad*, 27 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Friesch Dagblad. 'Rijksmuseum bijna leeg dor opkoopactie XR.' *Friesch Dagblad*, 3 maart 2025. LexisNexis Uni.

Gandolahage, Rahul. 'Pak klimaatactivisten meteen hun museumjaarkaart af!' *NRC*, 31 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Gelder, Lorianne van, en Bas Soetenhorst. 'Amsterdamse musea over klimaatacties: 'Voor geen enkele aanval op kunst begrip'.' *Het Parool*, 28 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Groninger Internet Courant. 'Actievoerders projecteren scheur op Groninger Museum.' *Groninger Internet Courant*, 29 januari 2022.
<https://www.gic.nl/nieuws/actievoerders-projecteren-scheur-op-groninger-museum>.

Hakkenes, Emiel. 'Actiegroep tegen Groninger Museum: 'Nare vriendschap met de Gasunie moet stoppen'.' *Trouw*, 24 oktober 2024. LexisNexis Uni.

Hart van Nederland. 'Tien jongeren van Extinction Rebellion voeren actie bij Nachtwacht.' *Hart van Nederland*, 5 maart 2023. <https://www.hartvannederland.nl/algemeen/nieuws/artikelen/tien-jongeren-van-extinction-rebellion-voeren-actie-bij-nachtwacht>.

Herter, Anna. 'Klimaatactivisten blokkeren Rijksmuseum: 'Dit was de enige kans in mijn leven om Rembrandts te zien'.' *Het Parool*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

Het Parool. 'Jongeren Extinction Rebellion voeren actie bij Nachtwacht.' *Het Parool*, 5 maart 2023. LexisNexis Uni.

Het Parool. 'Musea, kijk ook eens naar uw fossiele sponsors.' *Het Parool*, 18 november 2022. LexisNexis Uni.

HLN. 'Actiegroep Extinction Rebellion blokkeert Rijksmuseum door massareserveringen.' *Het Laatste Nieuws*, 1 maart 2025. LexisNexis Uni.

Just Stop Oil. 'NO ART ON A DEAD PLANET.' Geraadpleegd op 24 april 2025, <https://juststopoil.org/no-art-on-a-dead-planet/>.

Kuiper, Jelle. 'Acties tegen Rijksmuseum Boerhaave: 'Verbreek banden met Shell'.' *Sleutelstad*, 11 november 2020. LexisNexis Uni.

Lange, Pepijn de. 'Jonge actievoerders Extinction Rebellion dringen met spandoek door tot de Nachtwacht.' *De Volkskrant*, 5 maart 2023. LexisNexis Uni.

Langeler, Thereza. 'Broodnodig, activisten die zichzelf aan kunst vastlijmen. De klimaatcrisis is het stadium van beleefd met elkaar praten allang voorbij. | DVHN commentaar.' *Dagblad van het Noorden*, 4 november 2022. LexisNexis Uni.

Leeuwarder Courant. 'Door de radicale museumacties is protest tegen de fossiele industrie opeens een stuk redelijker gaan lijken | opinie.' *Leeuwarder Courant*, 4 november 2022. LexisNexis Uni.

Leeuwen, Anna van. 'Laat actievoeren in musea over aan kunstenaars.' *De Volkskrant*, 28 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Lint, Roos van der. 'Een rubberen handschoen en een jerrycan; Kan het Groninger Museum zonder zijn fossiele sponsors?' *De Groene Amsterdammer*, 2 juni 2022. LexisNexis Uni.

Mariën, Mathias. 'Nee, ik heb geen spijt en zou het zo opnieuw doen. Wij zijn niet de criminelen': klimaatactivist Wouter (45) praat voor het eerst na drie weken in de cel.' *PZC.nl*, 20 november 2022. LexisNexis Uni.

Marselis, Daan. 'Worden klimaatactivisten harder aangepakt dan boeren?' *Trouw*, 25 november 2022. LexisNexis Uni.

Naturalis Biodiversity Center. 'Actie Extinction Rebellion.' *Naturalis*, 23 november 2022. <https://www.naturalis.nl/volg-onze-verhalen/actie-extinction-rebellion>.

Nederkoorn, Eric. 'Bekladden en lijmen, dank u.' *Dagblad van het Noorden*, 29 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Noordhollands Dagblad. 'Vier klimaatactivisten vast na naakte actie in Naturalis.' *Noordhollands Dagblad*, 23 november 2022. LexisNexis Uni.

NOS Nieuws. 'Jongeren Extinction voeren actie bij Nachtwacht.' *NOS*, 5 maart 2023. <https://nos.nl/artikel/2466280-jongeren-extinction-rebellion-voeren-actie-bij-nachtwacht>.

NOS Nieuws. 'Protest Extinction Rebellion in Rijksmuseum beëindigd door politie.' *NOS*, 21 december 2024. <https://nos.nl/artikel/2549188-protest-extinction-rebellion-in-rijksmuseum-beeindigd-door-politie>.

NOS Nieuws. 'Rijksmuseum gesloten vanwege blokkade Extinction Rebellion.' *NOS*, 7 september 2024. <https://nos.nl/artikel/2536210-rijksmuseum-gesloten-vanwege-blokkade-extinction-rebellion>.

NRC. '33 arrestaties na blokkade Rijks.' *NRC*, 9 september 2024. LexisNexis Uni.

NRC. 'Activisme bij museum. Klimaatprotest bij Drents Museum om sponsoring NAM.' *NRC*, 6 december 2022. LexisNexis Uni.

NU. 'Demonstranten Extinction Rebellion moeten tunnel van Rijksmuseum verlaten.' *NU*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

NU. 'Politie houdt 33 XR-klimaatactivisten aan omdat ze weigeren te vertrekken bij Rijksmuseum.' *NU*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

NU. 'Rijksmuseum bijna leeg doordat Extinction Rebellion alle tickets koopt.' *NU*, 1 maart 2025. LexisNexis Uni.

NU. 'XR-demonstranten weigeren te vertrekken bij tunnel en ingang Rijksmuseum.' *NU*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

Polman, Hilbrand. 'Actie tegen oliegeld voor museum.' *Dagblad van het Noorden*, 5 december 2022. LexisNexis Uni.

RD. 'Musea onthutst over bekladding.' *Reformatisch Dagblad*, 28 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Rietveld, Aad. 'Naturalis houdt Ijstijdzaal na actie dicht voor onderzoek mammoetskelet. Extinction Rebellion noemt dat 'onnodig en onzinnig'.' *Leidsch Dagblad*, 24 november 2022. LexisNexis Uni.

Rompu, Miluska van. 'Rijksmuseum weer open na arrestatie XR-demonstranten; protest gericht tegen sponsor ING.' *De Volkskrant*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

Rootert, Rosanne. 'Museum heeft nieuw moreel kompas nodig.' *Dagblad van het Noorden*, 7 december 2022. LexisNexis Uni.

Santen, Hester van. 'Van duurste Monet tot Van Goghs 'Zonnebloemen', waarom zijn dat doelwitten van klimaatactivisten?' *NRC*, 26 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Schmale, Jeroen, David Bremmer en Edwin van der Aa. 'Aanval op kunstwerk wekt woede.' *Eindhovens Dagblad*, 28 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Sevil, Malika. 'Opeens honderden actievoerders in het museum.' *Het Parool*, 23 december 2024. LexisNexis Uni.

Smit, Erik. 'Extinction Rebellion wast Drents Museum: 'is smerig door oliegeld NAM'.' *Assen stad*, 3 december, 2022. LexisNexis Uni.

Spek, Boris van der. 'Extinction Rebellion voert actie bij Nachtwacht in Rijksmuseum.' *NRC*, 5 maart 2023. LexisNexis Uni.

Sporrel, Luuk. 'Fossil Free Culture blijft actievoeren.' *Dagblad van het Noorden*, 31 januari 2022. LexisNexis Uni.

Straatsma, Erna. 'Klimaatactivisten.' *Noordhollands Dagblad*, 4 november 2022. LexisNexis Uni.

Telegraaf. 'Rijksmuseum vrijwel leeg door opkoopactie XR van tickets; ING noemt actie 'onacceptabel'.' *De Telegraaf*, 1 maart 2025. LexisNexis Uni.

Telegraaf. 'XR-demonstranten bij Rijksmuseum aangehouden; Actiegroep gaf geen gehoor aan vordering.' *De Telegraaf*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

Trouw. 'Meisje met de parel' doelwit.' *Trouw*, 27 oktober 2022. LexisNexis Uni.

Trouw. 'Demonstranten XR ketenen zich aan hekken ingang Rijksmuseum.' *Trouw*, 7 september 2024. LexisNexis Uni.

Trouw. 'Naakte activisten in Naturalis opgepakt.' *Trouw*, 24 november 2022. LexisNexis Uni.

Trouw. 'Ook derde klimaatactivist Meisje met de parel veroordeeld tot celstraf.' *Trouw*, 4 november 2022. LexisNexis Uni.

Trouw. 'Personalial: Nazaa's, Extinction Rebellion & Froukje en S10.' *Trouw*, 2 december 2022. LexisNexis Uni.

Tubantia. 'Activist die zich vastkplakte bij Meisje met de parel heeft spijt, maar moet wel de cel in.' *Tubantia*, 4 november 2022. LexisNexis Uni.

Velde, Paola van de. 'Klimaatkabaal 'pure ijdelheid': onbegrip en woede in cultuursector over milieuactivisten; 'Jezelf aan een schilderij vastlijmen maakt geen betere wereld'.' *De Telegraaf*, 3 november 2022. LexisNexis Uni.

Verlaan, Jos. 'Besmeuren van het 'Meisje met de parel' was geen aanvaardbaar ludiek protest.' *NRC*, 2 november 2022. LexisNexis Uni.

Vries, Anne de. 'XR in Rijksmuseum dit keer zeer kinderrijk.' *IJmuider Courant*, 23 december 2024. LexisNexis Uni.

Weijer, Bard van de. 'XR protesteert tegen door ING gesponsord Rijksmuseum, door tickets te reserveren voor spookbezoekers.' *De Volkskrant*, 1 maart 2025. LexisNexis Uni.

Westen, Arjan van. 'Klimaatactivisten verdoen kostbare tijd in musea.' *BN De Stem*, 18 november 2022. LexisNexis Uni.

Wijnbergen, Jasmijn. 'Drents Museum over actie Extinction Rebellion: 'We begrijpen maatschappelijke discussie'.' *RTVDrenthe*, 20 augustus 2022. LexisNexis Uni.

Wijngaard, Anika van de. 'Olie of lijm.' *Leidsch Dagblad*, 29 oktober 2022. LexisNexis Uni.

With, Theo de. 'Extinction Rebellion dwingt gesprek met museum af en eist vertrek Shell als sponsor.' *De Telegraaf*, 11 september 2020. LexisNexis Uni.

With, Theo de. 'Opnieuw protest tegen Shell voor de deur van Rijksmuseum Boerhaave.' *Leidsch Dagblad*, 10 november 2020. LexisNexis Uni.

With, Theo de. 'Protest bij komst van koning naar Leiden: 'Museum Boerhaave is zelf besmet geraakt'.' *Leidsch Dagblad*, 16 juli 2020, LexisNexis Uni.

With, Theo de. 'Protest tegen relatie Shell en Boerhaave.' *Leidsch Dagblad*, 16 juli 2020.
LexisNexis Uni.

xrdrenthe. 'Het drentsmuseummassen is vies!' Instagram, 4 december 2022.
<https://www.instagram.com/p/CIWsakZihBp/>.

xrdrenthe. 'Luchtalarm = Klimaatalarm!' Instagram, 2 januari 2023.
<https://www.instagram.com/p/CIWsakZihBp/>.

xrdrenthe. 'Op zaterdag 3 december staan wij weer voor de deur...' Instagram, 24 november 2022. <https://www.instagram.com/p/CIWsakZihBp/>.

xrdrenthe. 'Vandaag luidde XR Drenthe het Vies Geld Alarm bij het Drents Museum.'
Instagram, 7 augustus 2023. https://www.instagram.com/p/CvpbH5qXN0/?img_index=1.

Bijlagen

Bijlage 1. Klimaatprotesten

Casestudy	Datum	Actiegroep	Locatie	Beschrijving	Doel
1	10-11-2020	Fossielvrij onderwijs, Extinction Rebellion	Rijksmuseum Boerhaave, Leiden	Protestactie met spandoek bij opening expositie 'Besmet' door koning Willem-Alexander.	Sponsoring met hoofdsponsor Shell stoppen, wat is gebeurd per 1 januari 2022.
2	29-01-2022, 09-04-2022	Fossil Free Culture NL, kunstenaars Marit Westerhuis	Groninger Museum, Groningen	Reeks aan acties bij en in het museum, zoals projectie van barst op de buitengevel en een kunst performance tijdens de opening van de expositie Megalith van Marit Westerhuis. Zij sprak het museum direct aan tijdens haar speech en negen personen stapten uit de kunstininstallatie die gifgroene tranen 'huilden'.	Verbreking van banden met gasindustrie, die het museum sponsort.
3	27-10-2022	Drie Vlaamse activisten namens Just Stop Oil	Mauritshuis, Den Haag	Een activist lijmde zich vast aan het <i>Meisje met de parel</i> , een ander wierp een soepmengsel over het schilderij, terwijl ze het publiek toespraken.	Aandacht vragen voor de klimaatcrisis en subsidies vanuit fossiele industrieën stoppen.
4	23-11-2022	Extinction Rebellion	Naturalis Biodiversity Center, Leiden	Naakte 'pop-up tentoonstelling' met toespraak in een zaal waar het skelet van een Mammoet te zien is.	Aandacht vragen voor de klimaatcrisis.
5	2-12-2022	Extinction Rebellion, afdeling Drenthe	Drents Museum, Assen	Spandoeken, museum figuurlijk wassen met zeep en water.	Eisen beëindiging sponsoring door NAM (Nederlandse Aardolie Maatschappij) van het museum en protesteren tegen de invloed van fossiele bedrijven op exposities.
6	05-03-2023	Extinction Rebellion, afdeling jongeren	Rijksmuseum, Amsterdam	Actie bij de nachtwacht met een spandoek.	Aandacht vragen voor de gevolgen van klimaatverandering.

7	07-09-2024	Extinction Rebellion	Rijksmuseum, Amsterdam	Blokkade van de onderdoorgangen van het museum, waardoor het museum tijdelijk moest sluiten.	Protest tegen de ING-sponsoring van het museum vanwege de investeringen die de bank doet in fossiele industrieën.
8	21-12-2024	Extinction Rebellion	Rijksmuseum, Amsterdam	Nachtwake voor het klimaat op de Eregalerij met honderden mensen.	Aandacht voor de klimaatcrisis vragen en oproep aan museum sponsoring door ING te stoppen.
9	01-03-2025	Extinction Rebellion	Rijksmuseum, Amsterdam	Massale reserveringsactie van kaartjes, waardoor het museum vrijwel leeg was.	Protest tegen de ING-sponsoring van het museum vanwege de investeringen die de bank doet in fossiele industrieën.

Bijlage 2. Coderingen

De codes zijn deductief opgesteld gebaseerd op het theoretisch kader. In het corpus aan bronmateriaal zijn talige uitingen op basis van onderstaande codes aangemerkt. In Atlas.ti is onderscheidt gemaakt tussen de drie actoren: activisten, musea en media. Vervolgens is iedere bron gecodeerd op basis van de codes, gesplitst naar actor. Sommige talige uitingen, statements en zinnen kregen meerdere codes, omdat er enige overlap is tussen bijvoorbeeld morele framing en het WUNC-element *Worthiness*. De codes kunnen opgedeeld worden in drie groepen. De eerste groep codes omvat dominante vormen van de representaties van protesten in berichtgeving, gebaseerd op literatuur uit het veld van protestonderzoek. De tweede groep codes omvat de legitimerende WUNC-elementen geformuleerd door Charles Tilly, die Charlotte-Rose Kennedy operationaliseerde. De derde groep codes bevat dominante frames uit het protestparadigma. Deze drie coderingsgroepen geven samen een genuanceerd en kwantitatief beeld van legitimerende en delegitimerende representaties van musea en klimaatprotesten.

Framing diagnostisch	Probleemdefinitie: Urgentie klimaatprobleem, verantwoordelijkheid musea, schuldige, verwijzing naar feiten/wetenschap
Framing prognostisch	Oplossingsrichting: Banden verbreken fossiele industrie, aanpassen exposities, samenwerking, nieuw beleid
Framing moreel	Activisten: helden/naïef/toegewijd; Musea: hypocriet/progressief; Shell: crimineel; Media: objectief/sensationalistisch
Framing motivationeel	Beschuldigende toon, collectieve oproep, emotionele taal ("pijnlijk", "verraad")
WUNC - Worthiness	Vreedzame toon, ethisch taalgebruik, verwijzing naar rechtvaardigheid
WUNC - Unity	Wij-taal, groepssymboliek (kleding, slogans), samenwerking actiegroepen
WUNC - Numbers	Exacte of vage aantallen, mediabereik, publieke steun
WUNC - Commitment	Risico's nemen (arrestatie), herhaling acties, taal van volharding
Protestparadigma - Delegitimering	Beschrijving als onwettig, storend, met juridische termen, focus op de autoriteiten
Protestparadigma - Individuele reductie	Focus op heterogeniteit van beweging, een of enkele activisten noemen
Protestparadigma - Marginalisering	Focus op conflict/politie, sensationele beschrijvingen, acties als incidenten. Representatie van activisten als radicaal, aandacht zoekend,
Protestparadigma - Bereik	Eenzijdige representatie van (publieke) reacties op het protest
Protestparadigma - Verstoring	Sociale disruptie/onderbreking narratief

Taalkundig/discursief	Benoeming van actoren: benamingen en termen voor activisten
Taal	Emotioneel of rationeel, gevoelstaal vs. Meer feitelijk
Modaliteit	Moeten/kunnen/zullen/misschien, geeft een bepaald gevoel ten opzichte van actie of werkwoord. Subjectieve houding/beoordeling
Taalintensiteit	Metaforen, sterke woordkeuzes, verkleinwoorden
Actief vs passief taalgebruik	Welke werkwoorden worden er gekozen?

Bijlage 3. Codefrequenties

Framing

	Activisten	Musea	Media/nieuws
Diagnostisch	110	41	124
Moreel	94	37	71
Motivatieel	58	2	10
Prognostisch	33	15	33

Protestparadigma

	Activisten	Musea	Media/nieuws
Bereik	0	1	10
Delegitimering	0	4	70
Individuele reductie	0	0	19
Marginalisering	2	12	41
Verstoring	7	28	96

WUNC-elementen

	Activisten	Musea	Media/nieuws
Worthiness	25	0	18
Unity	40	0	27
Numbers	12	0	46
Commitment	38	0	66